

**АКАДЕМИЯИ ИДОРАКУНИИ ДАВЛАТИИ НАЗДИ
ПРЕЗИДЕНТИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН**

Бо ҳукуки дастнавис

ТДУ: 323/324+327

ТКБ: 66.0+2/66.5

М.90

МУЗАФАРЗОДА ФАЗЛИДДИН

**ҲИМОЯИ МАНФИАТҲОИ МИЛЛӢ ДАР ШАРОИТИ
НИЗОМИ НАВИ ҶАҲОНӢ (НИГОҲИ ГЕОПОЛИТИКӢ)**

АВТОРЕФЕРАТИ

**диссертатсия барои дарёфти дараҷаи илмӣ
номзади илмҳои сиёсӣ аз рӯйи ихтисоси 23.00.04 –
Проблемаҳои сиёсии муносибатҳои байналмилалӣ,
инкишофи глобалӣ ва минтақавӣ**

ДУШАНБЕ – 2024

Диссертатсия дар кафедраи сиёсатшиносӣ ва робита бо ҷомеаи Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон омода гардидааст.

Рохбари илмӣ:	Хидирзода Махфират Умар – доктори илмҳои фалсафа, профессор, узви Комиссияи марказии интихобот ва раёйпурсии Ҷумҳурии Тоҷикистон
Муқарризони расмӣ:	Каримов Шамсиддин Турсунматович – доктори илмҳои сиёсӣ, сарҳодими илмии шӯбаи ШМА ва Канадаи Институти омӯзиши масъалаҳои давлатҳои Осиё ва Аврупои АМИТ Амиров Толиб Шарифович – доктори фалсафа (PhD), доктор аз рӯи ихтисоси – Сиёсатшиносӣ, муаллими калони кафедраи сиёсатшиносии Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айнӣ
Муассисаи пешбар:	Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи А. Рӯдакӣ

Ҳимояи диссертатсия «21» июни соли 2024, соати «13⁰⁰» дар ҷаласаи Шурои диссертатсионии 6D.KOA-001 назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, Буни Ҳисорак, бинои таълимии 15 баргузор мегардад.

Бо диссертатсия дар китобхонаи илмии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (ш. Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 17) ва сомонаи расмии ДМТ www.tnu.tj шинос шудан мумкин аст.

Автореферат «_____» _____ соли 2024 тавзеъ шудааст.

И.в. котиби илмии
Шурои диссертатсионӣ,
доктори илмҳои таърих

Акрамӣ З.И.

Муқаддима

Мубрамияти мавзуи таҳқиқот. Дар олами муосир масъалаи ташаккул ва инкишофи равандҳои сиёсӣ дар шароити низоми нави ҷаҳонӣ аҳамияти муҳимро соҳиб аст. Ин равандҳо хусусияти мураккабу духӯра дошта, барои як кишваре таъсири мусбӣ ва барои кишвари дигар метавонанд таъсири манфӣ дошта бошанд. Таъсири манфии ин равандҳоро бештар давлатҳои рӯ ба инкишоф эҳсос мекунанд. Амалияи ҷамъиятӣ далели он аст, ки “технологҳои” низоми нави ҷаҳонӣ ба хотири ҳифзи манфиатҳои миллии хеш, тавсеаи арзишҳои миллии худ ва ҳифзу бақои онҳо омодаи ҷама намуди қурбониҳо мебошанд.

Манфиатҳои миллии унсuri муҳимтарини ташаккули сиёсати хориҷии кишварҳо махсуб ёфта, тавассути онҳо шаклгирии тамоюлҳои асосии муносибатҳои байнидавлатӣ муайян карда мешаванд. Вобаста ба ин, таҳқиқи илмии мавзуи мазкур дорои мубрами хос мебошад.

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллии – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паёми худ ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон вобаста ба хавфу хатарҳои ҷаҳони муосир ишораи саривақтӣ намуда, қайд карданд, ки: «Терроризму экстремизм, қочоқи силоҳ, гардиши ғайриқонунии маводи мухаддир, киберҷиноятҳо ва дигар ҷиноятҳои фаромиллӣ, ки башариатро ба ташвиш овардаанд, моро водор месозад, ки ба масъалаҳои ҳифзи манфиатҳои миллии ва таъмини амнияти кишварамон диққати аввалиндараҷа диҳем»¹. Чунин тавачҷуҳи хос ба масъалаи ҳифзи манфиатҳои миллии дар шароити мураккаб гардидани вазъи ҷаҳони муосир тақозо менамояд, ки роҳу воситаҳои ҳифз ва татбиқи манфиатҳои миллии дар шароити низоми нави ҷаҳонӣ дуруст муайян гарданд.

Низоми нави ҷаҳонӣ ва равандҳои муосири сиёсии он ҳамчун таҳдиди ҷиддӣ баҳри давлатҳои миллии буда, механизмҳои ҳимояшавандагии манфиатҳои миллиро душвор мегардонад. Вобаста ба ин, дар низоми нави ҷаҳонӣ масъалаи манфиатҳои миллии ба сифати объекти тамоми навъи муносибатҳо ва унсuri меҳварии онҳо қарор гирифтааст.

Манфиатҳои миллии муайянкунандаи тамоми навъи муносибатҳо шинохта мешаванд. Аз ин рӯ, дар олами муосир тавачҷуҳи тамоми давлатҳо ба масъалаи мазкур равона гардидааст. Дар шароити мураккаб гардидани вазъияти сиёсии ҷаҳони муосир, воситаҳои татбиқнамоии манфиатҳои миллии низ мурақаб гардида истодаанд. Ҳолати мазкур метавонад таъсири манфии худро дар ин самт ба давлатҳои рӯ ба инкишоф расонад.

Ҷумҳурии Тоҷикистон яке аз давлатҳои рӯ ба инкишофи ҷомеаи ҷаҳонӣ буда, дар ҳалли масъалаҳои минтақавӣ ва байналмилалӣ ташаббускор мебошад. Дар раванди ташаккул ва инкишофи низоми

¹ Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва хориҷии ҷумҳурӣ» 26.01.2021. [Маводи электронӣ]. URL: <http://prezident.tj>. (санаи муруҷиат: 12.02.2021);

давлатдории худ Ҷумҳурии Тоҷикистон ба масъалаи ҳифзи манфиатҳои миллӣ ва раванди татбиқи онҳо кӯшишҳои зиёде ба харҷ дода истодааст.

Вобаста ба ин, ҷиҳати ҳифзи манфиатҳои миллӣ кишвар аз хавфи хатарҳои низоми нави ҷаҳонӣ ва дигар таҳдидҳои замони муосир моро зарур меояд, ки ба шинохти манфиатҳои миллӣ ва раванди ташаккули татбиқномаҳои онҳо муносибати хосса дошта бошем. Зеро манфиатҳои миллӣ ба сифати унсурӣ ҳаёти ва омили меҳварии рушди давлатдорӣ пазируфта шуда, дар ин замина кишварҳои рӯ ба инкишофиро зарур меояд, ки механизмҳои коркардшуда ва самараноки таъмини ҳифзи манфиатҳои миллиро вобаста ба хусусиятҳои замон ва воқеияти амалиявии нави низоми нави ҷаҳонӣ коркард намоянд.

Ҷанбаи дигаре, ки мубрамии омӯзиши масъаларо асоснок мекунад, таҳқиқи сатҳи ҳимояшавандагии манфиатҳои миллӣ дар равандҳои сиёсии ҷаҳони муосир мебошад. Хусусияти мураккаб ва пуртазоди равандҳои сиёсӣ сатҳи ҳифзи манфиатҳои миллиро осебпазир гардондааст. Ҳадафҳои геополитикии давлатҳои абарқудрат таҳдиду хатарҳои навро ба амният ва манфиатҳои миллии давлатҳои қафомонда ва давлатҳои рӯ ба инкишоф пеш оварда истодааст. Дар ин замина, муносибати бисёрҷанба ва фарогир ба омӯзиши масъалаи мазкур зарур мебошад.

Дарачаи таҳқиқи мавзӯи илмӣ. Омӯзиш ва таҳлилу таҳқиқи масъалаи ҳифзи манфиатҳои миллӣ дар шароити равандҳои сиёсии низоми нави ҷаҳонӣ ҳамеша зери таваҷҷуҳи доимии сиёсатшиносон мебошад. Аз ин хотир, ба масъалаи таҳқиқшаванда теъдоди зиёди таҳқиқоти олимони ватанӣ ва хориҷӣ бахшида шудаанд. Бо мақсади таҳқиқи комили мавзӯи рисола, мо ба маҷмуи осори муҳаққиқони хориҷӣ ва ватанӣ муроҷиат намуда, баҳри осон гаштани таҳлилу таҳқиқи онҳоро ба якҷанд гурӯҳ ҷудо намудем.

Ба гурӯҳи аввал мо таҳқиқоти олимони Ҷарб А.М.Слаутер, А.Н. Чумаков, Г.Моргентау, З.Бжезинский, П.Шредер, Р.Фолк, С. Хантингтон, У.Бек, Ф.Фукуяма, Х.Ведрин¹ ва дигаронро шомил намудем, ки онҳо дар ин самт таҳқиқоти илмӣ арзишнок анҷом додаанд.

¹ Ниг.: Slaughter, A.M. A new world order [Text] / A.-M. Slaughter. - Princeton University Press, 2004. – P. 15.; Чумаков, А. Н. Глобализация и космополитизм в контексте современности // Вопросы философии. 2009. -№ 1. - С. 32-39.; Morgentau, A.G. Another Great Debates the National interest of the United States // St. Hollman ed. Contemporary theory in international Relation. - P.78; Бжезинский, З. Великая шахматная доска. [Текст] / З. Бжезинский. – М., 1998. - С. 120.; Schroeder, P. The New World Order. A Historical Perspective [Text] / P. Schroeder // Roberts D. Order and Disorder after the Cold War. - Cambridge, Mass.: MI. Press, 1995. – С. 368.; Falk, R. An Approach to the World Order Studies and Disorder after the Cold War. - Cambridge, Mass.: MIT the World System [Text] / R. Falk, S. Kim. - N. Y, 1982.; Хантингтон, С. Третья волна демократизация в конце XX века. [Текст] / С. Хантингтон. - М., 2003. URL: [https:// cyberleninka. ru](https://cyberleninka.ru) (Дата обращения: 14.01.2020); Бек, У. Живя в мировом обществе риска и считаясь с ним. Космополитический поворот // Полис. 2012. - № 5. - С. 44-58.; Фукуяма, Ф. Конец истории и последний человек. [Текст] / Ф. Фукуяма. -М., 2007. – С. 270; Vedrine, H. Le monde au tournant du siecle [Text] / H. Vedrine // Politique etrangere. - 1999. - No 4. – P. 813.

А.М.Слаутер бартарии низоми ҷаҳониро дар институтҳои демократӣ, ташкилотҳои байналмилалӣ омӯхта, низоми нави ҷаҳониро шарҳ медиҳад. Низоми ҷаҳонӣ системаи идоракунии глобалиро тавсиф мекунад, ҳамкориҳоро тавре ба роҳ менамояд, ки ҳамаи давлатҳо ва халқҳо тавонанд ба шукуфӣ ва сулҳи бештар ноил шаванд.

А. Н. Чумаков масъалаи космополитизмро таҳлил намуда, ишора менамояд, ки космополитизм ва ҷаҳонишавӣ воқеиятест, ки дар он табиати ягонаи инсон ва қонунҳои умумии таҳаввулотӣ он аз паҳлуҳои гуногун инъикос ёфта, ҳамзамон бе диққати зарурӣ боқӣ мемонанд.

Г. Моргентхауер дар илмҳои сиёсӣ ҳамчун асосгузори назарияи манфиатҳои миллӣ пазируфтаанд, зеро ӯ нахустин шуда, ба масъалаи омӯзиши манфиатҳои миллӣ тавачҷӯх намуда, мақом ва нақши онҳоро дар сиёсати байналхалқӣ зарурӣ дониста, дар осори илмӣ хеш баҳсҳои доманадорро дар ин мавзӯ «муҳоҷисаи бузург» номидааст.

Сиёсатшиноси амриқӣ З. Бжезинский, дар осори хеш вазъияти сиёсии ИМА-ро дар доираи ҳифзи манфиатҳои миллӣ дар ояндаи дуру наздик ҳамчун давлати абаркудрат дар низоми ҷаҳонӣ таҳлил намудааст.

Муҳаққиқи дигари амриқӣ П. Шредер, дар таҳқиқоти худ ба масъалаи мазкур тавачҷӯх намуда, низоми нави ҷаҳониро ҳамчун як низоми байналмилалӣ муайян кардааст.

Р. Фолк қадами нахустинро дар роҳи дарки маъноӣ истилоҳи «низомӣ нави ҷаҳонӣ», ташкили гурӯҳи байналмилалӣ таҳқиқотӣ ба роҳ мондааст.

С. Хантингтон, сиёсатшиноси амриқӣ, дар охири асри ХХ бо пешниҳоди назарияи «Бархӯрди тамаддунҳо» концепсияи таҷзияи фарҳангию тамаддунии геополитикаро ташаққул дода, мақоми ИМА-ро дар сиёсати ҷаҳонӣ ва равандҳои демократикунӣ ба таври барҷаста арзёбӣ намуда, дар самти ҳифзи манфиатҳои миллӣ андешаҳои динӣ ва маданияти сиёсии миллиро дар мадди аввал гузоштааст.

У. Бек доир ба таҳлили сиёсии мафкураи космополитизм андеша намуда, чунин мешуморад, ки барои баргараф кардани миллатгароӣ ба мо инқилоби космополитӣ, дурнамои космополитӣ лозим аст ва қадами аввал ба сӯи ин инқилоби эътирофи он аст, ки космополитикунӣ на танҳо ояндаи башарият, балки воқеияти замони мост.

Ф. Фукуяма дар рушди назарияи сиёсӣ, махсусан таълимоти «низомӣ нави ҷаҳонӣ» мақоми хосса дошта, андешаҳои ӯ оид ба хосияти идеологӣ доштани демократияи муосир аҳамияти бештарро касб намудаанд.

Х. Ведрин дар таълимоти хеш масъалаи мавҷудияти низомӣ нави ҷаҳониро рад намуда, онро хилофи ҳуқуқи байналмилалӣ медонад.

Ба гурӯҳи дуюм осори олимони рус М.Л.Лагутина, А.И.Уткин, В. Н.Филатов, Г.М.Гак, А.П.Сиганков, М.С.Джунусов, О.Шик, Э.Я. Баталов¹

¹ Ниг.: Лагутина, М. Л. Формирование новой системы международных отношений [Текст] / М. Л. Лагутина // Актуальные проблемы мировой политики в XXI веке. – СПб. 2006.- С. 53-65.; Уткин, А. И. Россия и современный порядок. [Текст] /А.И. Уткин. – М.: Юрист, 2001. <https://cyberleninka.ru> (Дата обращения: 19.01.2020); Филатов, В. Н. Национальные интересы общественного прогресса. Нации и национальные отношения.

ва дигаронро дохил намудем, ки онҳо низ дар ин чода таҳқиқоти назаррас анҷом додаанд.

М. Л. Лагутина воқеияти сиёсии ҷаҳони муосирро ҳамчун як низоми глобалии ҳамкорӣ тавсиф намуда, онро низоми ҳамкориҳои глобалии ҳамаи ҷаҳонро сиёсати ҷаҳонӣ (давлатӣ ва ғайриҳукуматӣ)” меномад.

А. И. Уткин масъалаҳои шаклгирии низоми нави оламро таҳқиқ ва таҳлил намуда, монеаҳои инкишофи онро дар мушкилоти раванди баҳамназдиқшавии давлатҳо мебинад.

В. Н. Филатов дар бораи фаҳмиши манфиатҳои миллӣ андешаронӣ намуда, категорияи “манфиатҳои миллӣ”-ро талаботи мавҷудаи объективии миллат, рушди иқтисодӣ, сиёсӣ ва маънавӣ медонад.

Г. М. Гак дар таҳқиқи масъалаҳои назариявии манфиатҳои миллӣ саҳми худро гузоштааст. Ӯ манфиатҳои миллиро ҳамчун омиле таъмини мустақилияти сарҳад ва дахлнопазирии миллат, озодии он аз зулм ва истибдод аз тарафи миллати дигар, озодона ташаккул додани соҳаи иқтисодиёт, забон ва маданияти худ маънидод менамояд.

А. П. Сиганков ҷабҳаҳои назариявии масъалаи манфиатҳои миллиро мавриди таҳқиқ ва омӯзиш қарор дода, новобаста аз тағйироти сиёсӣ манфиатҳои миллиро падидаи объективӣ ва устувори сиёсати байналхалқӣ медонад.

Муҳаққиқи намоёни муносибатҳои миллии замони шуравӣ М. С. Ҷунусов доир ба манфиатҳои синфӣ оммаи захираҳои андешаронӣ намуда, қайд мекунад, ки ивазшавии манфиатҳои синфӣ оммаи захираҳои бо манфиатҳои умумимиллӣ хоси миллатгароии синфи ҳукмрони ҷомеаи сармоядорӣ мебошад¹.

О. Шик манфиатҳои миллиро ба таври муваққатӣ ба ҳам мувофиқ омадани манфиатҳои истисморгарон ва истисморшавандагони ҷомеаи сармоядорӣ маънидод намудааст.

Э. Я. Баталов чунин мешуморад, ки мушкилоти низоми нави ҷаҳонӣ дар воқеъ, сохтори сиёсии олам дар ибтидои асри XXI дар солҳои охир яке аз мубрамтарин масъалаҳои сиёсӣ ва ба таври васеъ баррасишаванда ба ҳисоб меравад.

[Текст] / В. Н. Филатов - Фрунзе, 1966. URL: <https://cyberleninka.ru> (Дата обращения: 23.03.2021); Гак, Г. Учение об общественном сознании в свете теории познания. [Текст] / Г. Гак. - М., 1960. [Электронный ресурс] // Г. Гак. - М., 1960. URL: <https://cyberleninka.ru> (Дата обращения: 21.04.22); Цыганков, А. П. Ганс Моргентгау: взгляд на внешнюю политику. // Власть и демократия: зарубежные ученые о политической науке. [Текст] / А. П. Цыганков. - М., 1992. [Электронный ресурс] URL: <https://cyberleninka.ru> (санаи муроҷиат: 12.02.2020); Джунусов, М.С. К вопросу о классовых и гносеологических корнях и социальных функциях идеологии национализма. [Текст] / М.С. Джунусов. – Фрунзе, 1960. – С. 177.; Шик, О. Экономика, интересы, политика. [Текст] / О. Шик. – М., 1964. – С. 378.; Баталов, Э.Я. Мировое развитие и мировой порядок [Текст] / Э.Я. Баталов. - М.: РОССПЭН, 2005. - С. 71.

¹ Джунусов, М.С. К вопросу о классовых и гносеологических корнях и социальных функциях идеологии национализма. [Текст] / М.С. Джунусов. – Фрунзе, 1960. – С. 177.

Ба гурӯҳи сеюм метавон осор ва таҳқиқоти олимони ватаниро дохил намуд. Аз муҳаққикони муосир дар ин самт Г.Н Зокиров, А.Н. Муҳаммад, С.С. Ятимов, М.У. Хидирзода, Н.Д. Маҳмадизода, М. Абдулҳақов, Х.Қ. Сафарализода, Ш.Ш. Ризоиён, А. Ё. Комилбек, К. Назриев, А. Роҳнамо, З. Ҳуқумшоев, А. Ғ. Холиқов, Ш. Саидов ¹ ва дигарон пажӯишу таҳлилҳои арзишманд анҷом додаанд.

Сиёсатшиноси ватанӣ Г. Н. Зокиров дар таҳқиқоти ҳеш бештар ба масъалаҳои муҳимтарини инкишофи назариявӣ ва методологӣ, падидаҳои ҳодисаҳо ва таҳқиқи амиқи равандҳои мухталифи ҳаёти сиёсӣ, ҳифзи манфиатҳои миллӣ, ҳавфу хатарҳои муосир, низоми сиёсии олам, минтақаи кӯҳистон ҳамчун доктринаи геополитикӣ, давлати тавоно ва дигар масъалаҳои муҳими геополитикӣ дар шароити муосир бо дарназардошти ҳимояи манфиатҳои миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон тавачҷуҳ намудааст.

А. Н. Муҳаммад дар таҳқиқоти ҳеш бештар ба масъалаҳои назариявӣ ва методологии ҳифзи манфиатҳои миллӣ ҳамчун асоси музаффариятҳои давлат, амнияти миллӣ, ҳувияти миллӣ, ҳавфу хатар ва таҳдидҳои замони муосир, истиқлол ва ҳифзи манфиатҳои миллӣ ва дигар равандҳои мухталифи ҳаёти сиёсӣ тавачҷуҳ намудааст.

¹ Ниг.: Зокиров, Г. Н. Геополитика. [Матн] / Г. Н. Зокиров. - Душанбе, 2009. - С. 324; Боз вай. Манфиатҳои миллии Тоҷикистон // Гули мурод. [Матн] / Г. Н. Зокиров. - Душанбе, 1997. - №4-6; Боз вай. Минтақаи кӯҳистон. (Таҳқиқоти геополитикӣ). [Матн] / Г. Н. Зокиров. - Душанбе, 2016. - С. 152; Боз вай. Давлати тавоно. (Масъалаҳои назариявӣ ва методологӣ). [Матн] / Г. Н. Зокиров. - Душанбе, 2018. - С. 60; Боз вай. Донишномаи сиёсӣ. [Матн] / Г. Н. Зокиров. - Душанбе, 2015. - С. 540; Боз вай. Таърихи таълимоти сиёсӣ. [Матн] / Г. Н. Зокиров. - Душанбе, 2010. - С. 355; Боз вай. Терроризм. [Матн] / Г. Н. Зокиров. - Душанбе, 2004. - С. 54; Боз вай. Хуросони бузург. (Таҳқиқоти геополитикӣ). [Матн] / Г. Н. Зокиров. - Душанбе, 2021. - С. 160; Маҳмадов, А. Н. Муқаддимаи идеяи миллӣ. [Матн] / А. Н. Маҳмадов. - Душанбе, 2013. - 180 с.; Боз вай. Амният ҳамчун падидаи сиёсӣ ва иҷтимоӣ. - Душанбе, 2007. - 104 с.; Ятимов, С. С. Илм ва амният. [Матн] / С. С. Ятимов - Душанбе 2019. 192 с.; Боз вай. Хирадсолорӣ ва оини давлатдорӣ. [Матн] / С. С. Ятимов. - Душанбе, 2019. - 208 с.; Ятимов, С. С. Идеология ва манфиатҳои миллӣ [Матн] / С. С. Ятимов. - Душанбе, 2015. - С. 16; Хидирзода, М. У. Ҳокимияти сиёсӣ. [Матн] / М. У. Хидирзода. - Душанбе, 2011. - С. 117; Хидирзода, М. У., Комилбек, А. Ё. Низоми сиёсии ҷаҳон. [Матн] / М. У. Хидирзода, А. Ё. Комилбек. - Душанбе, 2021. - 137с.; Боз вай. Ҷанбаи аксиологӣ дар омузиши масъалаҳои амнияти миллӣ. [Матн] / М. У. Хидирзода. - Душанбе, 2020. - 100 с.; Хидирзода, М. У., Комилбек, А. Ё. Низоми сиёсии байналмилалӣ. [Матн] / М. У. Хидирзода, А. Ё. Комилбек. - Душанбе, 2021. - С.7; Ризоиён, Ш.Ш. Национальные интересы во внешней политике республики таджикистан: Монография. [Матн] / Ш.Ш. Ризоиён. - Душанбе, 2020. - С. 108.; Назриев, К. Мақом ва нақши терроризм дар низоми нави олам. Терроризм: моҳият, ҳосиятҳо ва раванди ташаккули инкишоф / (12 – 13 уми янв. соли 2016) – Душанбе, 2016; Боз вай. Глобаликунонӣ ва ренессанси миллӣ / Ҷаҳонишавӣ ва таҳдидҳои нави замони муосир: Маводи мизи гирди ҷумҳуриявӣ илмӣ-назариявӣ (05 дек. соли 2019). - Душанбе: ДМТ, 2019; Раҳнамо, А. Дидгоҳи давлатмехвар. [Матн] / А. Раҳнамо. - Душанбе, 2021. - 248 с.; Ҳуқумшоев, З.Д. Раванди сиёсӣ. - Душанбе, 2021. - 112 с.; Холиқов, А. Ғ. Ҷаҳонишавӣ ва манфиатҳои давлатҳои миллӣ (бархӯрди ҳуқуқи манфиатҳои ҷаҳонишавӣ ва давлати миллӣ). [Матн] / А. Ғ. Холиқов. - Душанбе: «Ирфон», 2009. - 70с; Саидов, Ш. Ҷавонӣ ва давлати миллӣ дар раванди ҷаҳонишавӣ. - Душанбе, 2015. - 156 с.

Сиёсатшинос ва ходими давлатӣ С.С. Ятимов бошад самтҳои гуногуни таҳким ва ҳифзи манфиатҳои миллӣ, аз он ҷумла хирадсолорӣ, илм ва амният, идеология ва манфиатҳои миллӣ, маориф, фарҳанг ва нақши онҳоро дар ҳифзу таҳкими манфиатҳои миллӣ мавриди таҳлил қарор додааст.

М. У. Хидирзода доир ба масъалаи сарварӣ ва нақши сарвар дар низоми идоракунӣ, таҳлили иҷтимоӣ сиёсии ҳокимият, низоми сиёсии ҷаҳон, низоҳои сиёсии байналмилалӣ, ҷанбаҳои аксиологӣ дар омӯзиши масъалаҳои амнияти миллӣ ва дигар масъалаҳои муҳимтарини ҳаёти сиёсии ҷомеа таҳқиқот анҷом додааст.

Г. Н. Зокиров ва М. Абдулҳақов дар якҷоягӣ масъалаҳои назариявӣ ва методологии манфиатҳои миллӣ, роҳу воситаҳои дарки амиқ ва дарёфти механизмҳои ҳимояи босуботи онҳоро мавриди омӯзиш қарор додаанд. Онҳо манфиатҳои миллӣро ҳамчун омилҳои меҳварии рушди давлатдорӣ муайян намуда, дигар масъалаҳои рушди ҷомеа аз он вобаста мебаранд.

Муҳаққиқон ва сиёсатшиносони ватанӣ А. Н. Муҳаммад ва Х.Қ. Сафарализода дар асари хеш мазмуну мундариҷа ва унсурҳои таркибии амниятро ҳамчун падидаи иҷтимоӣ сиёсӣ баррасӣ намуда, манфиатҳои миллӣ, хавфу хатар ба амнияти миллӣ, терроризм, киберҷиноятҳо ва дигар омилҳои таҳдидҳои нави замони муосирро мавриди омӯзиш қарор додаанд.

Ш. Ш. Ризоиён вобаста ба нақши манфиатҳои миллӣ дар ташаккули сиёсати хориҷӣ дар шароити муосир таҳқиқот анҷом додааст. Ӯ қайд мекунад, ки манфиатҳои миллӣ афзалиятҳои бошууронаи миллат оид ба таъмини амнияти миллӣ, истиқлолияти сиёсӣ, тамомияти арзӣ, таҳкими дунявияти давлат ва рушди устувори ҷомеа мебошанд.

А. Раҳнамо манфиатҳои миллӣро таҳлил намуда, қайд менамояд, ки манфиатҳои миллӣ ҳамчун шакли умумишудаи манфиатҳои шаҳрвандон маҳсуб меёбанд.

А. Ғ. Холиқов бар он назараст, ки дар тамоми ҷой, ки раванди глобализатсия ва вестернизатсия (ғарбгарӣ) доман паҳн мекунад, мо талафоти дороии миллӣ ва ҳалалдорӣ фарҳангии ба худ ҳосил мелиро эҳсос менамоем.

Ш. Саидов дар таҳқиқоти хеш дар самти ҳифзи манфиатҳои миллӣ чунин қайд менамояд, ки дар замони муосир яке аз хатарҳои ҷиддӣ ин озодии ифротгарона ва демократияи либералӣ, яъне бебандубор ва шикастану ноҳада гирифтани арзишҳои башарӣ ва нобуд кардани анъанаҳои миллӣ ва суннатҳои мардумӣ аз ҷониби ақаллияти шаҳрвандон маҳсуб меёбад.

Тафовути таҳқиқоти илмӣ мо аз паҷуҳишҳои дар боло зикргардида дар он аст, ки мо кӯшиш намудем, то масъалаи ҳифзи манфиатҳои миллӣро дар шароити тағйирпазирии низоми нави ҷаҳонӣ аз нигоҳи геополитикӣ ба таври фарогир ва бисёрҷанба мавриди таҳлилу омӯзиш қарор диҳем.

Масъалаҳои гуногуни ҳимояи манфиатҳои миллӣ дар шароити низоми нави ҷаҳонӣ дар асарҳо ва суҳанронҳои Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ –

Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмонро ба таври барҷаста инъикос гардидаанд.¹

Робитаи таҳқиқот бо барномаҳо ва ё мавзӯҳои илмӣ. Диссертатсия мутобиқи нақшаи корҳои илмӣ–таҳқиқотии кафедраи сиёсатшиносӣ ва робита бо ҷомеаи Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳти унвони “Равандҳои муосири сиёсӣ ва ҷимояи манфиатҳои миллӣ дар шароити низоми нави ҷаҳонӣ” анҷом дода шудааст.

ТАВСИФИ УМУМИИ КОР

Мақсади таҳқиқот омӯзиши роҳу воситаҳои самараноки ҷимояи манфиатҳои миллӣ дар шароити низоми нави ҷаҳонӣ, муайян намудани мушкилиҳо ва таҳлили пешниҳодҳо баҳри ҳифзи манфиатҳои миллӣ бо дарназардошти хавфу хатар ва таҳдидҳои ҷаҳони муосир мебошад.

Вазифаҳои таҳқиқот. Барои расидан ба ҳадафи мазкур иҷрои вазифаҳои зерин зарур мебошад:

- омӯзиши асосҳои назариявӣ ва методологии манфиатҳои миллӣ, муайян намудани моҳият, мазмун ва хусусиятҳои онҳо;
- таҳқиқи заминаҳо ва механизмҳои сиёсии ташаккули низоми нави ҷаҳонӣ, асосноккунии моҳият ва хусусиятҳои он;
- таҳлил ва муайян намудани қонуниятҳои ташаккули таълимоти нав оид ба зарурат ва моҳияти низоми нави ҷаҳонӣ;
- муайян намудани зарфияти манфиатҳои миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва механизмҳои таъмини ҷимояи онҳо дар низоми нави ҷаҳонӣ;
- муайян ва асоснок намудани ҷанбаҳои таҳдидовари низоми нави сиёсӣ ба манфиатҳои миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва пешниҳоди механизмҳои самараноки муқовимат ба он;

¹ Ниг.: Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. 24.04.2010. [Маводи электронӣ]. URL: [http:// www.president. tj](http://www.president.tj). (санаи муроҷиат: 27.12.2019); Паёми Президенти Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. 23.01.2015. [Маводи электронӣ]. URL: [http:// www.president. tj](http://www.president.tj) (санаи муроҷиат: 30.03.2020); Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. 23.04.2014. [Маводи электронӣ]. URL: [http:// www.president. tj](http://www.president.tj) (санаи муроҷиат: 17.04.2020); Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат мухтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. 22.12.2017. [Маводи электронӣ]. URL: <http://www.president.tj> (санаи муроҷиат: 17.05.2020); Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат мухтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва хориҷии ҷумҳурӣ» 26.01.2021. [Маводи электронӣ]. URL: [http://prezident. tj](http://prezident.tj). (санаи муроҷиат: 12.02.2021); Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат, мухтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. 22.12.2016. [Маводи электронӣ]. URL: [http://www.president. tj](http://www.president.tj) (санаи муроҷиат: 17.11.2019); Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. 26.12.2018. [Маводи электронӣ]. URL: [http://www.president. tj](http://www.president.tj). (санаи муроҷиат: 12.04.2019); Раҳмон, Э. Тоҷикон дар оинаи таърих. Аз Ориён то Сомониён. [Матн] /Э. Раҳмон. – Душанбе: Ирфон, 2006. 228 с.; Раҳмон, Э. Уфукҳои истиқлол. [Матн] /Э. Раҳмон. - Душанбе: «Ганҷ нашриёт», 2018. 436 с.

- таҳқиқи вазъи геополитикии муосир ва асосноккунии таъсири равандҳои сиёсӣ ба осебпазирии манфиатҳои миллӣ дар Тоҷикистон.

Объекти таҳқиқот – ҳифзи манфиатҳои миллӣ дар шароити низоми нави ҷаҳонӣ мебошад.

Мавзӯи таҳқиқот ташаккул ва татбиқи механизмҳои таъмини ҳимояи манфиатҳои миллӣ аз нигоҳи геополитикӣ дар шароити низоми нави ҷаҳонӣ мебошад.

Фарзияи таҳқиқот. Манфиатҳои миллӣ ҳамчун василаи муҳимми таъмини пайдориҳои миллат ва давлатдории миллӣ дар замони ҷаҳонишавӣ осебпазир гаштаанд. Таҳдидҳо ба манфиатҳои миллӣ хусусияти мураккаб дошта, муқовимат ба онҳо бояд хусусияти бисёрҷанба дошта бошад. Дар ин раванд механизмҳои иқтисодӣ, сиёсӣ ва фарҳангию иҷтимоӣ ва иттилоотӣ бояд васеъ истифода шаванд. Хусусан дар шароити вусъат пайдо намудани тамоюлҳои нави геополитикӣ ҳифзи манфиатҳои миллӣ дар меҳвари сиёсати давлатӣ қарор мегиранд.

Асосҳои назариявии таҳқиқотро осори илмӣ ва таҳқиқоти олимони барҷастаи хориҷии ватанӣ, сиёсатмадорони сатҳи миллӣ ва байналмилалӣ ташкил медиҳанд, ки заминаи устувори таҳқиқи масъалаи манфиатҳои миллӣ ва василаҳои ҳифзи онҳоро дар шароити нави геополитикӣ гузоштаанд. Ҳамчунин дар раванди таҳқиқи мавзӯи доираи васеи сарчашмаҳо, монографияҳо, консепсияҳои машҳури илмӣ вобаста ба масоили манфиатҳои миллӣ ва ташаккули низоми нави сиёсӣ дар ҷаҳон истифода шудаанд.

Асосҳои методологии таҳқиқот. Ҳангоми таҳияи диссертатсия мо бештар аз методҳои илмҳои сиёсӣ, махсусан аз методҳои таҳлилий, таърихӣ, тарҳрезии сиёсӣ, системанокӣ, муқоисавӣ, коммуникатсионӣ, ояндабинӣ ва мушоҳидавӣ истифода бурдем.

Зимни истифодаи методи таҳлилий дарки низоми андешаҳо ва таҳлили таълимоти гуногуни сиёсӣ имконпазир гардид.

Методи таърихӣ дар таҳқиқот имкон дод, то бо дарназардошти зарурати омӯзиши падидаҳои гуногуни фарҳангӣ, идеологӣ, иҷтимоӣ дар марҳилаҳои гуногуни таърих алоқамандии онҳо дар давраи гузашта ва имрӯза ошкор гардад.

Истифодаи методи тарҳрезии сиёсӣ имкон дод, ки хусусияти равандҳои сиёсӣ дар низоми нави ҷаҳонӣ муайян ва тамоюлҳои таъсиррасони онҳо ба сатҳи ҳимояшавандагии манфиатҳои миллӣ муқаррар карда шаванд.

Дар асоси истифодаи методи системанокӣ таснифи манфиатҳои миллӣ ва хусусияти равандҳои сиёсӣ низоми нави ҷаҳонӣ маълум гардид. Дар натиҷа муайян гардид, ки байни зухуроти мазкур робитаи зичи системавӣ ва сабабию натиҷавӣ ҷой дорад.

Методи муқоисавӣ ба истифодаи таҷрибаҳои гуногуни инкишофи равандҳои сиёсӣ низоми нави ҷаҳонӣ дар асри муосир бо мақсади мушаххас сохтани пешомад ва роҳҳои ҳалли таҳдидҳои гуногун шароит фароҳам овард.

Методи ояндабинӣ дар муайян намудани дурнамои ҳифзи манфиатҳои миллӣ дар шароити низоми нави ҷаҳонӣ нақши муҳим бозид.

Навгониҳои илми таҳқиқот дар муайян намудани ошкорсозии моҳияти назариявӣ-методологии низоми нави ҷаҳонӣ бо дарназардошти ҳифзи манфиатҳои миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон ифода меёбад. Навгониҳои нисбатан муҳимми таҳқиқот инҳо мебошанд:

- ҷанбаҳои назариявӣ-методологии манфиатҳои миллии мавриди таҳлил қарор дода шуда, мазмун, моҳият ва хусусияти онҳо муайян карда шуд;

- заминаҳои сиёсии механизмҳои ҳифзи манфиатҳои миллии зимни бавучудоии ҳаффу ҳатарҳои низоми сиёсии олам асоснок карда шуданд;

- қонуниятҳои ташаккули таълимоти навоид ба моҳият ва зарурати низоми нави ҷаҳонӣ муайян карда шуданд;

- хусусияти равандҳои сиёсӣ, ҳифзи манфиатҳои миллии ва механизмҳои таъмини ҳимояи онҳо дар шароити равандҳои низоми нави ҷаҳонӣ муайян карда шуд;

- ҷанбаҳои таҳдидовари низоми нави ҷаҳонӣ ба манфиатҳои миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳқиқ гардида, механизмҳои муқовимат ба таҳдидҳо муайян ва асоснок карда шуданд;

- вазъи геополитикии равандҳои сиёсӣ ба осебпазирии манфиатҳои миллии дар Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳқиқ гардида, роҳи воситаҳои ҳифзи онҳо дар шароити низоми нави ҷаҳонӣ муайян ва асоснок карда шуданд.

Навоарӣ дар рисолаи илмӣ дар он аст, ки бори нахуст дар шароити ватанӣ тасмим гирифта шуд, ки равандҳои муносири сиёсии низоми нави ҷаҳонӣ ва сатҳи ҳатарҳои онҳо ба ҳимояи манфиатҳои миллии аз нигоҳи геополитикӣ мавриди таҳқиқ қарор гирад.

Нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда.

1. Манфиатҳои миллии унсуре меҳвари низоми давлатдорӣ ба ҳисоб рафта, дарки муҳимияти ҳифзи бақо ва таъмини рушди инкишофи устувор, нигоҳдошти ягонагӣ ва симои фарҳангию таърихӣ, таъмини амнияти шахс, ҷомеа, давлат ва ниҳоят, василаи таъмини устувори ҷомеа аз он вобастагии калон дорад. Масъалаи манфиатҳои миллии дар низоми илмҳои ҷомеашиносӣ, махсусан илмҳои сиёсӣ, яке аз масъалаҳои рӯзмарра ва баҳсталаб маҳсуб меёбад. Таҳлилу таҳқиқи амиқи масъалаи мазкур вобаста ба ҷиҳатҳои назариявӣ ва амалии он дар замони муносири амри саривақтӣ ба ҳисоб меравад.

2. Мақом ва нақши равандҳои сиёсӣ дар низоми нави ҷаҳонӣ басо назаррас буда, он дигаргуниҳои иҷтимоиро вуҷдат бахшида, тағйироти ҷаҳониро ба вуҷуд меорад. Низоми нави ҷаҳонӣ на фақат ғоя, балки воқеияти имрӯза буда, барои боз ҳам ба яқдигар наздик шудани миллатҳои ҷаҳон имконият медиҳад. Аммо ин раванд як лоиҳае беш набуда, ҳақиқат тамоман ҷизи дигар аст. Ҳадаф аз амалишавии низоми нави ҷаҳонӣ мудирияти оламро таҳти назорат қарор додани “муҳандисони” низоми нави олам мебошад. Дар чунин шароит кишвари моро зарур аст, ки механизмҳои муносири муқовимат ба таҳдидҳои пайваста тақмил дода, сатҳи осебпазирии манфиатҳои миллиро паст намояд.

3. Қонуниятҳои ташаккули таълимоти навоид ба ҳимояи манфиатҳои миллии дар равандҳои сиёсии низоми нави ҷаҳонӣ таҳлил ва муайян карда

шуданд, ки онҳо глобализатсия, космополитизм, мондиализм ва дигар таълимотҳои равандҳои низоми нави ҷаҳонӣ ба ҳисоб мераванд. Глобализатсия ин шароит фароҳам овардан барои шаклгирии низоми навини ҷаҳонӣ мебошад. Глобализатсияи муносибатҳо ин ташкили фаъолият барои ташаккули тартиботи нави ҷаҳонӣ мебошад. Космополитизм, ки ҳамчун мафкураи шаҳрвандии ҷаҳонӣ фаҳмида мешавад, шиностарин рамзест барои ифодаи кайфияти рӯҳонии он қисми ҷомеа, ки «омили субъективии ҷаҳонишавӣ» номида мешавад. Мондиализм – ин лоиҳаест, ки таъсиси ҳукумати ягонаи ҷаҳонӣ ва тартиботи ҷаҳонро пешбинӣ намуда, ҳаракатест баҳри муттаҳид намудани олам ва минтақаҳои алоҳидаи он дар асосҳои федеративӣ бо ҳукумати ягонаи умумиҷаҳонӣ.

4. Ҳифзи манфиатҳои миллӣ асоси давлатдориро ташкил менамояд. Аз ин лиҳоз, зарурат ба амал омадааст, ки паҳлуҳои асосии манфиатҳои миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон мавриди баррасӣ қарор дода шаванд. Психологияи шахс ва ҷомеа, маърифати ҳуқуқию сиёсӣ ва динии шаҳрвандон, густаришҳои илм ва эҳёи маънавӣ, тараққиёти иқтисодӣ ва бозоргонӣ, мавҷудияти тафаккури солим ва бунёдкорию созандагии кишвар, кафолати давлатии ҳимояи ҳуқуқу озодиҳои тамоми шаҳрвандон, ҳизбҳои сиёсӣ, ташкилотҳои ҷамъиятӣ, ваҳдати миллӣ, истиқлолияти сиёсӣ, амнияти миллӣ, асосҳои соҳтори конститутсионии мамлакат, ҳифзи марзубум ва монанди инҳо ба сифати унсурҳои муҳимтарини манфиатҳои миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон баромад менамоянд.

5. Низоми нави ҷаҳонӣ раванди сиёсии фарогирест, ки ба тағйирёбии шакли қаблии муносибатҳои байналмилалӣ мусоидат намуда истодааст. Ин тағйирёбӣ ҷанбаҳои сиёсӣ, молиявӣ ва фарҳангӣ дошта, масъалаи ҳифзи манфиатҳои миллии давлатҳоро боз ҳам муҳим гардонида истодааст. Моҳияти низоми нави ҷаҳонӣ ин тақсими қудрат ва ҳудуди таъсиррасонии кишварҳои абарқудрат буда, ҳар кадоми онҳо кӯшиш менамоянд, ки бартарияти сиёсии бештарро ноил шаванд.

6. Дар шароити муносири геополитикӣ ва таъсири равандҳои ҷаҳонишавӣ тамоми давлатҳои олам кӯшиш менамоянд, ки ҳамкориҳоро дар самти иқтисодӣ, иҷтимоӣ, фарҳангӣ ва сиёсӣ дар асоси таҳкими манфиатҳои миллӣ ба амал бароранд. Зеро дар олам давлатеро ёфтани ғайриимкон аст, ки дар муносибатҳои байналхалқӣ дар доираи манфиатҳои миллии худ амал нанамояд. Дар шароити муносири тамоми давлатҳои олам раванди идоракунӣ мамлакат, рушди соҳаҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва сиёсӣ, муайян намудани самтҳои сиёсати дохилӣ ва хориҷӣ худро танҳо баҳри ҳимояи манфиатҳои миллии худ ба роҳ мемонанд. Маҳз дар шароити амалишавии манфиатҳои миллӣ фазои солими ҷомеа, оромӣ осудагӣ ва сулҳу суботи мамлакат таъмин мегардад.

Аҳамияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот аз он иборат аст, ки дастовардҳо ва натиҷаҳои диссертатсия дар доктринаҳои нав баҳри ҳифзи манфиатҳои миллӣ дар шароити низоми нави ҷаҳонӣ, махсусан дар низоми оmodасозӣ ва бозомӯзию тақмили ихтисоси мутахассисони соҳа метавонад муфид бошад.

Дарачаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот. Дақиқ будани маълумот, истифодаи сарчашмаҳои расмӣ, кофӣ будани ҳаҷми маводи таҳқиқотӣ, коркарди натиҷаи таҳқиқот ва ҳаҷми интишорот эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқотро таъмин мекунад. Хулоса ва тавсияҳо дар асоси таҳлили илмии натиҷаҳои таҳқиқоти назариявӣ манзур карда шудаанд.

Мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Диссертатсия дар мавзуи “Ҳимояи манфиатҳои миллӣ дар шароити низоми нави ҷаҳонӣ (нигоҳи геополитикӣ)” барои дарёфти дараҷаи илмии номзоди илмҳои сиёсӣ ба шиносномаи ихтисоси 23.00.04 - Проблемаҳои сиёсии муносибатҳои байналмилалӣ: инкишофи глобалӣ ва минтақавӣ мувофиқат мекунад.

Саҳми шахсии доктараи дарёфти дараҷаи илмӣ. Интихоби мавзӯ, таҳия ва таҳлили ҳамаҷонибаи таҳқиқотӣ диссертатсионӣ натиҷаи фаъолияти ҷандинсолаи илмии муаллиф мебошад. Тамоми давраи татбиқи нақшаи корҳои таҳқиқотӣ бо иштироки бевосита ва пешниҳодҳои муаллиф сурат гирифтааст. Хулоса ва пешниҳодҳои ки дар диссертатсия ба назар мерасад, натиҷаи тадқиқоти мустақилонаи унвонҷӯ ба шумор меравад.

Тасвир ба амалсозии натиҷаҳои диссертатсия. Рисолаи диссертатсионӣ дар маҷлиси кафедраи сиёсатшиносӣ ва робита бо ҷомеаи Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мавриди муҳокима қарор гирифта, натиҷаҳои таҳқиқотии он пазируфта шудааст ва ба экспертизаи навбатии муассисаи пешниҳод гардидааст. Инчунин рисолаи илмии мазкур дар маҷлиси васеи Шурои олимони факултети дипломатия ва сиёсати Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мавриди баррасӣ қарор гирифта, ҳамчун кори илмии анҷомдодашуда ба ҳоғузори гардида, барои дифоъ дар Шурои диссертатсионии 6D. КОА. 001. тавсия гардидааст.

Интишорот аз рӯи мавзӯи диссертатсия. Натиҷа ва дастовардҳои таҳқиқот дар мақолаҳои илмии муаллиф, ки дар маҷаллаҳои илмӣ ва матбуоти ҷумҳуриявӣ нашр гардидаанд, пешниҳод гардидаанд. Нуктаҳои асосии таҳқиқот дар конференсияҳои илмии донишгоҳӣ ва ҷумҳуриявӣ байналмилалӣ ифодаи худро ёфтаанд. Вобаста ба мавзӯи муаллиф 19 мақолаи илмӣ, ки 11-гои он дар маҷаллаҳои илмии тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва маҷмаи конференсияҳо нашр шудаанд, таълиф намуудааст.

Сохтор ва ҳаҷми диссертатсия. Диссертатсия дар ҳаҷми 169 саҳифаи матни ҷопӣ таълиф гардида, аз рӯйхати ихтисорот, муқаддима, ду боб, ки 6 зербобро дар бар мегирад, хулоса ва рӯйхати адабиёт иборат мебошад.

ҚИСМҲОИ АСОСИИ ДИССЕРТАТСИЯ

Дар муқаддимаи диссертатсия аҳамияти омӯзиши мавзуи таҳқиқотӣ асоснок карда шуда, дараҷаи омӯзиши мавзуи интихобгардида, таҳлилу таҳқиқ гардидааст. Инчунин, ҳадафи таҳқиқот, объект ва мавзуи таҳқиқот, навгониҳои илмии диссертатсия, муқаррароти асосии барои дифоъ пешниҳодшаванда, саҳми шахсии доктара, мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ ва ғайраҳо нишон дода шудаанд.

Боби якуми диссертатсия - “**Масъалаҳои назариявӣ методологии омӯзиши масъалаи манфиатҳои миллӣ дар низоми нави ҷаҳонӣ**” аз се зербоб иборат мебошад. Зербоби якуми он “**Ҷанбаҳои назариявӣ масъалаи манфиатҳои миллӣ: моҳият, мазмун ва хусусиятҳои он**” ном дорад.

Мафҳуми «манфиатҳои миллӣ» аз замонҳои қадим маълум аст. Онро ҳанӯз Фукудид барои ифодаи муносибатҳои давлатҳои замонаш – Афина ва Спарта истифода кардааст. Таркиби мантикии ин тавсир дар он аст, ки барои барқарор кардани муносибатҳои иттифоқӣ мувофиқ омадани манфиатҳои миллиро муҳим медонистанд.

Дар омӯзиши масъалаи мазкур хусусан мактабҳои илмии сиёсии амрикоӣ нақши назаррас бозида, онҳо яке аз пешоҳангони илмҳои сиёсӣ дар масъалаи мазкур ба ҳисоб мераванд. Мафҳуми «манфиатҳои миллӣ» вақте ки соли 1935 ба луғати илмҳои иҷтимоии Оксфорд ворид шуд, тобиши илмӣ пайдо намуд¹. Баъд аз Ҷанги дуҷуми ҷаҳон ба масъалаи мазкур тавачҷух бештар мегардад. Беҳуда набуд, ки гуногунандешӣ ва баҳсҳои доманадори масъалаи мазкурро Г. Моргентай «мувоҳисаи бузург» номидааст.²

Дар таҳияи консепсияи “манфиатҳои миллӣ” дар мактаби амрикоии илмҳои сиёсӣ У. Липпман, Э. Фернисе, Ҷ. Резонау, А. Шлесинчер, Ф. Фуқуяма, З. Бжезинский, С. Хантингтон ва дигарон саҳми арзанда гузоштаанд. Дар баробари ин, таҳқиқоти масъалаҳои муносибатҳои байналхалқӣ, рушди тамаддун ва баҳамалоқамандии глобалӣ ба ҷумлаи яке аз самтҳои асосии пажӯҳиши мактаби амрикоӣ дохил шуда, бештар дар фаъолияти илмӣ таҳқиқоти З. Бжезинский, С. Хантингтон ва дигарон инъикоси худро пайдо намудааст. Муносибати байниҳамдигарии тамаддуноҳ аз рӯи манфиатҳо ва мансубиятҳо, сабабҳо ва оқибатҳои мочароҳои сиёсӣ, масъалаҳои инкишофи баъд аз низоми тоталитарӣ масъалаҳои асосии таҳқиқотионҳо ба ҳисоб мераванд.

Принсипҳои асосии консепсияи Г.Моргентайро объективӣ будани категорияи манфиат, хусусияти сиёсатмуайянкунандагии он ва новобастагӣ аз ҳолат, вақт, замон ва шароит ташкил медиҳад.³

Дар таҳқиқи масъалаи мазкур андешаҳои В.Н. Филатов мақоми барҷаста пайдо намудаанд. Ӯ қайд мекунад, ки категорияи манфиатҳои миллӣ талаботи мавҷудаи объективии миллат, рушди иқтисодӣ, сиёсӣ ва маънавии онҳоро ифода менамояд. Баъдан, ӯ исбот карданӣ мешавад, ки «манфиатҳои миллӣ» ҳамеша аз манфиатҳои оммаи меҳнаткашони миллати мазкур, ки бо пешрафти ҷамъиятӣ мувофиқат менамояд, иборат мебошад.⁴

¹ Ниг.: Позняков, Э. А. Геополитика. [Текст] / Э. А. Позняков. - М., 1996. URL: [https://cyberleninka.ru/search?Геополитика&page_\(санаи_мурочиат: 7.01.2021\);](https://cyberleninka.ru/search?Геополитика&page_(санаи_мурочиат: 7.01.2021);)

² Ниг.: Morgentay, A.G. Another Great Debates the National interest of the United States // St.Hollman ed. Contemporary theory in international Relation. - P.78.

³ Ниг.: Morgentay, H.G. Politics among Nations. N. Y., 1952. – P. 67.

⁴ Филатов, В. Н. Национальные интересы общественного прогресса. Нации и национальные отношения. [Текст] / В. Н. Филатов- Фрунзе, 1966. URL: <https://cyberleninka.ru/search?q> (санаи мурочиат: 23.03.2021).

В.Н. Филатов манфиатҳои миллиро вобаста ба амалияи ҷамъиятӣ ба моддӣ, иқтисодӣ, сиёсӣ ва маънавӣ тақсим менамояд.

Дар шароити Тоҷикистони муосир низ як зумра муҳаққиқон ба масъалаи айният ва тафовутҳои мафҳумии манфиатҳои миллию давлатӣ ва равандҳои муосири сиёсӣ рӯ овардаанд. Мавқеи хоссаро Г. Н. Зокиров, А.Н. Муҳаммад, С.С. Ятимов, М.У. Хидирзода, Н.Д. Маҳмадизода, М. Абдулҳақов, Х.Қ. Сафарализода, К. Назриев, А. Комилбеков, Ш.Ш. Ризоиён., Ҳуқумшоев З.Д., А. Роҳнамо., А. Ф. Холиқов., Ш. Саидов. ва дигарон ишғол намудаанд.

Ба андешаи Г. Н. Зокиров: «Таҳти мафҳуми «манфиатҳои миллий» манфиатҳои ҳам аксарият ва ҳам ақаллиятҳои миллий, манфиатҳои умумӣ ва давлатиро низ бояд фаҳмид. Чун сухан дар бораи манфиатҳои миллий меравад, манфиатҳои тамоми бошандагону намояндагони умумиятҳои гуногуни миллию этникии давлатро бояд дар назар дошт».¹ Муҳаққиқ бар он андеша аст, ки мафҳумҳои «миллӣ» ва «давлатӣ» дар сиёсат як маъниро ифода мекунанд.

Мафҳуми манфиатҳои миллий дар Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи амният” чунин шахр дода шудааст: “Манфиатҳои миллий - маҷмуи эҳтиёҷоти сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва эҳтиёҷоти дигари Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки аз амалишавии онҳо қобилияти давлат дар таъмини ҳифзи ҳуқуқҳои конституционии инсон ва шаҳрванд, арзишҳои ҷамъият ва ниҳодҳои асосии давлатдорӣ вобаста мебошад”.²

Бояд гуфт, ки манфиатҳои миллий ҳамчун унсуре марказӣ ва меҳвари идоракунии давлатӣ ба ҳисоб рафта, онро ба навъҳои гуногун ҷудо намудан мумкин аст.

1. Манфиатҳо аз рӯйи дараҷаи умумият: шахсӣ, гурӯҳӣ ва ҷамъиятӣ мешаванд.

2. Манфиатҳои миллий аз рӯйи самтҳо метавонанд иқтисодӣ, иҷтимоӣ, фарҳангӣ, сиёсӣ, моддӣ ва маънавӣ бошанд.

Манфиатҳои миллии ҳаётан муҳимми мамлакат, ки ба онҳо Истиқлолияти сиёсӣ, амнияти миллий ва таҳкими Ваҳдати ягонагӣ махсуб меёбанд, бетағйир мемонанд.

Зербоби дуҷуми боби якум “**Консепсияи низоми нави ҷаҳонӣ ҳамчун раванди сиёсии фарогир: моҳият ва хусусиятҳои он**” ном дошта, ба таҳлили ҷанбаҳои консептуалии низоми нави сиёсӣ бахшида шудааст.

Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки равандҳои сиёсӣ ҳаракат, ҷараёни инкишоф, таҳаввули системаи сиёсӣ, тағйирёбии ҳолатҳои онро дар замон ва макон муайян мекунанд. Он маҷмуи амали субъектҳои институционалӣ ва ғайриинституционалиро бо амалинамоии вазифаҳои хоси худ дар соҳаи сиёсат, ки оқибат ба инкишоф ё шикасти ҳокимияти сиёсӣ меорад, муайян месозад.

¹ Зокиров Г. Н. Манфиатҳои миллии Тоҷикистон // Гули мурод. [Матн] / Г. Н. Зокиров. - Душанбе, 1997. - С.4.

² Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи амният // Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, соли 2011, №6, мод. 434; соли 2014, №11, мод. 646.

Равандҳои сиёсӣ натиҷаи баҳамтаъсиррасони гурӯҳҳои иҷтимоӣ, ҷаҳолияти ҳукумат ва таъсиррасони он ба вазъи ҷомеа доништа мешавад. Мазмуни асосии равандроҳои сиёсии муосир ташаккули системаи иштирок дар институтҳо ва амалияи танзими ҷаҳонӣ мебошад.

Масъалаи низомии нави ҷаҳонӣ, хусусиятҳои ташаккул ва инкишофи он дар олами муосир ба яке аз муҳимтарин ва диққатҷалбкунандатарин масъалаи замон табдил ёфтааст. Чунки муносибатҳои байни давлатҳо дар ҳоли зиддият ва муқовиматҳо қарор доранд ва ҳар кадоми аз ин давлатҳо меҳода, ки дар асоси ҳадафу манфиатҳои геополитикию геостратегии ҳеш низомии ҷаҳониро баҳо диҳад.

Низомии сиёсии олам дар шаклгирии давлати муосир тамоюлҳои гуногуни сиёсиро ба вуқӯ оварда истодааст.

Ниҳоят, бояд ду категорияи принсипан муҳим – низомии «байналмилалӣ» ва «ҷаҳонӣ» муайян карда шаванд, ки навҳои низомии сиёсии олам мебошанд. Низомии байналмилалӣ, аслан маҷмуи ҳамкориҳои байни субъектҳои анъанавии муносибатҳои байналмилалӣ, пеш аз ҳама, давлатҳои миллӣ мебошад. Низомии нави ҷаҳонӣ танҳо бо муносибатҳои давлатӣ маҳдуд намешавад, инчунин дигар субъектҳои ғайридавлатӣ, (ширкати фаромиллӣ)-ро низ дар бар мегирад.

Қайд кардан зарур аст, ки низомии нави ҷаҳонӣ бояд ҳамчун низомии робитаҳои ҳамоҳангии байни субъектҳои равандроҳои муосири сиёсии ҷаҳонӣ тафсир карда шавад, ки онҳо давлатҳо (то ҳол ҷаҳолони асосӣ), ташкилотҳои байнидавлатӣ ва «ғайриҳукумати»-ро дар бар мегиранд. Шахравандони алоҳида ва гурӯҳҳои шахравандоне, ки бинобар имкониятҳои молиявӣ, сиёсӣ ё дигар имкониятҳои қобилияти таъсир расонидан ба раванди сиёсии ҷаҳониро доранд, дар низомии навини ҷаҳонӣ таъсиргузор мебошанд.

Раванди ҳамгироии ҷаҳонӣ як падидаи объективӣ мебошад, ки онро тамоми таърихи қаблӣи рушди тамаддуни башарӣ омода кардааст. Ин хусусан вақтҳои охир дар робита бо рушди босуръати нақлиёт, воситаҳои электронии алоқа, технологияҳои компютерӣ, ки ҷаҳонро воқеан глобалӣ гардониданд, аён гардид.

Ғояи марказии низомии нави ҷаҳонӣ дар ҳар сурат мавриди баҳс ва раддия қарор додани истиқлолияти миллии давлатҳо мебошад. Баъзан, дар андешарониҳо чунон дур мераванд, ки аз ғоя ва принсипи истиқлолияти миллии даст мекашанд. Истиқлолияти миллии давлатҳоро ҳамчун ҳимояи манфиатҳои маҳдуди миллию давлатӣ бар зарари манфиатҳои стратегии инсоният маънидод менамоянд.

Дар таълимоти «низомии нави ҷаҳонӣ» асоснокнамоии консепсияи «миллиарди тиллоӣ» ҷойгоҳи хоссаро касб намуздааст. Муҳаққиқони мактабҳои илмӣ кишварҳои Ғарби сарватманд бо ҳар роҳ кӯшиш менамояд исбот кунанд, ки сатҳи дилхоҳи зиндагии аҳолии оламро ташаккул додан мумкин аст, фақат дар сурате, ки он аз 1 млрд. беш набошад.

Низоми нави ҷаҳонӣ дар асоси принципҳои гуфташудаи Ғарб, хусусан Амрико сохта мешавад. Стратеҷҳои ин концепсия боварӣ доранд, ки асри XXI «асри амрикоӣ» хоҳад буд. Таълимоти асосии низоми нави ҷаҳонӣ аз худ ихтилофҳои системаи геополитикӣ ва иқтисодиро пешкаш мекунад, ки ба Амрико иҷозат медиҳад, то пеш аз ҳама, Амрико захираҳои табиӣ ҷаҳониро назорат ва идора кунад.

Низоми нави ҷаҳонӣ соддагардонӣ, системнокиро пешкаш мекунад, ки «шустани сарҳадҳо» ном дорад ва бояд ҳамаи сарҳадҳои миллий, фарҳангӣ, анъанаҳои миллий, сиёсӣ ва диниро аз байн барад.

Ф. Фуқуяма дар рушди назарияи сиёсӣ, махсусан таълимоти «низоми нави ҷаҳонӣ» мақоми хосро пайдо намудааст. Андешаҳои ӯ оид ба ҳосияти идеологӣ доштани демократияи муосир аҳамияти бештарро касб намудааст.

Дар охири асри XX сиёсатшиноси амрикоӣ С. Ҳантингтон бо пешниҳоди назарияи «Бархӯрди тамаддунҳо» концепсияи таҷзияи фарҳангӣ тамаддунии геополитикаро ташаккул додааст. Ба андешаи ӯ, баъди анҷоми «ҷанги сард» ва пошхӯрии Иттиҳоди Шӯравӣ тартиботи ҷаҳонӣ на ба воситаи муқобилиятҳои идеологӣ, балки дар заминаи рақобати 7-8 тамаддуни ҷаҳонӣ муайян карда мешавад. С. Ҳантингтон мавҷудияти марказҳои мухталифи қудратро нишон медиҳад, ки дар миёни онҳо низоъҳои пуриқтидор ба амал меоянд. Ба ақидаи ӯ, марзҳои бархӯрди тамаддунҳо мақоми низоъҳои навбатӣ мебошанд.

Зербоби сеюми боби якум **“Қонуниятҳои ташаккули таълимот оид ба низоми нави ҷаҳонӣ”** ном дорад.

Дар низоми сиёсии олам ва тамоюлҳои асосии инкишофи он муносибатҳои байниҳамдигарии акторҳои асосии сиёсати ҷаҳонӣ мақом ва нақши хосро касб менамояд. Давлатҳои миллий, ки новобаста аз андешаҳо ва таълимоти мухталифи глобалистҳо дар низоми муносибатҳои байналхалқӣ нақши пешбар ва ҳалқунанда доранд, аз омилҳо ва ҳолатҳои мухталиф истифода намуда, кӯшиши ҳалли муваффақонаи масъалаҳоро дар доираи манфиатҳои хеш медонанд.¹ Имрӯз низоми нави ҷаҳониро равандҳои гуногун ҳамроҳӣ менамоянд, ки асоситарини онҳо инҳо мебошанд: глобализатсия, космополитизм, мондиализм.

Инкишофи олами муосир, умумиятҳо ва тазодҳои он таҳлилу таркиби амиқи ҳодисаҳои гуногуну зиёдеро талаб менамояд. Раванди ҷаҳонишавӣ ҳамчун раванди муҳиму объективии умумиҷаҳонӣ, яке аз муҳимтарин хусусиятҳои таърихи муосири башарино ташкил менамояд. Ҷаҳонишавӣ раванди ҳамгирӣ ва ҳамбастагии ҷаҳонии иқтисодӣ, сиёсӣ, фарҳангӣ ва динӣ мебошад.²

Олами глобалӣ тавсифи гуногуни давлатро пеш овардааст. Аксарияти глобалистҳо бештар дар бораи мушқилиҳо ва маҳдудиятҳои давлатҳои миллий андеша намуда, мақоми онро дар пешомади таърихӣ ночиз

¹ Нин.: Зокиров, Г. Н. Хуросони бузург. (Таҳқиқоти геополитикӣ). [Матн] / Г. Н. Зокиров. - Душанбе, 2021. - С. 54

² Ниг.: Хидирзода, М.У., Комилбек, А. Ё. Низоми сиёсии ҷаҳон. [Матн] / М.У. Хидирзода, А. Ё. Комилбек. – Душанбе, 2021. – С. 100.

муаррифӣ менамоянд. Онҳо дар бораи ташаккули ҳукумати ҷаҳонӣ ибрази назар намуда, моликияти миллий ва сарҳадоти миллиро монетаи инкишофи олами глобалӣ медонанд. Аммо вақтҳои охир глобалистҳо муносибати радикалии хешро дар нисбати давлати миллий то андозае сабук гардониданд. Онҳо аз даъвати хеш, ки гӯё замони давлатҳои миллий ба поён мерасад, тадриҷан даст кашида, низоми нави инкишофи онҳоро муайян кардани мешаванд. Ташаккули доктринаҳои гуногун, аз ҷумла таълимоти «Суверенитети муттаҳида» исботи чунин андешаоянд¹.

Дар равандҳои глобализатсионӣ аз байни иқтисодиёти миллий марзҳо бардошта мешавад. Муносибатҳои иқтисодиро сиёсӣ ва фарҳангӣ умумӣ гардида, барои таъсиси ҳукумати ягонаи умумичаҳонӣ ва ба миён овардани низоми нави ҷаҳонӣ мусоидаткунанда мегардад, зеро ҷаҳонишавии иқтисод яке аз қонунҳои рушди глобалӣ мебошад. Вобастагии афзояндаи иқтисодиёти кишварҳои гуногун дар муқоиса бо ҳамгироӣ бо ташаккули фазои иқтисодӣ алоқаманд аст, ки дар он сохтори соҳавӣ, мубодилаи иттилоот ва технологияҳо, ҷуғрофияҳои ҷойгиршавии қувваҳои истеҳсолкунанда бо назардошти вазъият муайян карда мешаванд, пасту баландиҳои иқтисодӣ таносуби сиёсиро ба даст меоранд.²

Космополитизм - (аз юнонӣ. Cosmopolite - шаҳрванди ҷаҳон), ҷаҳонбинии «шаҳрвандии ҷаҳонӣ», ки манфиатҳо ва арзишҳои тамоми инсониятро аз манфиатҳои миллатҳо ва давлатҳо боло мегузорад. Дар шароити глобализатсия ақидае бештар ба назар мерасад, ки инсоният ба марҳилаи ташаккули тамаддуни ягонаи сайёра ворид шудааст, ки дар он бартаарафсозии фарқиятҳои миллий, забонӣ ва фарҳангии байни халқҳо рушд хоҳад ёфт, миқёси ягонаи арзишҳо барои ҳама одамон таҳия карда мешавад³.

Космополитизм ин имконияти ташаккули шахсияти нав дар шароити нав аст, ин посух ба ҷаҳони тағйирёбанда мебошад. Космополитизм, вобаста ба афзалиятҳои сиёсӣ як фазо ва вақти мушаххас, як чанд таърифҳо дорад, ки аксар вақт бо ҳам рӯ ба рӯ мешаванд:

- тавсеаи ғояи Ватан дар тамоми ҷаҳон - космополитизм ба шуури ягонагии насли башар ва ҳамбастагии манфиатҳои халқҳо ва кишварҳои алоҳида, ҳамчун қисмҳои ягонаи башарият асос ёфтааст;

- идеологияи ба истилоҳ «шаҳрвандии ҷаҳонӣ» - идеологияи реаксионии буржуазӣ, рад кардани урфу одатҳо ва фарҳанги миллий, ватандӯстӣ, рад кардани истиклолияти давлатӣ ва миллий мебошад;

- назария ва идеология, ки радди анъана ва фарҳанги миллиро асоснок мекунад, истиклолияти давлатӣ ва миллиро ба хотири ваҳдати насли башар инкор мекунад;

¹ Ниг.: Зокиров, Г. Н. Давлати тавано. (Масъалаҳои назариявӣ ва методологӣ). [Матн] / Г. Н. Зокиров. - Душанбе, 2018. – С. 33.

² Ниг.: Хидирзода, М.У., Комилбек, А. Ё. Низоми сиёсӣ ҷаҳон. [Матн] / М.У. Хидирзода, А. Ё. Комилбек. – Душанбе, 2021. – С.102.

³Ниг.: Космополитизм URL: [https:// Bigenc.ru/world_history/text/2101947](https://Bigenc.ru/world_history/text/2101947). (санаи мурочиат: 14.02.2020);

- идеология, ки зери ниқоби «давлати ҷаҳонӣ» ва «шаҳрвандии ҷаҳонӣ» ҳуқуқи миллатҳоро ба мавҷудияти мустақил ва истиқлолияти давлатӣ рад мекунад, дасткашӣ аз суннатҳои миллӣ, фарҳанги миллӣ ва ватандӯстӣ мебошад;

Космополитизми шадид даст кашидан аз эҳсосоти ватандӯстиро нисбат ба кишвар даъват мекунад, аммо онҳоро бо эҳсосоти шабеҳ дар робита бо ҷаҳон, сайёраи Замин иваз мекунад. «Ваҳдати насли башар» ғояи асосии ӯст. Ба ақидаи космополитҳо, ҷомеаи муосир ба раванди ташаккули тамаддуни ягонаи сайёра ворид шудааст, ки дар он кишварҳо ва халқҳои алоҳида мақоми воҳидҳои худмаблағгузорино аз даст медиҳанд.

Дар воқеъ, космополитизмро метавон ҳамчун як таълимот ва як навъ раванди муосири сиёсӣ дар сиёсати ҷаҳонӣ муайян кард. Раванди мазкур аз ҷониби субъектони манфиатдори ҷаҳонӣ ба хотири амалӣ намудани манфиатҳои худ дар шароити низоми нави ҷаҳонӣ мебошад. Ёдовар бояд шуд, ки космополитизм ин як навъ таъсири сиёсии низоми нави ҷаҳонӣ ба манфиатҳои миллии давлатҳо мебошад. Субъектони раванди мазкур дар шароити низоми нави ҷаҳонӣ бар он мақсаданд, ки тартиботи ҷаҳонӣ бояд, ки дар як самт рушд намояд ва ҷаҳон ҷаҳони ягона бошад. Тамоми арзишҳои ҷаҳонӣ ва фарҳанги миллӣ ба фарҳанги ягонаи умумиҷаҳонӣ табдил ёбад. Ҷаҳон аз як марказ идора карда шавад. Дар натиҷа таъсиси ҳукумати ягонаи умумиҷаҳонӣ ба миён меояд ва тамоми олам аз як марказ идора карда мешавад.

Таълимоти дигари муосири сиёсии олам ин мондиализм мебошад. Мондиализм-(франс. Monde-олам) - ҳаракатест баҳри муттаҳид намудани олам ва минтақаҳои алоҳидаи он дар асосҳои федеративӣ бо ҳукумати ягонаи умумиҷаҳонӣ. Аз солҳои 20-уми асри XX ғояи ташаккули Иёлоти муттаҳидаи Европаро ба миён гузошта буданд. Мондиализм – ин лоиҳаест, ки таъсиси ҳукумати ягонаи ҷаҳонӣ ва тартиботи ҷаҳонро пешбинӣ мекунад. Мафҳуми «мондиализм» ба соҳаи шаҳрвандӣ - сиёсии фаъолияти инсон дахл дорад. Баъзан ин мафҳумро бо падидаи ҷаҳонишавӣ омехта меҳисобанд. Мафҳуми ҷаҳонишавӣ ба соҳаи иқтисодии фаъолияти инсон ва мондиализатсия ба мафҳуми шаҳрвандӣ-сиёсӣ ишора мекунанд¹.

Мондиалистҳо ҷонибдори ташкили як ташкилоти нави сиёсианд, ки тамоми инсониятро идора мекунад. Онҳо ба он андешаанд, ки қисмҳои алоҳидаи соҳибхитиёрии миллӣ бояд ба Ҳукумати ҷаҳонии федералӣ, Департаменти Федералии ҷаҳонӣ, Суди умумиҷаҳонӣ супурда шаванд. Масъулияти Раёсат бояд ҳалли масъалаҳои мубрами инсониятро дар бар гирад, аз қабилӣ - норасоии оби тоза, гуруснагӣ, посдорӣ сулҳ, ҷангҳо, масъалаҳои экологӣ ва ғайра².

¹ Ниг.: Ulrich Beck: Globalismus und Globalisierung. Gegen die unterstellte Dominanz der wirtschaftlichen Globalisierung. telepolis 3. Juli 1997.

² Ниг.: Что такое мондиализм URL: <https://spravochnick.ru/politologiya/chto-takoe-mondializm>. (санаи мурочиат: 7.01.2021);

Яке аз аввалин утопияҳои мондиалистӣ ғояҳои Огюст Конт дар бораи «Давраи сеюм» мебошад. Вай ба он андеша аст, ки замин воқеан ватани ягонаи ҷаҳонии инсоният аст ва барои муттаҳид сохтани тамоми сокинони сайёра пешбинӣ шудааст. Инсоният як оилаи ҷаҳонӣ аст, аммо дар асл он дар тақсими захираҳо маҳдуд аст.

Мондиализм як сохтори идеологӣ мебошад, ки мувофиқи он ҳамаи давлатҳо ва халқҳо ба як воҳиди ягонаи сайёра муттаҳид мешаванд, ки дар он ҳудудҳои қавмӣ, миллӣ, динӣ ва фарҳангӣ аз байн меравад. Ин сохторро як навъ ҳукумати ҷаҳонӣ идора мекунад.

Аломатҳои хоси мондиализм ин асоси муносибатҳои байни кишварҳои мондиалистӣ иқтисодӣ ва савдои ҷаҳонӣ мебошад, ки аз маҳдудиятҳои ҳукуматҳои миллӣ озоданд.

Ҳамин тариқ, дар заминаи таҳлили таълимоти муосири сиёсӣ, ки равандҳои сиёсии ҷаҳониро тақвият бахшида истодаанд, дар мисоли глобализатсия, космополитизм ва мондиализм, метавон хулоса намуд, ки мазмунан ва мантиқан онҳо ифодакунандаи ғояи ягона дар бораи ташкили “Ҳукумати ҷаҳонӣ” мебошанд.

Боби дуюми диссертатсия - **“Низоми нави ҷаҳонӣ ва воқеияти амалишавии манфиатҳои миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити муосир”** аз се зербоб иборат мебошад. Зербоби якуми боби мазкур **“Манфиатҳои миллӣ ва механизмҳои таъмини ҳимояи онҳо дар низоми нави ҷаҳонӣ”** ном дорад.

Давлат доимо дар сиёсати дохилӣ ва хориҷии худ барои ҳимояи манфиатҳои миллии худ талош менамояд. Равандҳои мазкур баъзан дар шакли мубориза ва гоҳе дар шакли ҳамкорӣ зоҳир мегарданд. Шаклҳои мубориза ва ё ҳамкорӣ аз манфиатҳои миллии мамлакат вобастааст, зеро давлатҳо барои ҳимояи манфиатҳои миллии худ манбаъҳои мухталиф ва технологияҳои гуногунро истифода намуда, натиҷаҳои нобаробар ба даст меоранд. Дар чунин ҳолат афзалияти як давлат нисбати дигар давлат мушоҳида мешавад ва дар ниҳоят бархӯрди манфиатҳоро ба вучуд меорад. Бархӯрди манфиатҳои миллӣ инъикоси таъмини талоши афзалияти як давлат аз болои давлати дигар мебошад. Чунин ҳолат тавлидкунандаи таҳдидҳо мебошад.

Маҷмуи манфиатҳои миллии Тоҷикистонро метавон ба ду гурӯҳ тақсим намуд: манфиатҳои дохилӣ ва берунӣ, ки фаъолияти кулли соҳаҳои ҳаёти ҷамъиятӣ ва шароити байналхалқиро фаро мегирад.

Ҳолате мешавад, ки бархӯрди манфиатҳои кишварҳои сеюм боиси пайдоиши таҳдид ба манфиатҳои миллӣ мегардад. Дар натиҷа давлат маҷбур мешавад, ки бо мақсади ҳифзи онҳо сиёсати дохилии худро дар шакли чаҳид тарҳрезӣ намояд.

Бояд қайд намуд, ки таҳдидҳо чунин шаклу шароите мебошанд, ки ба манфиатҳои миллии Тоҷикистон ва самтҳои ҳимояшавии унсурҳои таркибии он монеа эҷод менамояд ва онҳо доимо аз фаъолияти субъектоне дигари манфиатдор вобастаанд, зеро ки таҳдидҳо бо манфиатҳо пайдоранд. Дар сурате, ки манфиатҳо набошанд, таҳдидҳо эҳсос намегарданд. Ченаки асосии пайдоиши таҳдидҳо низ манфиатҳо мебошад.

Таҳдидҳо дар олами муосир дар шаклҳои гуногун зуҳур намуда, амнияти шахс, ҷомеа ва давлатро ҳалалдор месозанд.

Омӯзиши хусусияти таҳдидовари равандҳои сиёсӣ ба манфиатҳои миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон имконият медиҳад, ки ҷанбаҳои гуногуни онҳоро ҷудо намоем. Яке аз онҳо таҳдидҳои ҷанбаи сиёсидошта мебошанд. Моҳияти онҳо дар талош баҳри дигаргунсозии симои сиёсии ҷаҳон тавассути сарнагун намудани низомҳои сиёсии побарҷо ва устуворе мебошад, ки манфиатҳои абаркудратҳои имкони эҷоди монеаро доранд. Бо ин мақсад дар доираи муҳорибаҳои геополитикии идомадошта аз технологияҳои гуногуни сиёсӣ истифода шуда истодааст, ки дар натиҷаи он ҷаҳони имрӯза шоҳиди рӯяи нагардидани меъёрҳои ҳуқуқи байналхалқӣ ва дигар талаботҳои дар арсаи ҷаҳонӣ пазируфта гашта истодааст.

Мубориза ба муқобили зуҳуроти экстремизм ва терроризм ба қатори масъалаҳои муҳими ҷомеаи манфиатҳои миллии ва таъмини амнияти давлатӣ дохил мешавад. Терроризм ҳамчун зуҳуроти номатлуб дар шаклҳои гуногун ифода меёбад.

Ба сари қудрат омадани Толибон таҳдиди ҷиддӣ ба амният ва суботи минтақа, махсусан Тоҷикистон мебошад. Ҷунки Афғонистон ҳамчун давлати ҳамҷавор дар ҳамсоғии Тоҷикистон қарор дошта, 1300 км сарҳади якҷоя дорад.

Ҳолатҳои мазкур боиси нигаронӣ ва эҳтимолияти осебпазирии манфиатҳои геополитикии Ҷумҳурии Тоҷикистон гардидааст. Ҷунки кишвари мо дар нуктаи бархӯрди манфиатҳои геополитикии як силсила қудратҳои минтақавӣ ва ҷаҳонӣ қарор гирифта, онҳо дар пайи ёфтани фурсати муносиб барои зарба ба манфиатҳои ҳамдигар ҳастанд.

Яке аз таҳдидҳои дигаре, ки ҷанбаи қавии сиёсӣ дошта, бо суръати баланд дар ҷаҳон паҳн шуда истодааст, кибертерроризм ба ҳисоб меравад. Паҳнгардии технологияи муосири иттилоотӣ ба пайдоиши шакли нави таҳдид, кибертерроризм (ҷинояти компютерӣ) замина гузоштааст. Моҳияти он ғайриқонуний даҳлат кардан дар қори машинаи электронӣ-ҳисоббарор, система ва шабакаи компютерӣ, дуздӣ, азонахудо намудан ва тамаъҷӯӣ бо истифода аз ахбори компютерӣ мебошад. Кибертерроризм - ин шакли нави терроризмест, ки барои ба даст овардани мақсадҳои террористии худ аз компютер, шабакаҳои электронӣ ва технологияи муосири иттилоотӣ васеъ истифода мекунанд. Мувофиқи механизми худ усули баамалбарории ҷинояти кампютерӣ махсусияти худро дорад. Ин дараҷаи баланди маҳфигӣ ва сатҳи пасти ошқоро будани он аст.

Гуруҳи дигаре таҳдидҳо ба манфиатҳои миллии ҷанбаи иқтисодӣ дошта, моҳиятан тавассути механизмҳои ҳамсон амалӣ карда мешаванд. Маълум аст, ки дар радбаандии манфиатҳои миллии манфиатҳои иқтисодӣ низ мавқеи муҳим дошта, маҳз тавассути онҳо баҳри ҷомеаи манфиатҳои дигар замина фароҳам оварда мешавад.

Ҷуноне, ки дар боло зикр гардид, ташкили истеҳсолоти мутамаддини аграрӣ, эҳёву таҷдид ва рушди саноат дар заминаи технологияи навтарин, таъмини некуаҳволии мардум ва ташкили шароити мусоид барои инкишофи шахс дар Тоҷикистон самтҳои мебошанд, ки маҳз тавассути

таъмини рушди устувори иктисодӣ татбиқи онҳо имконпазир мебошад. Дар Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 муқаррар шудааст, ки: “Ҳадафи олии рушди дарозмуҳлати Тоҷикистон баланд бардоштани сатҳи зиндагии мардуми кишвар дар асоси таъмини рушди устувори иктисодӣ маҳсуб меёбад. Барои ноилшавӣ ба он ҳадафҳои зерини стратегияи рушд барои 15 соли оянда муайян шудаанд: 1) таъмини истиклолияти энергетикӣ ва истифодаи самарабахши нерӯи барқ; 2) аз бунбасти коммуникатсионӣ баромада, ба кишвари транзитӣ табдил ёфтан; 3) таъмин намудани амнияти озуқаворӣ ва дастрасии аҳоли ба ғизои хушсифат; 4) вусъатдиҳии шугли пурмаҳсул”¹. Илова ба ин ҳадафҳо саноатикунонии босуръати мамлакат ҳамчун ҳадафи чоруми стратегӣ эълон гашт, ки айни замон дар самти мазкур тадбирандешиҳои ҷиддӣ идома доранд.

Аз мавқеи ҳимояи манфиатҳои миллий, дар соҳаи иктисодиёт имкониятҳои асосии дуру наздикро гузариш ба устуворӣ ва пойдории инкишоф ташкил менамояд. Имкониятҳои асосии давраи аввали гузариши мамлакатро дар соҳаи иктисодиёт устувории истеҳсолот ва молия, тезонидани тағйироти кулӣ ва муҳайё намудани шароити хуби сармоягузорӣ, ҳимояи манфиатҳои истеҳсолкунандагони ватанӣ ва баланд бардоштани фаъолияти сармоягузорӣ ташкил медиҳанд.

Агар аз диди геополитикӣ ба масъалаи мазкур назар афканем, муайян намудан мумкин аст, ки таъмини иҷрои ҳадафҳои гузошташуда ҷӣ аз омилҳои дохилӣ ва ҷӣ аз таъсирҳои беруна вобаста мебошад. Дар робита ба ин аз назарияи геополитикии “Минтақаҳои кӯхистон” метавон ёдовар шуд, ки дар он тамоми хусусият ва ҷанбаҳои муҳими таъсири нерӯҳои геополитикӣ ба рушди кишвари мо таҷассуми худро ёфтааст.

Ҷанбаи дигари таҳдидҳои хусусияти иктисодидошта ба манфиатҳои миллии кишвари мо коррупсия мебошад. Масъалаи коррупсия ва хусусиятҳои он яке аз масъалаҳои муҳим ва актуалӣ дар низоми илмҳои ҷомеашиносӣ, алалхусус илмҳои сиёсӣ ба ҳисоб меравад. Омӯзиш ва таҳлилу таҳқиқи ҳамаҷонибаи он ба зарурияти объективӣ табдил ёфтааст, зеро он ҳамчун таҳдиди нави ҷаҳонӣ ба амнияти давлатҳо ва муносибатҳои ҷамъиятӣ хатар дорад.

Дар ҷаҳони имрӯза коррупсия яке аз масъалаҳои умумибашарӣ ба ҳисоб рафта, дар роҳи муваффақона амалӣ гардонидани ҳуқуқи озодиҳои инсон ва рушди умумимиллӣ, болоравии иктисодиёт, боло бурдани сатҳи некуаҳволии иҷтимоӣ, татбиқи самараноки сиёсати дохилию хориҷӣ дар маҷмӯъ монета эҷод мекунад.

Самтҳои мубориза бар зидди коррупсия дар Тоҷикистон дар заминаи мустақамнамоеи меъёрҳои ҳуқуқӣ ва ниҳодӣ амалӣ гашта истодааст.

Манфиатҳои миллии хориҷии Тоҷикистон бошад бо олами беруна ва муносибатҳои минтақавию байналмилалӣ кишвар алоқаи ногусастанӣ

¹ Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030. – Душанбе, 2016. – С. 8.

дорад. Онҳо ҳамчун манфиатҳои ҳаётан муҳим ва бақодорӣ арзёбӣ шуда, таъмини ҳифзи онҳо вазифаи аввалиндараҷаи давлат мебошад.

Дар Консепсияи сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон вобаста ба ҳифзи манфиатҳои миллӣ дар сиёсати хориҷӣ омадааст, ки: “Консепсияи манфиатҳои миллии Ҷумҳурии Тоҷикистонро дар соҳаи сиёсати хориҷӣ ифода мекунад, ки онҳо дар марҳилаи кунунӣ ва ояндаи наздик аз инҳо иборатанд:

- ҳимоя ва таҳкими истиқлолияти давлатии Тоҷикистон ва таъмини амнияти миллии он; эҷоди навори амният ва ҳусни ҳамҷаворӣ дар тӯли марзҳои кишвар;

- инкишофи муносибатҳои боварӣ, дӯстӣ ва ҳамкорӣ бо тамоми кишварҳои олам дар асоси манфиатҳои мутақобила;

- фароҳам овардани шароити мусоид барои рушди иқтисодӣ, иҷтимоӣ, фарҳангӣ ва тадриҷан баланд бардоштани сатҳи зиндагии мардум, таъмини амнияти иқтисодии кишвар;

- таъмини истиқлолияти энергетикӣ Тоҷикистон, дастёб шудан ба амнияти озуқаворӣ ва аз бунбасти коммуникатсионӣ раҳой бахшидани кишвар;

- таъмин ва ҳимояи ҳукуку озодиҳо, эътибор ва манфиатҳои шаҳрвандони Тоҷикистон дар дохил ва хориҷи кишвар;

- тақвияти шинохти мусбати Тоҷикистон дар ҷаҳон ба ҳайси давлати демократӣ, дунявӣ ва ҳуқуқбунёд;

- мусоидат ба фаъолияти созанда ва қонунии ҷамъиятҳои тоҷикон ва ҷамъатанон дар кишварҳои дигар”¹.

Дар доираи зербоби мазкур мо кӯшиш намудем, ки манфиатҳои миллии дорои хусусияти сиёсӣ ва иқтисодӣ, инчунин таҳдидҳои мавҷуда ба онҳоро мавриди таҳлил қарор диҳем. Дар натиҷа муайян карда шуд, ки манфиатҳои сиёсӣ иқтисодӣ ҳамчун манфиатҳои махсусан муҳимму бақодорӣ барои ҳастии давлат аҳамияти хос дошта, замони ҷаҳонишавӣ осебпазирии онҳоро бамаротиб боло бурдааст. Дар баробари ин таснифи онҳо вобаста ба соҳаҳои ҳаёти ҷомеа хусусияти нисбӣ дошта, дар асл таъсири мутақобилаи онҳо ҳам дар масъалаи осебпазирӣ ва ҳам устуворӣ баръало намоён мебошад.

Зербоби дуюми боби дуюм ”Ҷанбаҳои таҳдидовари низоми нави ҷаҳонӣ ба манфиатҳои миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон” ном дорад.

Амнияти миллӣ қисми таркибии манфиатҳои миллӣ ба шумор рафта, таъмини онро бе омодагии муайян тасаввур қардан номумкин аст. Баланд шудани қудрати мудофиавии давлат, ҳимояи боэътимоди марзи давлатӣ, таҳкими нуфузи байналмилалӣ кишвар, муҳофизати дастовардҳои таърихӣ, маданӣ ва фарҳангӣ дар таъмини амнияти давлатӣ мақоми хоссаро соҳибанд. Ҳар яке аз ин принципҳои метавонад дар амалияи ҷамъиятӣ истифодаи усулҳои мушаххасро талаб намоянд.

¹ Консепсияи сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон / Бо фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 27 январи соли 2015, №332 тасдиқ шудааст.

Мақсади худи амнияти Тоҷикистон ин нигоҳ доштани манфиатҳои миллӣ ва мавҷудияти Тоҷикистон дар ҳамаи ҳолатҳо, аз он ҷумла аз таҳдидҳои дохилӣ ва берунӣ ва баланд бардоштани рушди устувори давлат дар системаи муносибатҳои байналхалқӣ мебошад.

Ҳангоми таҳлилу ҳулосагириҳо ба чунин андеша омадан мумкин аст, ки таъмини манфиатҳои миллии Тоҷикистон аз масъалаҳои зерин иборат аст: таъмини ваҳдати миллӣ ва оромии вазъи иҷтимоию сиёсӣ, таъмини тамомияти арзии Тоҷикистон ва ҳимояи дахлнопазирии сарҳадот; мубориза бар зидди маҳалгароӣ ба хотири ташаккули шуури ягонагии миллӣ ва таъмини афзалиятҳои манфиатҳои миллӣ, такмили ҳифзи саломатии аҳоли, ҳимояи ҳуқуқи шаҳрвандони Тоҷикистон ва дастгирии тоҷикони бурунмарзӣ, мубориза бар зидди камбизоатӣ, рушди иқтисоди бозоргонӣ ва бунёди ҷомеаи шаҳрвандӣ, мусоидат намудан ба демократияи воқеӣ, ҳамкорӣ ва муносибат бо созмонҳои байналхалқӣ ва бо кишварҳои хориҷӣ баҳри вориди озодонаи Тоҷикистон ба иқтисодиёту сиёсати ҷаҳонӣ, таъмини амният ва бехатарии кишвар, раҳой аз хавфҳои дохилӣ ва берунӣ ва ғайраҳо.

Яке аз масъалаҳои муҳимми дар рӯзномаи таъмини манфиатҳои миллӣ қарордошта, таъмини амнияти фарҳангии кишвар мебошад. Вобаста ба рушди таҳҷуми гуногуни фарҳангӣ осебпазирии ин гурӯҳи манфиатҳои миллӣ баланд гардидааст.

Масъалаи мазкурро ба инобат гирифта Тоҷикистон ҳамчун давлати соҳибистиклол дар Консепсияи сиёсати хориҷии худ дипломатияи фарҳангиро ҳамчун самти мустақили фаъолияти дипломатӣ эътироф намудааст.

Масъалаҳое, ки дар доираи Консепсияи мазкур муайян карда шудаанд, рӯкни таркибии манфиатҳои миллии давлатро дар шароити мураккаби ҷаҳонишавӣ ташкил медиҳанд. Дар ин замина ба ҳулосае омадан мумкин аст, ки ҷузъҳои зикргардидаи фарҳангӣ омили муҳимми таъмини хувияти миллӣ ва ҳифзи он дар арсаи байналмилалӣ мебошад.

Дар заминаи таҳлили масъалаи ҳифзи ҷанбаҳои фарҳангии манфиатҳои миллӣ метавон ҳулоса намуд, ки унсури мазкур аҳамияти хоси геополитикӣ дошта, тақвияти ҷораҳои ташкилию ниҳодӣ дар ин самт амри зарурӣ мебошад.

Таъмини амнияти иттилоотӣ дар шароити рушди глобализатсионии олам низ яке аз вазифаҳои муҳим махсуб меёбад. Ин падидаи нисбатан нав буда, дар заминаи инкишофи технологияҳои иттилоотӣ ва аз байн бурдани марзҳои иттилоотӣ рушд ёфта истодааст. Сари вақт наандешидани ҷораҳо ҷиҳати тақвияти амнияти иттилоотӣ манфиатҳои миллиро осебпазир мегардонад.

Амнияти иттилоотӣ ифодагари ҳимояи имичи сиёсии давлат баромад менамояд. Бо ёрии иттилоот комёбиҳо ва муваффақиятҳои давлат ба ҷомеаи ҷаҳонӣ дастрас гардида, ба шинохт ва муаррифии он мусоидат мекунанд.

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон шабакаи «Интернет» ба таври васеъ доираҳои гуногуни аҳолиро фаро гирифта, мамлакатро ба фазои иттилоотии ҷаҳонӣ пайваст гардондааст. Технологияҳои иттилоотӣ ахборотро ба нури бузурге табдил додаанд, ки он дар пешрафти ҷаҳони муосир нақши муайянқунандаро пайдо намудааст. Воситаҳои наватарини иттилоотӣ метавонанд оқибатҳои ҳам манфӣ ва ҳам мусбатро ба бор оранд. Муҳим он аст, ки онҳоро то кадом андоза ба нафъи манфиатҳои миллии истифода кардан мумкин аст.

Василаҳои иттилоотӣ, ки рушди онҳо бевосита ба рушди технологияҳои иттилоотӣ дар ин самт вобаста аст, қисми таркибии равандҳои сиёсии муосирро ташкил дода, ҳамчун захира ва имконияти мусоид ҷиҳати таъмини самарабахшии фаъолияти сиёсии гурӯҳҳо ва кишварҳои гуногуни сиёсӣ истифода шуда истодааст.

Масъалаи дигаре, ки таъмини ҳифзи манфиатҳои миллии кишварҳоро қудрати осебпазир гардонидан дорад, ин паҳншавии бемориҳо, аз қабили ВНОМ /БПНМ, коронавирус ва ғайраҳо мебошад.

Махсусан, паҳншавии вируси корона ё худ пандемияи COVID-19 қулли инсониятро бо воқеияти дигар рӯ ба рӯ намуд. Имрӯз таҳлилгарон бо паст шудани хатари пандемия рушди давлатҳоро ба ду марҳила – то пандемия ва баъди пандемия ҷудо намуда истодаанд. Ин нишонаи ташаккул ва истифодаи василаҳои нави таъсиррасонӣ ба раванди ҷомеаи инсонӣ мебошад. Таърих собит хоҳад намуд, ки ин амал низ бахше аз муборизаҳои геополитикӣ буда, нуруҳои манфиатдор дар ин давра мақсадҳои муайяни худро соҳиб шуданд.

Пандемия як занҷири пурраи оқибатҳои манфиоро барои иқтисоди ҷаҳонӣ оғоз кард. Пандемияи COVID-19 афзалиятҳои давлатҳоро тағйир дода, лоиҳаҳои ҷаҳонро канор гузошт, манфиатҳои миллии, ҳифзи миллат ва давлатро нишон дод.

Зербоби сеюми боби дуюм **“Вазъи геополитикии муосир ва таъсири он ба осебпазирии манфиатҳои миллии”** ном дорад. Вазъи геополитикии замони муосир хусусияти мураккаб дошта, муносибатҳои дар доираи акторҳои гуногуни ҷаҳонӣ амалишаванда норавшан боқӣ мемонанд. Тағйири мавқеъ, дигар намудани муносибати байниҳамдигарӣ, таъсиррасониҳои манфиатхоҳона ба сиёсати кишварҳо, истифодаи зӯрӣ, воридшавӣ ба низоъҳои мусаллаҳона ва ташкили нуктаҳои нави даргир дар ҷаҳон воқеияти сиёсии ҷаҳони муосир мебошад.

Дар чунин вазъияти мураккаб ва ғайрибаҳона ҳифзи манфиатҳои миллии барои кишварҳои на танҳо рушдбанда, балки пешрафта низ мушкил гаштааст. Дар робита ба ин таҳияи механизми самаранокӣ ҳифзи манфиатҳои миллии масъалаи мураккаб боқӣ мемонад. Вазъияти Афғонистон, идомаи амалиёти махсус дар Украина ва ҷалби кишварҳои Аврупо ба он тавассути пешниҳоди яроқи аслиҳа ва машваратчиёни ҳарбӣ вазъи сиёсии ҷаҳонро мураккаб намудааст.

Вобаста ба вазъи муосири геополитикӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон талаш бар он менамояд, ки мавқеи худро дар раванди низоми нави ҷаҳонӣ муайян

ва мустаҳкам намуда, дар ҳифзи манфиатҳои миллию геополитикӣ амалҳои зарурӣ анҷом диҳад.

Мақсади асосиро муайян намудани мақом ва нақши геополитикии Тоҷикистон ва ҳимояи ҳамаҷонибаи он дар сиёсати ҷаҳонӣ ташкил медиҳад. Вобаста ба ин айни ҳол давлат сиёсати дохилию хориҷиашро дар асоси ҳимояи манфиатҳои миллию геополитикӣ ва геостратегӣ созмон дода, дар муносибатҳои байниҳамдигарии сатҳи гуногун байни акторҳои сиёсати ҷаҳонӣ ҷаҳол гашта, баҳри ҳалли масъалаҳои мураккаб талош намуда истодааст¹.

Дар ҷаҳони муосир истиқлолияти сиёсӣ василаи асосии ҳифзи мановеи геополитикӣ ва дурнамои рушди кишварҳо маҳсуб мешавад. Бояд гуфт, ки баҳри ҳифзи истиқлолияти сиёсӣ нақши меҳварӣ ба “қудрати милли” дода мешавад. “Қудрати милли” ягона воситаи раҳо шудан аз вобастагист. Замоне мо, “қудрати милли” ва қудрати “истиқлола аз қудрати милли”-ро дошта бошем, дар он сурат истиқлоли сиёсии комил ва қудрати ҳимоя аз онро хоҳем дошт.

Алҳол дар доираи ин сиёсати “дарҳои боз” ҷумҳурӣ бо кишварҳои Иттиҳоди давлатҳои мустақил, аз ҷумла Федератсияи Россия ва ҷумҳуриҳои Осиёи Марказӣ, Ҷумҳурии Халқии Хитой, Ҷумҳурии Ислонии Эрон, Ҷумҳурии Ислонии Афғонистон, Иёлоти Муттаҳидаи Амрико, Иттиҳоди Аврупо ва дигар давлатҳои ҷаҳон, робитаи дӯстона ва ҳамкориҳои мутақобилан судмандро ба роҳ монда, онҳоро, пеш аз ҳама, бо назардошти манфиатҳои милли муваффақона амалӣ сохта истодааст.²

Бояд қайд намуд, ки дар сиёсати ҷаҳонӣ давлатҳои абарқудрати ҷаҳон, ки мавқеи хоссаро ишғол менамоянд, дар низоми муносибатҳои геополитикӣ мақоми махсус доранд. Давлатҳои абарқудрати ҷаҳон, ки ғояи идеологияи либералиро тарғибу ташвиқ менамоянд дар зери ливои демократия амал менамоянд, бояд дар арсаи байналмилалӣ принципҳои демократияро риоя намоянд. Дар ин замина метавон дар бораи “мавҷи демократикунони маҷбурӣ”, ки ҳамчун василаи геополитикӣ дар ҷаҳон истиқлола шуда истодааст, ёдовар шуд. Зеро ин раванд сохтаю тарҳрезишуда буда, тавассути технологияҳои гуногун, аз он ҷумла инкилобҳои ранга ва зӯрварии рӯйрост амалӣ шуда истодааст.

Дар сурате, ки фазои озодии ин ва ё он кишвари олам маҳдуд карда мешаваду давлатҳои абарқудрат бо дарназардошти танҳо манфиатҳои худ амал менамоянд, чунин тарзи муносибат ба нуфуз ва пойдории демократия метавонад таъсири манфӣ расонад

Вобаста ба масъалаи боло бурдани неруи муқовиматӣ дар пешорӯии таҳдидҳо ба манфиатҳои милли дар доираи олимону коршиносон фикру

¹ Ниг.: Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. 22.12.2016. [Маводи электронӣ]. URL: [http://www.president.tj/node_\(саана мурочиат: 17.11.2019\);](http://www.president.tj/node_(саана мурочиат: 17.11.2019);)

² Ниг.: Раҳмон, Э.– Бунёдгузори сиёсати хориҷии Тоҷикистон. (Зери назари Ҳамроҳон Зарифӣ). [Текст] / Э. Раҳмон. – Душанбе, 2012. – С. 12.

ақидаҳои гуногун мавҷуданд. Яке аз онҳо эҳёи дубораи Хуросони Бузург мебошад, ки онро ҳамчун “Доктринаи Хуросони бузург” ҳам мегӯянд.

Тибқи ақидаҳои онҳо “Хуросони Бузург” дар шароити ҳозираи инкишофи геополитикии олам ҳамчун омиле дониста мешавад, ки мақоми Тоҷикистон ва кишварҳои тамаддуни мазкурро дар низоми олами муосир муайян месозад ва онҳоро дар сатҳи зарурӣ муаррифӣ менамояд. Дар заминаи назарияи геополитикии густариши ҳамбастагии кишварҳои Тоҷикистон, Эрон ва Афғонистон имконияти таҳкими иқтисодии кишварҳо ҷиҳати таъмини манфиатҳои миллии онҳо фароҳам оварда мешавад. Фарҳанги муштарақ, забони муштарақ, ҳудуд ва дини муштарақ дар робитаи ин кишварҳо ҳолатеро ба миён хоҳад овард, ки дар як даҳсола қудрати миллии шакл хоҳад гирифт.

Давлати Тоҷикистонро имрӯз лозим меояд, ки ҳифзи арзишҳои миллиро дар раванди ҷаҳонишавӣ меҳвари бақои худ дониста, дар низоми сиёсии олам мавқеи худро устувор намояд ва аз манфиатҳои миллии давлатии хеш ҳимоят созад. Пайдо намудани нуфуз ва мавқеъ дар сиёсати байналхалқӣ, бе доштани қудрати миллии муяссар нахоҳад шуд.

Бояд гуфт, ки манфиатҳои миллии ва ҳифзи бақои он унсурҳои ҳаётан муҳими ҷамъияти ба ҳисоб рафта, дар раванди низоми идораи давлатӣ нақши муҳимро ишғол менамояд. Манфиатҳои миллии ва рушди дурнамои бақодории он аз мо такозо менамояд, ки дар ҳифзи онҳо масъулиятшинос бошем.

ХУЛОСА ВА ПЕШНИҲОДҲО

I. Натиҷаҳои асосии илмии диссертатсия

Ҳимояи манфиатҳои миллии ва дарки амиқи масъалаҳои муҳталифи давлатдорӣ аз ҳарвақта дида, бештар рӯзмарра гаштааст. Бинобар ин, вазифаи муҳими илм ва махсусан, илмҳои сиёсӣ пажӯҳиши объективона, асоснок ва ҳолисонаи манфиатҳои миллии мебошад. Ҳадаф он аст, ки дар равандҳои муосири сиёсӣ ба манфиатҳои миллии афзалият дода шуда, дар муносибатҳои сиёсии дохилӣ ва байналхалқӣ баҳри ҳифзи онҳо чораҳои доимӣ андешида шаванд. Махсусан, ба масъалаҳои амнияти давлатӣ ва сатҳи бехатарии он диққати махсус дода, таъмини суботи сиёсӣ ҳамчун манфиати бақодории давлат бояд дарк карда шавад. Аз ин хотир, дар заминаи таҳқиқоти мавҷуда, бо истифода аз асосҳои методологӣ ва усулҳои гуногуни таҳқиқи илмӣ мо кӯшиш намудем, ки мақсади дар таҳқиқоти худ гузоштаро ба даст оварем.

Дар заминаи таҳлили адабиёту воқеияти сиёсии ҷаҳони муосир вобаста ба ҳифзи манфиатҳои миллии, сатҳи ҳимояшавандагии онҳо ва истифодаи механизмҳои гуногуни сиёсии дар ин раванд истифодашаванда, хулосаҳои зеринро пешниҳод намудан мумкин аст:

1. Рушди раванди ҷаҳонишавӣ ва модернизатсияи муносибатҳои байналмилалӣ инсониятро аслан дар арафаи воридшавӣ ба марҳилаи ҷадиди тартиботи нави ҷаҳонӣ қарор додааст. Авҷи гирифтани муборизаҳои рӯйрости геополитикӣ, қудратталабӣ, манфиатҷӯӣ ва мусаллаҳшавӣ

боиси пайдоиши мушкилиҳои чиддӣ дар муносибатҳои мавҷудаи байналмилалӣ гашта истодааст. [2-М]

2. Масъалаи мушкилу пешгӯйинашаванда хусусияти равандҳои сиёсии глобалӣ буда, дар масири пуртазоди он дахҳо кишварҳо ба шикаст рӯ ба рӯ шуда, истиклолиятшон зери суол қарор гирифтааст. Равандҳои сиёсии ҷаҳони муосир хусусияти муташанниҷ дошта, дар ҷараёни онҳо фақат манфиатҳои абарқудратҳо ҳифз карда мешаванд. Ин бошад хатари ҷаҳони якҷутбаро собит намуда, инсониятро рӯ ба рӯи мушкилиҳои чиддии амниятӣ қарор додааст. Дар ҷаҳон руҳияи ғосибӣ авҷ гирифта, давлатҳои пурқувват фақат аз мавқеи “қудрат” масъалаҳои худро ҳал намуда, манфиатҳои худро амалӣ намуда истодаанд. [3-М]

3. Дар низоми сиёсии олам ҳар як кишвар ҳамчун актори мустақили муносибатҳои байналмилалӣ вобаста ба ҳифзи манфиатҳои миллии худ, бояд модели хоси муносибатҳои хоричиро тарҳрезӣ ва амалӣ намояд. Марҳилаи муосири рушди муносибатҳои байналмилалӣ, таҳмили иродаи абарқудратҳо ба давлатҳои тараққиётшон нисбатан паस्तтар ва кишварҳои қафомонда зарурати дар боло зикргардидаро инкор карда, ҳамачиҳата талаш намуда истодаанд, ки истиклолияти онҳоро тавассути фишорҳои гуногун маҳдуд намуда, амалан сиёсати давлатии онҳоро зери назорат гиранд. Дар натиҷа сатҳи ҳимояшавандагии манфиатҳои миллии онҳо осебпазир гардидааст. [6-М]

4. Назарияи сиёсӣ собит намудааст, ки дар тули таърих олимони ба масъалаи ҳифзи манфиатҳои милли аз нуқтаи назари илмӣ муносибат намуда, онҳоро ҳамчун унсурҳои муҳимми таъмини ҳастии миллату давлатҳо эътироф намудаанд. Манфиатҳои милли аз маҷмуи талаботи сиёсӣ, иҷтимоӣ, иқтисодӣ ва фарҳангии рушди давлати милли таркиб ёфтаанд. Дарки амиқ, муайян намудани ҷойгоҳ ва муҳиммияту аҳамияти ҳимояи он инкишофи мутаносибу самараноки давлати миллиро таъмин месозад. [1-М]

5. Унсурҳои асосии манфиатҳои миллиро ҳимояи истиклолияти сиёсӣ, таҳкими робитаҳо ва алоқаҳои дохилидавлатӣ ва байналмилалӣ, ҳифзи арзишҳои маданӣ ва анъанаҳои милли, сохтори конституционӣ, таъмини тамомияти арзӣ ва амниятӣ давлатӣ, ҳифзи ваҳдати милли ва бақои он, худкифоягии иқтисодӣ ва таъмини суботи сиёсӣ ташкил менамоянд. Афзалиятҳои манфиатҳои миллиро нишондодҳои қудрату тавоноӣ ва иқтисодӣ ҳаётии давлат, ҷӣ дар дохил ва ҷӣ дар беруни он ташкил медиҳанд. [4-М]

6. Низоми нави ҷаҳонӣ ва равандҳои сиёсии он манфиатҳои миллии кишварҳоро ҳадафи таъсир ва заифгардонӣ қарор додаанд. Ин ҳолат таҳдид ба рушди устувор ва пойдорӣ давлатҳои милли буда, зарурати ногузирӣ андешидани ҷораҳои муқовиматӣ ва муҳофизатиро пеш гузоштааст. Вобаста ба ин, ҳар як давлатро лозим аст, ки механизмҳои хоси муқовиматиро коркард намояд. Зеро манфиатҳои миллии ҳар як давлат муносибати махсусро тақозо менамоянд. [16-М]

7. Муҳаққиқон масъалаи низоми нави ҷаҳониро дар миёни давлатҳои рӯ ба инкишоф ҳамчун таҳдиди муҳим арзёбӣ менамоянд, зеро равандҳои мураккаби низоми мазкур манфиатҳои миллии тамоми давлатҳои рӯ ба

инкишоф ва давлатҳои қафмондари қурбони манфиатҳои давлатҳои қудратманд, махсусан, «муҳандисони низоми нави ҷаҳонӣ» гардонидани истодаанд. Вобаста ба ин, равандҳои сиёсӣ, ки дар ҷаҳон ҷараён доранд, аз рӯи моҳият ва динамикаи рушди худ тарҳрезӣшуда ва мақсаднок мебошанд. [15-М]

8. Ташаккули низоми нави ҷаҳонӣ натиҷаи татбиқи доктрина ва концепсияҳои сиёсӣ, ки аз ҷониби марказҳои зехнии кишварҳои абарқудрат бо мақсади тақвияти ҷораҳои ҳифзи манфиатҳои геополитикии онҳо таҳия шудаанд. Шаклгирии низоми нави ҷаҳониро паҳншавии пандемияи COVID – 19, бӯҳронҳои иқтисодӣ, ки ҳамчун пайомади пандемияи мазкур маънидод мешаванд, авҷ гирифтани зиддиятҳои байни абарқудратҳо ва ба марҳилаи задухӯрди рӯйроҳ дохил шудани онҳо, майли кишварҳои бетараф ба тағйири мавқеи худ ва кӯшишҳо баҳри дохилшавӣ ба блокҳои ҷарбӣ, масалан Шведсия, Финляндия ва дигар тағйирпазирҳои қидди сохторӣ ҳамроҳӣ намуда истодаанд. [12-М]

9. Ҷораҳои пурзӯрнамоии мубориза бар зидди равандҳои манфии низоми нави ҷаҳонӣ баҳри дифоъ аз манфиатҳои миллий, махсусан, баланд бардоштани эҳсоси ватандӯстӣ метавонад ҳамчун унсурҳои меҳварӣ баҳри ҳифозати манфиатҳои миллий дар шароити низоми нави олам гардад. Таъсири сиёсии низоми нави ҷаҳонӣ ба манфиатҳои миллий аз он сабабест, ки зухуроти мазкур ба вучуд овардани ҳукумати ягонаи умумиҷаҳонӣ, аз байн бурдани истиклолияти тамоми давлатҳои миллии рӯ ба инкишоф, ба миён овардани фарҳанги ягонаи умумисайёравӣ ва умумӣ намудани иқтисодиёти миллий ва монанди инҳоро мақсади ниҳоии худ қарор додааст. [11-М]

10. Дар ин замина, метавон қайд намуд, ки ҳифзи манфиатҳои миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба масъалаи ҳаётан муҳими давлатдорӣ мубаддал гаштааст. Бо дарки зарурати ногузирӣ таърихӣ дар марҳилаи кунунӣ дар сатҳи қонунгузорӣ манфиатҳои миллий муайян ва ҳифз қарда мешаванд, ки таъмини ҳуқуқи озодии инсон ва шаҳрванд, нигоҳдории ризоияти ҷомеа ва суботи сиёсӣ дар мамлакат, рушди устувори иқтисодиёти кишвар, тарбияи ватандӯстӣ ва таҳкими ягонагии халқ, пойдорӣ ва инкишофи арзишҳои модӣ ва маънавии ҷамъият, тағйирнопазирии соҳти конституционии Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз ҷумла, истиклолияти давлатӣ, шакли идораи ҷумҳурӣ, тамомияти арзӣ, дахлнопазирии сарҳади давлатӣ ва ҷудонашаванда будани ҳудуди он, фаъолияти устувори ниҳодҳои давлатдорӣ, таҳким ва самаранокии фаъолияти онҳо, таъмини муҷаххазгардонӣ ва омодагии ҷарбии Қувваҳои Мусаллаҳ, дигар қушунҳо ва воҳидҳои ҷарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон, иҷрои бечунучарои санадҳои меъёрии ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон, санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ эътирофнамудаи Тоҷикистон ва нигоҳдории тартиботи ҳуқуқӣ ва таҳкими ҳамкорӣҳои байналмилалӣ дар асоси ҳамшарикӣ ҳамчун унсурҳои муҳими онҳо эътироф шудаанд. [14-М]

11. Мавқеи ҷуғрофӣ ва вазъи сиёсии минтақаи Осиёи Марказӣ, ки мураккабу пургазод буда, таҳдидҳои зиёди эҳтимоли, аз қабилӣ паҳншавии экстремизму терроризм, маводи муҳаддир, яроқ ва ноамниро дар пай дорад,

тақозо менамояд, ки механизмҳои самараноки муқовиматӣ коркард ва татбиқ карда шаванд. Тоҷикистон, ки дар муносибат ба кишварҳои хориҷӣ сиёсати “дарҳои боз”-ро пеш гирифтааст, бо ҳамма кишварҳои минтақа ва ҷаҳон равобитаи дӯстона ва ҳамкориҳои шарикиро ба роҳ монда истодааст. Вале набояд фаромӯш кард, ки нақшаҳои геополитикӣ метавонанд ҳамма гуна ҳамшарикиро қурбони манфиатҳои гардонанд. Вобаста ба ин, дар шароити муосир, ки истифодаи технологияҳои гуногун, аз қабилӣ “неруи нарм”, “дипломатияи фарҳангӣ” ва “инқилобҳои ранга” васеъ татбиқшаванда мебошанд, кишвари моро зарур аст, ки дар масъалаи ҳифзи истиқлолият ва тамомияти арзию суботи сиёсии худ тадбирҳои самараноки пешгирикунандаи муқовиматию мудофиавиро коркард намояд. [9-М]

12. Таҳлили табиати манфиатҳои миллии имкон дод, ки таснифи онҳо на танҳо аз рӯи классификасияи мавҷуда, яъне манфиатҳои муҳим, манфиатҳои ҳаётан муҳим ва манфиатҳои бақодорӣ (пайдорӣ) гузаронида шаванд, балки манфиатҳои дорои ҷанбаҳои сиёсӣ, иқтисодӣ, амниятӣ ва фарҳангии иттилоотӣ низ мавриди таҳлилу омӯзиши ҳамачониба қарор гиранд. Дар натиҷа самтҳои зикргардида бо дарназардошти хусусияти онҳо ва бо истифодаи методҳои системавию сохторӣ ва мантиқию ояндабинӣ мавриди таҳқиқи ҳамачониба қарор дода шуда, ҳамзамон табиати таҳдидҳои мавҷуда ба манфиатҳои миллии зикргардида таҳлил карда шуданд. [5-М]

13. Таҳлил муайян намуд, ки Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун ҷузъи ҷудонопазири ҷомеаи ҷаҳонӣ ҳаммаи он таҳдиду хатарҳои, ки дар минтақа ва ҷаҳон мавҷуданд, эҳсос карда, бо мақсади дақиқ намудани мавқеи худ дар равандҳои сиёсии мавҷуда дар Консепсияи сиёсати хориҷии худ ҳадаф ва мақсади ҳифзи манфиатҳои давлатро ошкоро муайян намудааст. Ин амал имкон медиҳад, ки дар шароити мушкили мавқеъгирӣ вобаста ба масъалаҳои мураккаби замони муосир дар доираи ҳамкориҳои дучониба ва бисёрҷониба, инчунин фаъолият дар созмону ташкилотҳои байналмилалӣ Тоҷикистон нуктаи назари мустақили худро дошта бошад. [8-М]

14. Вазъи муосири геополитикии минтақа тақозо менамояд, ки дар баробари ҷораҳои таъмини муқовимати беруна, инчунин ба тақвияти неруи дохилии давлат низ диққати ҷиддӣ дода шавад. Вобаста ба ин, ҳифзи амнiateи фарҳангӣ, таҳкими худшиносию худогоҳӣ, тақвияти хувияти миллии ва давлатдорӣ, ҳалли мушкилиҳои иқтисодӣ, таъмини истифодаи самараноки неруи инсонӣ, захираҳои табиӣ, мубориза ба муқобили коррупсия, рушди манотики кӯҳистон ҳамчун омили геополитикӣ, таъмини иқтисодии мудофиавӣ, амнiateи давлатӣ ва ҳифзи фазои иттилоотӣ заруру саривақтӣ мебошанд. [7-М]

15. Таҳдидҳои, ки айни замон дар минтақа ба манфиатҳои миллии мо мавҷуданд, ин паҳншавии терроризму экстремизм, ноамнии сарҳади давлатӣ, ҷӣ аз ҷониби Қирғизистон ва ҷӣ аз ҷониби Афғонистон, ҳуҷумҳои фарҳангии иттилоотӣ бо мақсади заифгардонии пояҳои маънавӣ ва паст намудани сатҳи хувияти миллии ҷомеа, таҳмили арзишҳои бегона ва кӯшишҳои ҷорисозии демократияи либералӣ, ки воқеияти онро таҷрибаи Қирғизистон собит менамояд, тағйирёбии иқлим ва дар ин замина таҳдиди

камчинии озукаворӣ, нарасидани оби нӯшоки ва полезӣ, обшавии пиряхҳо ва камшавии захираҳои оби ва ғайраҳо мебошанд. [10-М]

II. Тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳо

Бо дарназардошти муҳокимарониҳо ва натиҷагириҳо дар доираи таҳқиқоти анҷомёфта, пешниҳоди чунин тавсияҳоро ба хотири пажӯҳиши масъалаи ҳифзи манфиатҳои миллӣ дар шароити равандҳои сиёсии низоми нави ҷаҳонӣ ва ҷустуҷӯи равишу механизми босамари муқовимат барои пешгирӣ ва рафъи таҳдидҳо ба манфиатҳои миллӣ зарур мешуморем:

1. Омӯзиши масъалаи манфиатҳои миллӣ ҳамчун унсурҳои ҳаётан муҳимми ҷомеаи раванди муваққатӣ набуда, таҳқиқи пайгириона, мунтазам ва дастаҷамъонаро талаб менамояд. Аз ин хотир, месазад, ки дар сохтори Академияи миллии Тоҷикистон ва ё Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон маркази мустақили пажӯҳишӣ-илмӣ оид ба таҳқиқи манфиатҳои миллӣ ва ё манфиатшиносӣ таъсис дода шавад.

2. Бо назардошти мубрам будани масъалаи ҳифзи манфиатҳои миллӣ дар шароити нави ҷаҳонӣ ва рушди равандҳои глобализатсионӣ зарурати таҳияи “Концепсияи давлатӣ оид ба ҳифзи манфиатҳои миллӣ дар шароити низоми нави ҷаҳонӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» пеш омадааст. Таҳия ва қабули ҳуҷҷати мазкур заминаи меъёрии ҳуқуқӣ ва институтсионалию ташкилии фаъолиятро дар ин самт таҳким бахшида, ҷиҳати ташкили фаъолияти мунтазам, системавӣ ва мақсаднок замина фароҳам меоварад.

3. Таъмини фаъолнокии ҷомеа дар самти шиноخت ва ҳифзи манфиатҳои миллӣ, боло бурдани масъулияти шахрвандӣ, худшиносию ҳудогоҳӣ ва ҳувияти миллию ватандорӣ омили муҳимми таъмини манфиатҳои миллӣ маҳсуб меёбанд. Вобаста ба ин, зарурати ташкили тадбирҳои иттилоотию маърифатӣ, илмию амалӣ ва тарғиботӣ тавассути шабакаҳои иҷтимоӣ дар шароити кунунии рушди технологияҳои иттилоотию коммуникатсионӣ амри зарурӣ буда, дар контенти тоҷикии шабакаҳои иҷтимоӣ таъсис додани саҳифаҳои махсус оид ба масъалаи шиноختи манфиатҳои миллӣ баҳри боло бурдани сатҳи огоҳии ҷомеа дар ин самт мусоидат мекунад.[4-М]

4. Ташкили феҳристи таҳқиқотҳои илмии олимони ватанӣ, ки ба масъалаи ҳифзи манфиатҳои миллӣ бахшида шудаанд, зарур буда, тавассути онҳо имкони коркард, таҳия ва пешниҳоди ҳулосаҳои асоснок ба мақомоти ваколатдори давлатӣ ҷиҳати андешидани чораҳои зарурӣ дар самти зикргардида фароҳам оварда мешавад. Ин амал ҳамбастагии илмро бо воқеияти сиёсӣ таъмин намуда, ба самаранокии тасмимгириҳои минбаъда вобаста ба ҳифзи манфиатҳои миллӣ таъсири мусбӣ мерасонад.

5. Бо мақсади тақвияти чораҳо ҷиҳати таъмини ҳифзи манфиатҳои миллӣ зарурати ворид намудани тағйири иловаҳо ба қонунгузорию мамлакат ҷиҳати муайян намудани моҳият ва сохтори мафҳумҳои “манфиатҳои бақодорӣ” ва “манфиатҳои муҳим” низ пеш омадааст. Айни замон дар Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи амният” мафҳуми “манфиатҳои ҳаётан муҳим” тафсир шуда, мафҳумҳои дигари зикргардида тафсири қонунии худро ханӯз наёфтаанд.

6. Бо мақсади таъмини амнияти мафкуравии чомае, ки дар шиноخت ва ҳифзи манфиатҳои миллӣ аҳамияти хос дорад, таҳия ва қабули санади дахлдори меъёрии ҳуқуқӣ мувофиқи мақсад буда, татбиқи он баҳри устувории мафкуравии чомае аҳамияти хос пайдо хоҳад намуд.

ИНТИШОРОТ АЗ РҶӢИ МАВЗУИ ДИССЕРТАТСИЯ

I. Фехристи интишороти илмӣ довталаби дарёфти дараҷаи илмӣ.

Мақолаҳои илмие, ки дар маҷаллаҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷоп шудаанд:

1 - М. Музафарзода, Ф. Таснифи манфиатҳои миллӣ ва моҳияти онҳо [Матн] / Ф. Музафарзода, Н. Д. Маҳмадизода // Аҳбори институтҳои фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи Баҳоваддинови Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон. -Душанбе, 2019. - №2. - С. 248-254 ISSN 0235 – 005X

2 - М. Музафарзода, Ф. Таҳдидҳои нави ҷаҳонӣ ва таъсири онҳо ба манфиатҳои миллӣ [Матн] / Ф. Музафарзода, Н. Д. Маҳмадизода // Идоракунии давлатӣ. – 2020. - №1. (45), - С. 54-61 ISSN 2664-0651 (Print), ISSN 2664-0651(Online)

3 - М. Музафарзода, Ф. Мақом ва нақши равандҳои сиёсӣ дар низомии нави ҷаҳонӣ [Матн] / Ф. Музафарзода // Идоракунии давлатӣ. – 2020. -№ 4/1 (48), - С. 252 – 266 ISSN 2664-0651 (Print), ISSN 2664-0651(Online)

4 - М. Музафарзода, Ф. Патриотизми миллӣ ва мафкураи космополитикӣ [Матн] / Ф. Музафарзода // Идоракунии давлатӣ. – 2020. - № 2 (51), - С. 305 – 316 ISSN 2664-0651 (Print), ISSN 2664-0651(Online)

5 - М. Музафарзода, Ф. Айнияти сиёсӣ: самтҳои асосии ташаккул ва инкишофи он [Матн] / Ф. Музафарзода, Абдулҳақов М.М. // Гузоришҳои Академияи миллии илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон. – 2020. - №3.(011) - С. 120-123 ISSN 2076-2569

6 - М. Музафарзода, Ф. Таъсири сиёсии низомии нави ҷаҳонӣ ба манфиатҳои миллии давлат [Матн] / Ф. Музафарзода. // Идоракунии давлатӣ. – 2020. - №1 / (50), - С. 246 – 256. ISSN 2664-0651 (Print), ISSN 2664-0651(Online)

7 – М. Музафарзода, Ф. Амният кафили устувории стратегияи давлатдорӣ [Матн] /Ф. Музафарзода // Гузоришҳои Академияи миллии илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон. – 2021. - №2. (014), - С. 151-155 ISSN 2076-2569

8 - М. Музафарзода, Ф. Нақши Эмомалӣ Раҳмон дар роҳи субот ва ҳифзи манфиатҳои миллӣ [Матн] / Ф. Музафарзода, Р.Р. Каримов // Идоракунии давлатӣ. - 2022. - № 4/2 (54), - С. 325 – 330 ISSN 2664-0651 (Print), ISSN 2664-0651(Online)

9 - М. Музафарзода, Ф. Рисолати Пешвои миллат – Эмомалӣ Раҳмон дар пойдеории сулҳ ва барқароршавии манфиатҳои миллӣ [Матн] / Ф. Музафарзода, М.У. Хидирзода // Идоракунии давлатӣ. – 2022. -№ 2 (56), - С. 250 – 260 ISSN 2664-0651 (Print), ISSN 2664-0651(Online)

10 - М. Музафарзода, Ф. Бухрони гидрополитикӣ ва ташаббусҳои байналмилалӣ Тоҷикистон дар сиёсати ҷаҳонӣ. [Матн] / Ф. Музафарзода.

// Идоракунии давлатӣ. - 2023. - № 1 (60), - С. 373 – 382 ISSN 2664-0651 (Print), ISSN 2664-0651(Online)

11 - М. Музафарзода, Ф. Таъмини амнияти милӣ ва мудирияти сарҳад, С. Шарифзода [Матн] / Ф. Музафарзода. // Идоракунии давлатӣ. - 2023. - № 2 (61), - С. 312 – 319 ISSN 2664-0651 (Print), ISSN 2664-0651(Online)

II. Маърузаҳо дар конференсияҳои ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ

12 - М. Музафарзода, Ф. Равандҳои глобализатсионӣ ва таъсири онҳо ба манфиатҳои Тоҷикистон [Матн] / Ф. Музафарзода // “Ҷаҳонишавӣ ва таҳдидҳои нави замони муосир: Маводи мизи гирди ҷумҳуриявӣ илмӣ-назариявӣ (ш. Душанбе, 05 декабри соли 2019)”. – Душанбе, 2019. - С. 354-359.

13 - М. Музафарзода, Ф. Манфиатҳои милӣ ва хусусиятҳои он дар раванди таҳавулоти низоми идоракунии давлатӣ [Матн] / Ф. Музафарзода // Маводҳои конф. байнал. “Ислоҳоти низоми идоракунии давлатӣ ва хизмати давлатӣ: моделҳои муосири самаранокии он” 5-6 март. – Душанбе, 2021. - С. 325-331.

14 - М. Музафарзода, Ф. Кудрати сиёсӣ ва ҳифзи манфиатҳои милӣ дар раванди идораи давлатӣ [Матн] / Ф. Музафарзода // Маводҳои конф. ҷумх. “Низоми нави ҷаҳонӣ”. 16 апрел – Душанбе, 2021. - С. 93-100.

15 - М. Музафарзода, Ф. Равандҳои сиёсии ҷаҳонӣ ва эҳтимолиятҳои таҳдид ба истиқлолияти Тоҷикистон [Матн] / Ф. Музафарзода. // Маводҳои конф. ҷумх. “Масъалаҳо ва роҳи воситаҳои таҳким ва такмили истиқлолияти Тоҷикистон”. – Душанбе, 2021с. - С. 284-297. ISBN 978-99985-58-7,5-5

16 - М. Музафарзода, Ф. Манфиатҳои милӣ ва шаклгирии он дар таҳияи сиёсати давлатӣ [Матн] / Ф. Музафарзода, Х. Мачонов // Маводҳои конф. ҷумх. “Низоми нави ҷаҳонӣ”. 21-24 апрел. - Душанбе 2021. - С. 281-285.

17 - М. Музафарзода, Ф. Ҳифзи манфиатҳои милӣ дар раванди идоракунии бухрони сиёсӣ [Матн] / Ф. Музафарзода, Қуватзода Х. А. // Маводҳои конф. байнал. “Идоракунии зиддибухронӣ: таҳлил, баррасӣ ва ҷустуҷӯи механизмҳои баргарафосозии он” 25-26 ноябр. – Душанбе, 2021. - С. 221-229

18 - М. Музафарзода, Ф. Нақши Пешвои миллат дар татбиқи манфиатҳои милӣ [Матн] / Ф. Музафарзода // Маводҳои конф. ҷумх. “Нақши Эмомалӣ Раҳмон дар ташаккул ва рӯшди давлатдорӣ миллӣ” 20 сентябр. – Душанбе, 2021. - С. 94-98

19 - М. Музафарзода, Ф. Зарурати таърихӣ ба майдони сиёсӣ ворид гардидани Эмомалӣ Раҳмон: тадқиқи манфиатҳои милӣ ва дурнамои инкишофи тоҷикистон [Матн] / Ф. Музафарзода// Маводҳои конф. ҷумх. “Нақши идоракунии давлатӣ дар раванди саноатикунории босуръати Ҷумҳурии Тоҷикистон” 22-23 апрел. – Душанбе, 2022. - С. 236-241.

АННОТАТСИЯ

**ба автореферати диссертатсияи Музафарзода Фазлиддин дар мавзуи
“Ҳимояи манфиатҳои миллӣ дар шароити низоми нави ҷаҳонӣ (нигоҳи
геополитикӣ)” барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои сиёсӣ аз рӯйи
ихтисоси 23.00.04 – Проблемаҳои сиёсии муносибатҳои байналмилалӣ:
инкишофи глобалӣ ва минтақавӣ**

Калимаҳои калидӣ: манфиатҳои миллӣ, низоми нави ҷаҳонӣ, равандҳои сиёсӣ, таҳдидҳои нави ҷаҳонӣ, истиклолияти сиёсӣ, ваҳдати миллӣ, вазъи геополитикӣ, амнияти миллӣ, глобализатсия, мондиализм, космополитизм, патриотизм.

Дар таҳқиқоти мазкур моҳият, хусусият ва самтҳои асосии ҳифзи манфиатҳои миллӣ дар шароити низоми нави ҷаҳонӣ таҳқиқ гардида, ҷойгоҳи он дар равандҳои низоми нави ҷаҳонӣ мушаххас нишон дода шудааст.

Ба сифати асосҳои методологӣ дар раванди таҳқиқ методҳои илмҳои сиёсӣ, махсусан аз методҳои таҳлилӣ, таърихӣ, тархрезии сиёсӣ, системанокӣ, муқоисавӣ, коммуникатсионӣ, ояндабинӣ ва мушоҳидавӣ истифода бурдааст.

Навгониҳои илмӣ дар таҳқиқот дар муайян намудани моҳияти назариявӣ-методологӣ низоми нави ҷаҳонӣ бо дарназардошти ҳифзи манфиатҳои миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон ифода меёбад. Ҷанбаҳои назариявӣ методологӣ манфиатҳои миллӣ мавриди таҳлил қарор дода шуда, мазмун, моҳият ва хусусияти онҳо муайян карда шуд. Заминаҳои сиёсии механизмҳои ҳифзи манфиатҳои миллӣ зимни бавучудоии ҳавфу хатарҳои низоми сиёсии олам асоснок карда шуданд. Қонуниятҳои ташаккули таълимоти нав оид ба моҳият ва зарурати низоми нави ҷаҳонӣ муайян карда шуданд. Хусусияти равандҳои сиёсӣ, ҳифзи манфиатҳои миллӣ ва механизмҳои таъмини ҳимояи онҳо дар шароити равандҳои низоми нави ҷаҳонӣ муайян карда шуд. Ҷанбаҳои таҳдидовари низоми нави ҷаҳонӣ ба манфиатҳои миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳқиқ гардида, механизмҳои муқовимат ба таҳдидҳо муайян ва асоснок карда шуданд ва таъсири вазъи геополитикии равандҳои сиёсӣ ба осебпазирии манфиатҳои миллӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳқиқ гардида, роҳи воситаҳои ҳифзи онҳо дар шароити низоми нави ҷаҳонӣ муайян ва асоснок карда шуданд.

Аҳамияти амалии таҳқиқот аз он иборат аст, ки дастовардҳо ва натиҷаҳои диссертатсия дар доктринаҳои нав баҳри ҳифзи манфиатҳои миллӣ дар шароити низоми нави ҷаҳонӣ, махсусан дар низоми омодаасозӣ ва бозомӯзию тақмили ихтисоси мутахассисони соҳа метавонад муфид бошад.

АННОТАЦИЯ

на автореферат диссертации Музафарзода Фазлидина на тему «Защита национальных интересов в новой мировой системы (геополитический взгляд)», представленной на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 23.00.04 - Политические проблемы международных отношений, мировое и региональное развитие

Ключевые слова: национальные интересы, новая мировая система, политические процессы, новые глобальные угрозы, политическая независимость, национальное единство, геополитическая ситуация, национальная безопасность, глобализация, мондиализм, космополитизм, патриотизм.

В данном исследовании рассматриваются сущность, особенности и основные направления защиты национальных интересов в условиях новой мировой системы, уточняется их место в процессах нового мироустройства.

В качестве методологических основ в исследовательском процессе он использовал методы политической науки, особенно аналитический, исторический, политико-конструкторский, систематический, сравнительный, коммуникативный, проспективный и наблюдательный методы.

Научные новации в исследовании выражаются в выявлении теоретико-методологической сущности нового мироустройства с учетом защиты национальных интересов Республики Таджикистан. Проанализированы теоретико-методологические аспекты национальных интересов, определены их содержание, характер и особенности. Политические основы механизмов защиты национальных интересов обосновывались наличием опасностей в мировой политической системе. Определены закономерности формирования новых учений о природе и необходимости нового мироустройства. Определен характер политических процессов, защита национальных интересов и механизмы обеспечения их защиты в условиях процессов нового мироустройства. Изучены угрожающие национальным интересам Республики Таджикистан аспекты нового миропорядка, выявлены и обоснованы механизмы противодействия угрозам, а также геополитическая конъюнктура политических процессов, влияющих на уязвимость национальных интересов в Республике Таджикистан. Изучены, определены и обоснованы пути и средства их защиты в условиях нового миропорядка.

Практическая значимость исследования заключается в том, что достижения и результаты диссертации могут быть полезными для использования в новых доктринах защиты национальных интересов в условиях нового мироустройства, а также в системе подготовки, переподготовки и повышения квалификации специалистов в данной области.

ANNOTATION

on the abstract of the dissertation of Muzafarzod Fazliddin on the topic "The protection of national interests in the new world order (geopolitical view)", submitted for the degree of candidate of political sciences in the specialty 23.00.04 - Political problems of international relations, world and regional development

Keywords: national interests, new world order, political processes, new global threats, political independence, national unity, geopolitical situation, national security, globalization, mondialism, cosmopolitanism, patriotism.

This study examines the essence, features and main directions of protecting national interests in the new world system, clarifies their place in the processes of the new world order.

As methodological foundations in the research process, he used the methods of political science, especially analytical, historical, political design, systematic, comparative, communicative, prospective and observational methods.

Scientific innovations in the study are expressed in the identification of the theoretical and methodological essence of the new world order, taking into account the protection of the national interests of the Republic of Tajikistan. Theoretical and methodological aspects of national interests are analyzed, their content, nature and features are determined. The political foundations of the mechanisms for protecting national interests were justified by the presence of dangers in the world political system. The patterns of formation of new doctrines about the nature and necessity of a new world order are determined. The nature of political processes, the protection of national interests and the mechanisms for ensuring their protection in the conditions of the processes of the new world order are determined. Aspects of the new world order that threaten the national interests of the Republic of Tajikistan have been studied, mechanisms for countering threats have been identified and substantiated, as well as the geopolitical conjuncture of political processes that affect the vulnerability of national interests in the Republic of Tajikistan. The ways and means of their protection in the conditions of the new world order have been studied, defined and substantiated.

The practical significance of the study lies in the fact that the achievements and results of the dissertation can be useful for use in new doctrines of protecting national interests in the new world order, as well as in the system of training, retraining and advanced training of specialists in this field.

**АКАДЕМИЯ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТЕ РЕСПУБЛИКИ ТАДЖИКИСТАН**

На правах рукописи

ТДУ: 323/324+327

ТКБ: 66.0+2/66.5

М.90

МУЗАФАРЗОДА ФАЗЛИДДИН

**ЗАЩИТА НАЦИОНАЛЬНЫХ ИНТЕРЕСОВ В
УСЛОВИЯХ НОВОЙ МИРОВОЙ СИСТЕМЫ
(ГЕОПОЛИТИЧЕСКИЙ ВЗГЛЯД)**

АВТОРЕФЕРАТ

**диссертации на соискание ученой степени кандидата
политических наук по специальности 23.00.04 –
Политические проблемы международных отношений,
глобальное и региональное развитие**

ДУШАНБЕ – 2024

Диссертация подготовлена на кафедре политологии и связей с общественностью Академии государственного управления при Президенте Республики Таджикистан.

Научный руководитель:	Хидирзода Махфират Умар – доктор философских наук, профессор, член Центральной комиссии по выборам и референдумам Республики Таджикистан
Официальные оппоненты:	Каримов Шамсиддин Турсунматович - доктор политических наук, главный научный сотрудник отдела США и Канады Института изучения государств Азии и Европы НАНТ Амиров Толиб Шарифович – доктор по специальности политических философских наук (PhD), старший преподаватель кафедры политологии Таджикского государственного педагогического университета имени С. Айни
Ведущая организация:	Кулябский государственный университет имени А. Рудаки

Защита диссертации состоится “21” июня 2024 года, в 13⁰⁰, часов на заседании Диссертационного совета БД.КОА-001 в Таджикском национальном университете (734025, Республика Таджикистан, г. Душанбе, г. Буни Хисорак, учебный корпус 15).

Ознакомиться с диссертацией можно в научной библиотеке Таджикского национального университета (г. Душанбе, пр. Рудаки, 17) и на официальном сайте Таджикского национального университета www.tnu.tj.

Автореферат "____" _____ разослан в 2024 года.

И.о. ученого секретаря
Диссертационного
совета, доктор
исторических наук

Акрами З.И.

Введение

Актуальность темы исследования. В современном мире большое значение имеют формирование и развитие политических процессов в условиях нового мироустройства. Эти процессы сложны и неоднозначны и могут иметь положительное влияние на одну страну и отрицательное на другую. Негативное влияние этих процессов больше всего ощущают развивающиеся страны. Общественная практика доказывает, что «технологии» новой мировой система готовы идти на всевозможные жертвы ради защиты своих национальных интересов, расширения своих национальных ценностей и их сохранения.

Национальные интересы являются важнейшим элементом формирования внешней политики стран, посредством которого формируются ключевые тенденции в межгосударственных отношениях. В связи с этим научное исследование данной темы особенно актуально.

Основатель мира и национального единства – Лидер нации, Президент Республики Таджикистан уважаемый Эмомали Рахмон в своем Послании Маджлиси Оли Республики Таджикистан относительно угроз и опасностей, вызванных новой мировой система своевременно отметил: «Терроризм и экстремизм, незаконный оборот оружия, наркотиков, киберпреступность и другие транснациональные преступления, вызывающие обеспокоенность человечества, призывают нас уделять первоочередное внимание защите национальных интересов и безопасности нашей страны»¹. Такое особое внимание к защите национальных интересов в условиях осложнения ситуации в современном мире требует правильного определения путей, средств защиты в реализации национальных интересов в условиях новой мировой система.

Новая мировой система и его нынешние политические процессы представляют собой серьезную угрозу национальным государствам и усложняют механизмы защиты национальных интересов. В связи с этим в новой мировой системе вопрос о национальных интересах является предметом всех видов отношений и их центральным элементом.

Национальные интересы являются детерминантой всех видов отношений, поэтому в современном мире к этому вопросу приковано внимание всех государств. В условиях сложной политической ситуации в современном мире усложняются и средства реализации национальных интересов. Такая ситуация может оказать негативное влияние на развивающиеся страны в этой области.

Республика Таджикистан является одной из развивающихся стран в мировом сообществе и проявляет инициативу в решении региональных и международных вопросов. В процессе становления и развития своего

¹ Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат мухтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва хориҷии ҷумҳурӣ» 26.01.2021. [Маводи электронӣ].URL: <http://prezident.tj>. (санаи муруҷиат: 12.02.2021);

государственного строя Республика Таджикистан прилагает большие усилия для защиты национальных интересов и процесса их реализации.

В связи с этим, для защиты национальных интересов страны от вызовов нового миропорядка и других современных угроз, нам необходимо особое отношение к признанию национальных интересов и процессу их формирования и реализации. Поскольку национальные интересы признаются жизненно важным элементом и ключевым фактором развития государственности, в этом контексте развивающимся странам необходимо разработать доработанные и эффективные механизмы защиты национальных интересов в зависимости от специфики времени и реалий новой мировой системы.

Еще одним аспектом, обосновывающим актуальность изучения вопроса, является исследование уровня защиты национальных интересов в политическом процессе современного мира. Это связано с тем, что сложный и противоречивый характер политических процессов сделал уязвимым уровень защиты национальных интересов. Геополитические цели сверхдержав создают новые угрозы безопасности и национальным интересам отсталых и развивающихся государств. В связи с этим, необходим многогранный и комплексный подход к изучению данного вопроса.

Степень изученности диссертационной темы. Изучение, анализ и исследование проблемы защиты национальных интересов в контексте политических процессов новой мировой системы всегда находится под постоянным вниманием политологов. Поэтому исследуемой проблеме посвящено большое количество работ отечественных и зарубежных ученых. Для всестороннего изучения темы диссертации мы обратились к работам зарубежных и отечественных исследователей, а для облегчения научного анализа разделили их на несколько групп.

К первой группе мы отнесли работы западных ученых А.М.Слаутера, А.Н. Чумакова, Г. Моргентау, З. Бжезинского, П. Шредера, Р. Фолка, С. Хантингтона, У. Бека, Ф. Фукуямы, Х. Ведрина¹ и других, проводивших ценные научные исследования в этой области.

¹ Ниг.: Slaughter, A.M. A new world order [Text] / A.-M. Slaughter. - Princeton University Press, 2004. – P. 15.; Чумаков, А. Н. Глобализация и космополитизм в контексте современности // Вопросы философии. 2009. - № 1. - С. 32-39.; Morgentau, A.G. Another Great Debates the National interest of the United States // St. Hollman ed. Contemporary theory in international Relation. - P.78.; Бжезинский, З. Великая шахматная доска. [Текст] /З. Бжезинский. – М., 1998. - С. 120.; Schroeder, P. The New World Order. A Historical. Perspective [Text] / P. Schroeder // Roberts D. Order and Disorder after the Cold War. - Cambridge, Mass.: MI. Press, 1995. – С. 368.; Falk, R. An Approach to the World Order Studies and Disorder after the Cold War. - Cambridge, Mass.: MIT the World System [Text] / R. Falk, S. Kim. - N. Y, 1982.; Хантингтон, С. Третья волна демократизация в конце XX века. [Текст] /С. Хантингтон. - М., 2003.URL: <https://cyberleninka.ru> (Дата обращения: 14.01.2020); Бек, У. Живя в мировом обществе риска и считаясь с ним. Космополитический поворот // Полис. 2012. - № 5. - С. 44-58.; Фукуяма, Ф. Конец истории и последний человек. [Текст] /Ф. Фукуяма. -М., 2007. – С. 270; Vedrine, H. Le monde au tournant du siecle [Text] / H. Vedrine // Politique etrangere. - 1999. - No 4. – P. 813.

А.М.Слаутер изучал преимущества мировой системы в демократических институтах, международных организациях, в своей работе «Новый мировой порядок» объясняет ее значение таким образом, что система мирового порядка определяет систему глобального управления, осуществляет взаимоотношения таким способом, что все государства и народы могли бы достичь наибольшего благополучия и мира.

А.Н.Чумаков, анализируя проблему космополитизма, указывает на то, что космополитизм и глобализация — это реальность, в которой уникальная природа человека и общие законы его эволюции отражаются с разных сторон, не получая при этом должного внимания.

Г. Моргентау был признан в политических науках основоположником теории национальных интересов, так как он первым сосредоточил внимание на изучении национальных интересов, признав их статус и роль в международной политике, и в своем научном наследии широкие дискуссии по этому вопросу называл «великие дебаты».

Американский политолог З.Бжезинский в своих работах проанализировал политическую ситуацию в США в контексте защиты национальных интересов в ближайшем будущем как сверхдержавы в мировом порядке.

Другой американский исследователь П.С.Шредер в своих исследованиях по этому вопросу определил новую мировую систему как международную систему.

Р. Фолк сделал первый шаг к пониманию значения термина «новый мировой порядок», создав международную исследовательскую группу.

С. Хантингтон, американский политолог, в конце XX века в своей теории «Столкновение цивилизаций» разработал концепцию геополитического культурного и цивилизационного разделения. При этом он рассматривает роль США в мировой политике и процессов демократизации как ведущей. В вопросах защиты национальных интересов на первое место выдвигает религиозные взгляды и национальную политическую культуру.

У. Бек, комментируя политический анализ идеологии космополитизма, считает, что для искоренения национализма нужна космополитическая революция, космополитическая перспектива, и первым шагом к этой революции является признание того, что космополитизм — это не только будущее человечества, но и реальность нашего времени.

Ф. Фукуяма сыграл ключевую роль в развитии политической теории, особенно доктрины «новой мировой порядок», и его взгляды на идеологическую природу современной демократии стали еще более важными.

Х. Ведрин в своих учениях отвергает существование новой мировой порядок, называя его противоречащим международному праву.

Ко второй группе относятся работы русских ученых М.Л. Лагутиной, А.И. Уткина, В. Н. Филатова, Г.М. Гак, А.П. Цыганкова, М.С. Джунусова,

О. Шик, Э.Я. Баталова и других, которые также провели значительные исследования в этой области¹.

М.Л.Лагутина охарактеризовала политическую реальность современного мира как глобальную систему сотрудничества, назвав ее системой глобального сотрудничества всех акторов мировой политики (государственных и негосударственных).

А. И. Уткин изучает и анализирует становление новой мировой порядок и видит препятствия развития в трудностях процесса сближения государств.

В. Н. Филатов, размышляя о понимании национальных интересов, относит их к категории объективных потребностей нации, экономического, политического и духовного развития.

Г.М.Гак внес свой вклад в изучение теоретических вопросов, представляющих национальный интерес. Он интерпретирует национальные интересы как фактор обеспечения самостоятельности и нерушимости границ, свободы от гнета и произвола со стороны другой нации, свободного формирования своего хозяйства, языка и культуры.

А. П. Цыганков изучает теоретические аспекты национальных интересов и считает национальные интересы объективным и устойчивым явлением в международной политике вне зависимости от политических изменений.

Крупный исследователь национальных отношений советского времени М. С. Джунусов, размышляя о классовых интересах трудящихся масс, отмечает, что замена классовых интересов рабочих масс национальными интересами характерна для национализма господствующего класса капиталистического общества.

О.Шик объяснял национальные интересы временным совпадением интересов эксплуататоров и эксплуатируемых капиталистического общества.

Э. Я. Баталов считает, что проблемы «новой мировой порядок», «современного миропорядка», «порядка в современной мировой политике»

¹ Ниг.: Лагутина, М. Л. Формирование новой системы международных отношений [Текст] / М. Л. Лагутина // Актуальные проблемы мировой политики в XXI веке. – СПб. 2006.- С. 53-65.; Уткин, А. И. Россия и современный порядок. [Текст] /А.И. Уткин. – М.: Юрист, 2001. <https://cyberleninka.ru> (Дата обращения: 19.01.2020); Филатов, В. Н. Национальные интересы общественного прогресса. Нации и национальные отношения. [Текст] / В. Н. Филатов- Фрунзе, 1966. URL: <https://cyberleninka.ru> (Дата обращения: 23.03.2021); Гак, Г. Учение об общественном сознании в свете теории познания. [Текст] / Г. Гак. - М.,1960. [Электронный ресурс]// Г. Гак. - М.,1960. URL: <https://cyberleninka.ru> (Дата обращения: 21.04.22); Цыганков, А. П. Ганс Моргентау: взгляд на внешнюю политику. // Власть и демократия: зарубежные ученые о политической науке. [Текст] / А. П. Цыганков. - М., 1992. [Электронный ресурс] URL: <https://cyberleninka.ru> (санаи мурочиат: 12.02.2020); Джунусов, М.С. К вопросу о классовых и гносеологических корнях и социальных функциях идеологии национализма. [Текст] / М.С. Джунусов. – Фрунзе,1960. – С. 177.; Шик, О. Экономика, интересы, политика. [Текст] /О. Шик. – М., 1964. – С. 378.; Баталов, Э.Я. Мировое развитие и мировой порядок [Текст] / Э.Я. Баталов. - М.: РОССПЭН, 2005. - С. 71.

и, собственно, политического устройства мира в начале XXI века в последние годы являются одними из актуальных и широко обсуждаемых политических вопросов.

В третью группу входят работы отечественных ученых. Среди современных исследователей в этой области можно назвать Г.Н. Зокирова, А.Н. Мухаммада, С.С. Ятимова, М.У. Хидирзода, Н.Д. Махмадизода, М. Абдулхакова, Х.К. Сафарализода, Ш.Ш. Ризоиёна, А. Ё. Комилбека, А. Рахнамо, З. Хукумшоева, А. Холикова, Ш. Саидова и других, которые провели ценные исследования и анализ в этой сфере¹.

Отечественный политолог Г. Н. Зокиров в своих исследованиях сосредоточил внимание на изучении важнейших вопросов теоретико-методологического развития, углубленного изучения различных процессов и явлений политической жизни, защиты национальных интересов, современных угроз и вызовов, политической системы мира, горного региона как геополитической доктрины, великого государства и других важных геополитических вопросов с учетом защиты национальных интересов Республики Таджикистан в современных условиях.

А. Н. Мухаммад в своих исследованиях уделил особое внимание теоретико-методологическим вопросам защиты национальных интересов

¹ Ниг.: Ниг.: Зокиров, Г. Н. Геополитика. [Матн] / Г. Н. Зокиров. - Душанбе, 2009. - С. 324; Боз вай. Манфиатҳои миллии Тоҷикистон // Гули мурод. [Матн] / Г. Н. Зокиров. - Душанбе, 1997. №4-6; Боз вай. Минтақаи ҳуҷистон. (Таҳқиқоти геополитикӣ). [Матн] / Г. Н. Зокиров. - Душанбе, 2016. - С. 152; Боз вай. Давлати тавоно. (Масъалаҳои назарияӣ ва методологӣ). [Матн] / Г. Н. Зокиров. - Душанбе, 2018. - С. 60; Боз вай. Донишномаи сиёсӣ. [Матн] / Г. Н. Зокиров. - Душанбе, 2015. - С. 540; Боз вай. Таърихи таълимоти сиёсӣ. [Матн] / Г. Н. Зокиров. - Душанбе, 2010. - С. 355; Боз вай. Терроризм. [Матн] / Г. Н. Зокиров. - Душанбе, 2004. - С. 54; Боз вай. Хуросони бузург. (Таҳқиқоти геополитикӣ). [Матн] / Г. Н. Зокиров. - Душанбе, 2021. - С. 160; Махмадов, А. Н. Муқаддимаи идеяи миллӣ. [Матн] / А. Н. Махмадов. - Душанбе, 2013. - 180 с.; Боз вай. Амният ҳамчун падидаи сиёсӣ ва иҷтимоӣ. - Душанбе, 2007. - 104 с.; Ятимов, С. С. Илм ва амният. [Матн] / С. С. Ятимов. - Душанбе 2019. 192 с.; Боз вай. Хирадсолорӣ ва оини давлатдорӣ. [Матн] / С. С. Ятимов. - Душанбе, 2019. - 208 с.; Ятимов, С. С. Идеология ва манфиатҳои миллӣ [Матн] / С. С. Ятимов - Душанбе 2015. - С. 16; Хидирзода, М. У. Ҳокимияти сиёсӣ. [Матн] / М. У. Хидирзода. - Душанбе, 2011. - С. 117; Хидирзода М.У., Комилбек А. Ё. Низоми сиёсии ҷаҳон. - Душанбе, 2021. - 137с.; Боз вай. Ҷанбаи аксиологӣ дар омӯзиши масъалаҳои амнияти миллӣ. - Душанбе, 2020. - 100 с.; Хидирзода, М.У., Комилбек, А. Ё. Низӯҳои сиёсии байналмилалӣ. [Матн] / М.У. Хидирзода, А. Ё. Комилбек. - Душанбе, 2021. - С.7; Ризоиён, Ш.Ш. Национальные интересы во внешней политике республики таджикистан: Монография. [Матн] / Ш.Ш. Ризоиён. - Душанбе 2020. - С. 108.; Назриев, К. Мақом ва нақши терроризм дар низоми нави олам. Терроризм: моҳият, ҳосиятҳо ва раванди ташаккули инкишоф / 12 - 13 уми январи соли 2016; Боз вай. Глобаликунонӣ ва ренессанси миллӣ/ Ҷаҳонишавӣ ва таҳдидҳои нави замони муосир: Маводи мизи гирди ҷумҳуриявии илмӣ-назариявӣ (ш. Душанбе, 05 дек. соли 2019). - Душанбе: ДМТ, 2019; Рахнамо, А. Дидгоҳи давлатмехвар. [Матн] / А. Рахнамо. - Душанбе, 2021. - 248 с.; Хукумшоев, З.Д. Раванди сиёсӣ. [Матн] / З.Д. Хукумшоев - Душанбе, 2021. - 112 с.; Холиков, А. Ф. Ҷаҳонишавӣ ва манфиатҳои давлатҳои миллӣ (барҳурди ҳукуки манфиатҳои ҷаҳонишавӣ ва давлати миллӣ). [Матн] / А. Ф. Холиков. - Душанбе: «Ирфон», 2009. - 70с; Саидов, Ш. Ҷавонон ва давлати миллӣ дар раванди ҷаҳонишавӣ. - Душанбе, 2015. - 156 с.

как основы развития государства, национальной безопасности, национальной идентичности, современных угрозах и вызовах, независимости и защите национальных интересов и различных других процессах политической жизни.

Политолог и государственный деятель С.С.Ятимов проанализировал различные направления укрепления и защиты национальных интересов, в том числе рационализм, науку и безопасность, идеологию и национальные интересы, образование, культуру и их роль в защите и укреплении национальных интересов.

М.У.Хидирзода изучила проблему лидерства и роль лидера в управлении, социально-политический анализ власти, мировую политическую систему, международные политические конфликты, аксиологические аспекты в изучении национальной безопасности, успешные стратегии и другие важные вопросы политической жизни, связанные с защитой национальных интересов.

Политологи Г. Н. Зокиров и М. Абдулхаков совместно изучали теоретические и методологические вопросы национальных интересов, пути и средства их глубокого осмысления и нахождения механизмов их устойчивой защиты. Они определяют национальные интересы как ключевой фактор развития государства и рассматривают другие вопросы прогресса общества как зависимые от него.

Отечественные исследователи и политологи А.Н. Мухаммад и Х. Сафарализода в своем исследовании рассматривали понятие, содержание, сущность и составные компоненты безопасности как социально-политического феномена. Также исследовали вопросы национальных интересов, угроз национальной безопасности, терроризма, киберпреступности, а также новые факторы и вызовы современности.

Ш. Ш.Ризоён провел исследование роли национальных интересов в формировании внешней политики в современных условиях. Он подчеркивает, что национальные интересы являются осознанными приоритетами нации для обеспечения национальной безопасности, политической независимости, территориальной целостности, укрепления светского государства и устойчивого развития общества.

А.Рахнамо изучает национальные интересы в своей работе «Видение государствоцентризма» и отмечает, что национальные интересы являются обобщенной формой интересов граждан¹.

А. Холиков придерживается мнения о том, его куда бы ни распространялся процесс глобализации и вестернизации, мы чувствуем утрату национального богатства и культурных особенностей.

Ш. Саидов в своем исследовании о защите национальных интересов констатирует, что одной из самых серьезных угроз современности является экстремистская свобода и либеральная демократия, то есть непоколебимость и пренебрежение человеческими ценностями и разрушение национальных традиций и обычаев меньшинством граждан.

¹ Ниг.: Рахнамо, А. Дидгохи давлатмехвар. [Матн] /А. Рахнамо. – Душанбе, 2021. - 248 с.

Отличие нашего диссертационного исследования от вышеуказанных научных работ заключается в том, что мы постарались комплексно и всесторонне рассматривать проблему защиты национальных интересов в условиях трансформации новой мировой системы с геополитической точки зрения.

Различные проблемы защиты национальных интересов в условиях новом мировом порядке лучшим образом отражены в трудах и выступлениях Основателя мира и национального единства – Лидера нации, Президента Республики Таджикистан уважаемого Эмомали Рахмона¹.

Связь работы с планом научной работы кафедры. Диссертация выполнена в соответствии с планом научно-исследовательской работы кафедры политологии и связей с общественностью Академии государственного управления при Президенте Республики Таджикистан на тему «Современные политические процессы и защита национальных интересов в условиях новой мировой системы».

ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА РАБОТЫ

Целью исследования являются изучение современных политических процессов и эффективных способов и средств защиты национальных интересов в условиях новой мировой системы, выявление проблем и анализ предложений по защите национальных интересов с учетом вызовов и угроз современного мира.

Задачи исследования. Для достижения поставленной цели необходимо выполнение следующих задач:

- изучение теоретико-методологических основ национальных интересов, определение их сущности, содержания и особенностей;
- исследование политических основ и механизмов формирования новой мировой системы, обоснование её особенности сущности;

¹ Ниг.: Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. 24.04.2010. [Маводи электронӣ]. URL:<http://www.president.tj>. (санаи мурочиат: 27.12.2019); Паёми Президенти Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. 23.01.2015. [Маводи электронӣ]. URL:<http://www.president.tj> (санаи мурочиат: 30.03.2020); Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. 23.04.2014. [Маводи электронӣ]. URL: <http://www.president.tj> (санаи мурочиат: 17.04.2020); Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат мухтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. 22.12.2017. [Маводи электронӣ]. URL: <http://www.president.tj> (санаи мурочиат: 17.05.2020); Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат мухтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва хориҷии ҷумҳурӣ» 26.01.2021. [Маводи электронӣ]. URL: <http://prezident.tj>. (санаи мурочиат: 12.02.2021); Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат, мухтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. 22.12.2016. [Маводи электронӣ]. URL: <http://www.president.tj> (санаи мурочиат: 17.11.2019); Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. 26.12.2018. [Маводи электронӣ]. URL: <http://www.president.tj>. (санаи мурочиат: 12.04.2019); Раҳмон, Э. Тоҷикон дар оинаи таърих. Аз Ориён то Сомониён. [Матн] /Э. Раҳмон. – Душанбе: Ирфон, 2006. 228 с.; Раҳмон, Э. Уфукҳои истиқлол. [Матн] /Э. Раҳмон. - Душанбе: «Ганҷ нашриёт», 2018. 436 с.

- анализ и определение правомерности формирования новых доктрин о необходимости и сущности процессов новой мировой системы;
- определение характера национальных интересов Республики Таджикистан и механизмов обеспечения их защиты в условиях новой мировой системы;
- выявление и обоснование угрожающих аспектов новой мировой системы национальным интересам Республики Таджикистан и обоснование эффективных механизмов противодействия им;
- исследование современной геополитической ситуации и обоснование влияния политических процессов на уязвимость национальных интересов в Таджикистане.

Объект исследования - защита национальных интересов в условия новой мировой системы.

Предмет исследования – формирование и реализация механизмов обеспечения защиты национальных интересов с геополитической точки зрения в условиях новой мировой системы.

Гипотеза исследования. Национальные интересы как важное средство обеспечения устойчивости нации и национальной государственности стали уязвимыми в эпоху глобализации. Угрозы национальным интересам имеют комплексный характер, и противодействие им должно быть многогранным. В этом процессе должны широко использоваться экономические, политические, культурные, социальные и информационные механизмы. Особенно в условиях усиления новых геополитических тенденций проблема защиты национальных интресов составляет ядро государственной политики.

Теоретическую основу исследования составляют труды видных зарубежных и отечественных ученых, политиков национального и международного уровня, которые заложили прочные основы исследования проблемы защиты национальных интересов в новых геополитических условиях. Также в процессе исследования темы использованы источники, монографии, известные научные концепции относительно проблем национальных интересов и формирования новой мировой системы.

Методологические основы исследования. При разработке диссертации мы, в основном, использовали методы политической науки, особенно аналитический, исторический, политического моделирования, систематизации, сравнения, коммуникации, предвидения и наблюдения.

С помощью аналитического метода стало возможным понять систему идей и анализ различных политических учений.

Исторический метод исследования позволил с учетом необходимости изучения различных культурных, мировоззренческих и социальных явлений на разных этапах истории выявить их связь с прошлым и настоящим.

Использование метода политического моделирования позволило определить характер политических процессов в новой мировой системы и тенденции, влияющие на них и на уровень защищенности национальных интересов.

На основе использования системного метода стала возможной классификация национальных интересов и характера политических процессов в новой мировой системе. В результате было установлено, что между этими явлениями существует тесная системная и причинно-следственная связь.

Сравнительный метод способствовал использованию различного рода практик развития политических процессов новой мировой системы в современном мире с целью определения будущего и путей противодействия различным угрозам.

Метод прогнозирования сыграл важную роль в определении перспектив эффективного развития защиты национальных интересов в условиях нового мироустройства.

Научная новизна диссертации выражается в выявлении теоретико-методологической сущности новой мировой системы с учетом защиты национальных интересов Республики Таджикистан. Наиболее важными новшествами исследования являются:

- проанализированы теоретико-методологические аспекты национальных интересов, выявлены их содержание, сущность и характер;
- обоснованы политические предпосылки формирования механизмов защиты национальных интересов при возникновении угроз и опасностей мировой политической системы;
- выявлены закономерности формирования новых доктрин о сущности и необходимости новой мировой системы;
- определены спецификат политических процессов и механизмы обеспечения защиты национальных интересов в контексте процессов новой мировой системы;
- изучены урожающие аспекты новой мировой системы национальным интересам Республики Таджикистан, выявлены и обоснованы механизмы противодействия им;
- исследованы геополитическая специфика политических процессов в Республике Таджикистан и уровень их влияния на уязвимость национальных интересов, выявлены обоснованы пути и средства их защиты в условиях новой мировой системы.

Новизна диссертации заключается в том, что впервые в отечественной политической науке изучены современные политические процессы новой мировой системы и уровень их угрозы национальным интересам с геополитической точки зрения.

Основные положения, выносимые на защиту:

1. Национальные интересы являются центральным элементом государственной системы, от которых зависят понимание важности обеспечения устойчивого развития, сохранение единства и культурно-исторического облика, гарантия безопасности личности, государства и, в конечном счете, стабильность общества. Вопрос национальных интересов является одним из наиболее острых и дискуссионных в системе общественных наук, особенно политологии. Углубленный анализ этой

проблемы в зависимости от ее теоретической и практической значимости актуален в наше время.

2. Статус и роль политических процессов в новой мировой системе особо значимы, они способствуют социальным изменениям и вызывают глобальные перемены. Глобализация это создание условий для формирования новой мировой системы. Новой мировой система сегодня является не только идеей, но и реальностью, которая позволит народам мира сблизиться. Но этот процесс - не более чем проект, а реальность совсем другая. Цель новой мировой системы – поставить мировое управление под контроль его “технологов”. В этом контексте нашей стране необходимо постоянно совершенствовать современные механизмы противодействия угрозам и снижать уровень уязвимости национальных интересов.

3. Проанализирована и выявлена правомерность формирования новых доктрин, определяющих сущность и необходимость нового мироустройства, которыми являются глобализация, космополитизм, мондиализм. Глобализация отношений – это создание условий для формирования нового миропорядка. Космополитизм, понимаемый как глобальная гражданская идеология, является наиболее узнаваемым символом выражения духовного настроения той части общества, которую называют «субъективным фактором глобализации». Мондиализм — проект, предусматривающий установление единого мирового правительства и мирового порядка, движение за объединение мира и его отдельных регионов на федеративных началах с единым мировым правительством.

4. Защита национальных интересов – основа государственности. В связи с этим возникает необходимость рассмотрения основных аспектов национальных интересов Республики Таджикистан. Психология личности и общества, правовое, политическое и религиозное образование граждан, развитие науки и духовное возрождение, экономическое и рыночное развитие, наличие здорового и созидательного мышления в стране, государственная гарантия защиты прав и свобод всех, политических партий, общественных организаций, национального единства, политического суверинитета, национальная безопасность, основы конституционного строя страны, охрана границ и тому подобное являются важнейшими элементами национальных интересов Республики Таджикистан.

5. Новая мировая система представляет собой всеобъемлющий политический процесс, способствующий изменению прежней формы международных отношений. Это изменение в политическом, финансовом и культурном аспектах сделало вопрос защиты национальных интересов государств еще более важным. Суть новой мировой системы заключается в распределении власти и сфер влияния стран-сверхдержав, каждая из которых пытается добиться большего политического преимущества.

6. В современных геополитических условиях и воздействия процессов глобализации все страны мира стремятся к сотрудничеству в

экономической, социальной, культурной и политической сферах на основе укрепления национальных интересов. Невозможно найти в мире государство, которое в международных отношениях не руководствовалось бы своими национальными интересами. В современных условиях все страны мира ведут процесс управления страной, развития экономической, социальной и политической сфер, определяя направления своей внутренней и внешней политики только для защиты своих национальных интересов. Именно в условиях реализации национальных интересов будут обеспечены здоровая атмосфера общества, мир и стабильность в стране.

Теоретическая и практическая значимость исследования заключается в том, что выводы и предложения диссертации могут способствовать совершенствованию современного понимания политических процессов нового мироустройства и, в то же время, формированию новых концепций. Результаты диссертации в новых доктринах могут быть полезны для защиты национальных интересов в новой мировой системе, особенно в системе подготовки переподготовки и повышения квалификации специалистов в этой области.

Достоверность результатов исследования. Достоверность данных, использование официальных источников, достаточный объем материалов исследования, обработка результатов исследования и объем публикаций обеспечивают достоверность результатов исследования. Выводы и рекомендации основаны на научном анализе результатов теоретических исследований.

Соответствие диссертации с профилем научной специальности. Диссертация на тему «Современные политические процессы в новой мировой системе (геополитический взгляд)», представленная на соискание ученой степени кандидата политических наук соответствует паспорту специальности 23.00.04 - Политические проблемы международных отношений: глобальное и региональное развитие.

Личный вклад соискателя ученой степени. Выбор темы, разработка и всесторонний анализ диссертационного исследования являются результатом многолетней научной работы автора. Реализация плана исследования осуществлялась при непосредственном участии автора. Представленные выводы и заключения диссертации являются результатом самостоятельного исследования соискателя.

Утверждение и внедрение результатов диссертации. Диссертация была обсуждена на заседании отдела политологии и связей с обществом Академии государственного управления при Президенте Республики Таджикистан, результаты ее исследования приняты и представлены на очередную экспертизу учреждения. Также данная научная диссертация обсуждалась на общем собрании Совета ученых факультета дипломатии и политики Академии государственного управления при Президенте Республики Таджикистан и оценивалась как законченная научная работа, к защите в диссертационном совете 6Д. КОА. 001. рекомендуется.

Публикация по теме диссертации. Результаты исследования представлены в авторских научных статьях, опубликованных в научных

журналах и периодической печати. Основные положения исследования отражены на университетских, национальных и международных научных конференциях. Автор опубликовал 19 научные статьи в рецензируемых научных журналах Высшей аттестационной комиссии при Президенте Республики Таджикистан и сборниках конференции.

Структура диссертации. Диссертация написана в объеме 169 страницы печатного текста и состоит из списка сокращений, введения, двух глав, состоящих из 6 параграфов, заключения и списка использованных источников и литературы.

ОСНОВНЫЕ ЧАСТИ ДИССЕРТАЦИИ

Во введении диссертации обосновывается актуальность изучения темы исследования, анализируются уровень изученности выбранной темы, объект и предмет исследования, цели исследования, научная новизна, основные положения, выносимые на защиту, личный вклад соискателя в диссертацию, соответствие диссертации паспорту научной специальности и тд. Также во введении показаны апробация и внедрение результатов диссертационного исследования, структура и объем диссертации.

Первая глава диссертации - **«Теоретические и методологические вопросы изучения проблемы национальных интересов в новой мировой системы»** состоит из трех параграфов. Первый параграф называется **«Теоретические аспекты национальных интересов: их сущность, содержание и признаки»**.

Термин «национальные интересы» известен с древних времен. Его использовал еще Фукидид для описания отношений между государствами его времени - Афинами и Спартой. Логика такой интерпретации состоит в том, что примирение национальных интересов считалось важным для установления союзнических отношений.

Особую роль в изучении данного вопроса сыграли американские политологические школы, являющиеся одними из лидеров в области политической науки. Термин «национальные интересы» приобрел научный оттенок, когда он был добавлен в Оксфордский словарь социальных наук в 1935 году¹. После Второй мировой войны этому вопросу уделялось все больше внимания. Недаром о плюрализме и широких дискуссиях по этому вопросу говорил Г. Моргентау и назвал это «великими дебатами»².

При разработке концепции «национальных интересов» в школе американской политической науки ценный вклад внесли С. Липпман, Э. Фернисе, Дж.Резонау, А. Шлезинджер, Ф. Фукуяма, З. Бжезинский, С. Хантингтон и другие. В то же время изучение международных отношений, развитие цивилизации и глобальной взаимозависимости является одним из основных направлений исследований американских ученых З.Бжезинского и С. Хантингтона и другие. Взаимоотношения цивилизаций по интересам и

¹Ниг.: Позняков, Э. А. Геополитика. [Текст] / Э. А. Позняков. - М., 1996. URL: [https://cyberleninka.ru/search?Геополитика&page\(санаи мурочиат: 7.01.2021\)](https://cyberleninka.ru/search?Геополитика&page(санаи мурочиат: 7.01.2021)).

² Morgentau, A.G. Another Great Debates the National interest of the United States // St. Hollman ed. Contemporary theory in international Relation. - P.78.

принадлежности, причины и последствия политических конфликтов, проблемы посттоталитарного развития являются важными вопросами их исследования.

Основными принципами концепции Г.Моргентау являются объективность категории “интерес”, его политикоопределяющая сущность и независимость от состояния, времени и условий¹.

В исследовании данного вопроса особое положение занимают взгляды В.Н. Филатова. Он подчеркивает, что категория “национальные интересы” отражает существующие объективные потребности нации, ее экономическое, политическое и духовное развитие. Он хочет доказать, что «национальные интересы» всегда состоят из интересов трудящихся этой нации, согласующихся с общественным прогрессом². В.Н. Филатов разделяет национальные интересы на материальные, экономические, политические и духовные в зависимости от общественной практики.

В современном Таджикистане ряд исследователей обращались к проблеме тождества и концептуальных различий национально-государственных интересов и современных политических процессов. Особое значение имеют работы Г. Н. Зокирова, А.Н. Мухаммада, С.С. Ятимова, М.У. Хидирзода, Н.Д. Махмадизода, М. Абдулхакова, Х.К. Сафарализода, К. Назриева, А. Комилбекова, Ш.Ш. Ризоиёна, З.Д. Хукумшоева, А. Рахнамо, А.Ф. Холикова, Ш. Саидова, и др.

По словам Г. Н. Зокирова: «Под понятием “национальные интересы” следует понимать интересы как большинства, так и национальных меньшинств, а также общие и государственные интересы. Когда речь идет о национальных интересах, должны учитываться интересы всех жителей и представителей разных национально-этнических общностей государства»³. Исследователь придерживается мнения, что термины «национальные интересы» и «государственные интересы» в политике имеют одинаковое значение.

Понятие “национальные интересы” определено в Законе Республики Таджикистан “О безопасности” следующим образом: «Национальные интересы представляют собой совокупность политических, экономических, социальных и других потребностей Республики Таджикистан, реализация которых зависит от способности государства обеспечить защиту конституционных прав человека и гражданина, ценностей общества и основных институтов государственной власти»⁴.

1 Ниг.: Morgentay, H.G. Politics among Nations. N. Y., 1952. – P. 67.

2 Ниг.: Филатов, В. Н. Национальные интересы общественного прогресса. Нации и национальные отношения. [Текст] / В. Н. Филатов- Фрунзе, 1966. URL: <https://cyberleninka.ru/search?q> (саина муроҷиат: 23.03.2021).

3 Зокиров Г. Н. Манфиатҳои миллии Тоҷикистон // Гули мурод. [Матн] / Г. Н. Зокиров. - Душанбе, 1997. - С.4.

4 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон „Дар бораи амният“ (Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, соли 2011, №6, мод. 434; соли 2014, №11, мод. 646.)

Следует отметить, что национальные интересы как центральный и ключевой элемент государственного управления можно разделить на разные виды.

1. Интересы, исходя из степени общности: личные, групповые и общественные.

2. Национальные интересы, исходя из областей могут быть экономическими, социальными, культурными, политическими, материальными и духовными.

Жизненно важные национальные интересы страны, а именно политическая независимость, национальная безопасность, укрепление единства и солидарности, остаются неизменными.

Второй параграф первой главы называется **«Концепция новой мировой системы как комплексный политический процесс: его природа и особенности»** посвящен изучению концептуальных аспектов новой политической системы.

Анализ показывает, что политические процессы определяют движение, процесс развития, эволюцию политической системы, изменение ее состояния во времени и пространстве. Она определяет совокупность действий институциональных и неинституциональных субъектов путем выполнения ими конкретных задач в сфере политики, что в конечном итоге приводит к развитию или распаду политической власти.

Политические процессы являются результатом взаимодействия социальных групп, деятельности государственной власти и ее влияние на общество.

Основным содержанием современных политических процессов является формирование системы участия в институтах и практиках глобального регулирования.

Вопрос о новой мировой системе, особенностях её формирования и развития в современном мире стал одним из самых важных и интересных вопросов. Это связано с тем, что отношения между государствами находятся в состоянии противоречий и противостояния, каждое из которых хочет оценить миросистему, исходя из своих геополитических и геостратегических целей и интересов.

Политическая система мира создает различные политические тенденции в формировании современного государства.

Наконец, необходимо выделить две принципиально важные категории - «международную» и «глобальную» системы, которые являются типами политических систем в мире. Международная система по своей сути представляет собой совокупность взаимодействия традиционных субъектов международных отношений, прежде всего, национальных государств. Новая мировая система не ограничивается государственными отношениями, включает также и другие негосударственные субъекты (транснациональные корпорации).

Следует отметить, что новую глобальную систему следует трактовать как систему согласованных отношений между субъектами современных глобальных политических процессов, в которую входят государства (по-

прежнему ключевые акторы), межгосударственные и «неправительственные» организации. Отдельные граждане и группы граждан, которые в силу финансовых, политических или иных возможностей способны воздействовать на мировой политической процесс, имеют влияние в новой глобальной системе.

Процесс глобальной интеграции – явление объективное, подготовленное всей предшествующей историей развития человеческой цивилизации. Это стало особенно очевидно в последнее время в связи с бурным развитием транспорта, электронных средств связи, компьютерных технологий, которые сделали мир поистине глобальным.

Центральная идея новой мировой системы в любом случае состоит в том, чтобы оспаривать и отрицать национальную независимость государств. Иногда они заходят так далеко, что отказываются от идеи и принципа национальной независимости. Национальная независимость государств трактуется как защита ограниченных национальных и государственных интересов в ущерб стратегическим интересам человечества.

Обоснование понятия «золотой миллиард» занимает особое место в доктрине «новой мировой система». Исследователи в школах богатого Запада всячески пытаются доказать, что желаемый уровень жизни можно создать для населения Земли, но только если оно не будет больше 1 миллиарда.

Новая мировая система будет строиться на высказанных принципах Запада, прежде всего США. Стратеги этой концепции уверены, что XXI век будет «американским веком». Основные постулаты новой мировой системы представляют собой противоречия геополитической и экономической системы, позволяющей Америке, прежде всего, контролировать и распоряжаться мировыми природными ресурсами.

Новая мировая система предлагает упрощение и системность под названием «промывка границ», где должны быть устранены все национальные, культурные, политические и религиозные традиции.

Ф. Фукуяма занимает особое место в развитии политической теории, особенно в учении о «новой мировой системы». Его взгляды на идеологическую природу современной демократии стали еще более значимыми.

В конце XX века американский политолог С. Хантингтон предложил теорию «Столкновения цивилизаций» и разработал концепцию культурного и цивилизационного разделения геополитики. По его словам, после окончания холодной войны и распада Советского Союза мироустройство будет определяться не на основе идеологических противостояний, а на основе соперничества 7-8 мировых цивилизаций. С. Хантингтон показывает существование разных центров силы, между которыми происходят мощные конфликты. По его мнению, нарушенные границы цивилизаций являются местом очередного конфликта.

Третий параграф первой главы называется «**Закономерности формирования доктрин о новой мировой системе**». В мировой политической системе и основных тенденциях ее развития особое место и роль занимают

отношения между главными субъектами мировой политики. Национальные государства, играющие ведущую и решающую роль в системе международных отношений, независимо от взглядов и доктрин глобалистов, используют самые разные факторы и ситуации и учитывают стремление к успешному решению задач в рамках своих национальных интересов. Сегодня новый мировой порядок сопровождается различными процессами, основными из которых являются глобализация, космополитизм и мондиализм.

Развитие современного мира, его общности и противоречия требуют глубокого анализа множества различных явлений. Процесс глобализации, как важный и объективный глобальный процесс, является одной из важнейших черт современной истории человечества. Глобализация – это процесс экономической, политической, культурной и религиозной интеграции¹.

Глобальный мир дает разные определения государства. Большинство глобалистов думают о проблемах и ограничениях национальных государств и недооценивают их место в историческом будущем. Они говорят о формировании мирового правительства и видят в национальной собственности и национальных границах препятствия для развития глобального мира. Однако в последнее время глобалисты несколько смягчили свое радикальное отношение к национальному государству. Они постепенно отказываются от призыва к тому, что время национальных государств подходит к концу, и пытаются установить новую систему их развития. Доказательством тому является формирование различных доктрин, в том числе доктрины «объединённого суверенитета»².

В процессе глобализации стираются границы национальных экономик. Экономические, политические и культурные отношения будут общими и будут способствовать установлению единого мирового правительства и созданию новой мировой системы. Потому что глобализация экономики – это один из законов глобального развития. Растущая взаимозависимость экономик разных стран обусловлена интеграцией с формированием экономического пространства, в котором отраслевая структура, обмен информацией и технологиями, география размещения производительных сил определяются ситуацией, конъюнктурой экономики и приобретают политический баланс³.

Еще одной современной политической доктриной мира является космополитизм. Космополитизм (от греч. *cosmopolite* — гражданин мира), мировоззрение «глобального гражданства» ставят интересы и ценности всего человечества выше интересов наций и государств. В условиях глобализации крепнет убеждение, что человечество вступило в стадию

¹ Ниг.: Хидирзода, М.У., Комилбек, А. Ё. Низоми сиёсии чахон. [Матн] / М.У. Хидирзода, А. Ё. Комилбек. – Душанбе, 2021. – С. 100.

² Зокиров, Г. Н. Давлати тавоно. (Масъалаҳои назариявӣ ва методологӣ). [Матн] / Г. Н. Зокиров. - Душанбе, 2018. – С. 33.

³ Ниг.: Хидирзода, М.У., Комилбек, А. Ё. Низоми сиёсии чахон. [Матн] / М.У. Хидирзода, А. Ё. Комилбек. – Душанбе, 2021. – С.102.

формирования единой планетарной цивилизации, в которой будут устранены национальные, языковые и культурные различия между народами, будет разработана единая шкала ценностей для всех людей¹.

Космополитизм – это возможность сформировать новую личность в новой среде, отклик на меняющийся мир. Космополитизм, в зависимости от политических предпочтений того или иного пространства и времени, имеет несколько определений, с которыми часто сталкиваются:

- распространение идеи Родины на весь мир - космополитизм основан на сознании единства человеческого рода и солидарности интересов отдельных народов и стран, как единой части человечества;

- идеология так называемого "гражданства мира" - реакционная буржуазная идеология, отказ от национальных традиций и культуры, патриотизма, отрицание государственной и национальной независимости;

- теория и идеология, обосновывающие отказ от национальных традиций и культуры, отрицание государственной и национальной независимости во имя единства рода человеческого;

- идеология, которая под видом «мирового государства» и «глобального гражданства» отрицает право наций на самостоятельную государственную независимость, является отказом от национальных традиций и национальной культуры.

Крайний космополитизм призывает к отказу от патриотических чувств по отношению к стране, но заменяет их аналогичными чувствами по отношению к миру, планете Земля. «Единство рода человеческого» - его основная идея. По мнению космополитов, современное общество находится в процессе формирования единой цивилизации на планете, в котором отдельные страны и народы утрачивают статус хозрасчетных единиц.

По сути, космополитизм можно определить, как доктрину и своего рода современный политический процесс в мировой политике. Этот процесс осуществляется заинтересованными мировыми субъектами с целью реализации своих интересов в новой мировой системы. Следует отметить, что космополитизм – это своего рода политическое влияние нового миропорядка на национальные интересы государств. Субъекты этого процесса в условиях новой мировой системы стремятся к тому, чтобы мироустройство развивалось в одном направлении, и чтобы мир был единым. Все мировые ценности и национальная культура должны стать единой глобальной культурой. В результате будет сформировано единое мировое правительство, и весь мир будет управляться из одного центра.

Другой современной политической доктриной мира является мондиализм. Мондиализм (франц. Monde-universe) — движение за объединение мира, его отдельных регионов на федеральной основе с единым мировым правительством. С 1920-х годов выдвигалась идея единого европейского государства. Мондиализм – это проект, предусматривающий установление единого мирового правительства и

¹Ниг.: Космополитизм URL: https://Bigenc.ru/world_history/text/2101947. (санаи мурочиаат: 14.02.2020);

мирового порядка. Термин «мондиализм» относится к гражданско-политической сфере человеческой деятельности. Это понятие иногда путают с явлением глобализации. Понятие глобализации относится к экономической сфере человеческой деятельности, а мондиализация – к гражданско-политическому понятию¹.

Мондиалисты выступают за создание новой политической организации, которая будет управлять всем человечеством. Они считают, что определенные части национального суверенитета должны быть переданы Федеральному правительству, Всемирному федеральному департаменту, Мировому суду. В обязанности Совета должно входить решение насущных проблем человечества, таких как нехватка чистой воды, голод, сохранение мира войны, экологические проблемы и т.д.².

Одной из первых мондиалистских утопий является идея Огюста Конта «О третьем периоде». Он считает, что Земля – это поистине единственная родина человечества в мире, призванная объединить всех жителей планеты. Человечество — это глобальная семья, но на самом деле она ограничена в распределении ресурсов.

Мондиализм – это идеологическая конструкция, согласно которой все государства и народы объединяются в единое целое планеты, в котором разрушаются этнические, национальные, религиозные и культурные границы. Эта структура управляется своеобразным мировым правительством³.

Отличительными чертами мондиализма являются основы отношений между мондиалистскими странами мировой экономики и торговли, свободные от ограничений национальных правительств.

Таким образом, на основе анализа современных политических учений, усиливающих глобальные политические процессы, таких как глобализация, космополитизм и мондиализм, можно сделать вывод, что по существу и логически они представляют собой единую идею формирования «мирового правительства».

Вторая глава диссертации **«Новая мировая система и реальность реализации национальных интересов Республики Таджикистан в современных условиях»** состоит из трех параграфов. Первый параграф данной главы называется **«Национальные интересы и механизмы обеспечения их защиты в условиях новой мировой системы»**.

Государство в своей внутренней и внешней политике постоянно стремится защищать свои национальные интересы. Эти процессы иногда проявляются в форме борьбы, а иногда в форме сотрудничества. Формы борьбы или сотрудничества зависят от национальных интересов страны, так

1 Ниг.: Ulrich Beck: Globalismus und Globalisierung. Gegen die unterstellte Dominanz der wirtschaftlichen Globalisierung. telepolis 3. Juli 1997.

² Ниг.: Что такое мондиализм URL: <https://spravochnick.ru/politologiya/chto-takoe-mondializm>. (санаи мурочиат: 7.01.2021);

³ Ниг.: Музафарзода, Ф. Таъсири сиёсии мондиализм ба манфиатҳои миллии давлат. / Масъалаҳои мубрами идоракунии давлатӣ ва хизмати давлатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон. - Душанбе, 2020 - №2. – С. 26-32.

как государства используют разные источники и технологии для защиты своих национальных интересов и достижения неодинаковых результатов. В этом случае одно государство имеет преимущество перед другим, что в итоге приводит к конфликту интересов. Столкновение национальных интересов есть отражение превосходства одного государства над другим. Это источник угроз.

Совокупность национальных интересов Таджикистана можно разделить на две группы: внутренние и внешние интересы, которые охватывают деятельность всех сфер общественной жизни и международные условия.

Бывают случаи, когда конфликт интересов третьих стран создает угрозу национальным интересам. В результате государство вынуждено пересмотреть свою внутреннюю политику, чтобы защитить их.

Следует отметить, что угрозы – это формы и условия, препятствующие национальным интересам Таджикистана и защите составляющих его элементов, и они всегда зависят от деятельности других заинтересованных сторон, поскольку угрозы подкрепляются интересами. Когда нет интересов, нет и угроз. Интересы также являются ключевой мерой угроз.

Угрозы в современном мире принимают разнообразные формы и подрывают безопасность личности, общества и государства.

Изучение угрожающего характера политических процессов национальным интересам Республики Таджикистан позволяет выделить их различные аспекты. Один из них – политические угрозы. Их суть заключается в изменении политического образа мира путем свержения сильных и стабильных политических систем, в которых интересы сверхдержав могут создавать препятствия. С этой целью в условиях непрекращающихся геополитических войн используются различные политические технологии, в результате чего сегодня в мире наблюдается несоблюдение норм международного права и иных общепризнанных требований, принятых на мировой арене.

Борьба с экстремизмом и терроризмом является одним из важнейших вопросов защиты национальных интересов и национальной безопасности. Терроризм выражается как негативное явление в различных формах.

Приход к власти талибов представляет собой серьезную угрозу безопасности и стабильности региона, особенно Таджикистана. Потому что Афганистан, как соседняя страна, расположен рядом с Таджикистаном и имеет границу в 1300 км.

Эти обстоятельства вызывают опасения и потенциальную уязвимость геополитических интересов Республики Таджикистан. Поскольку наша страна находится в зоне столкновения геополитических интересов с рядом региональных и мировых держав, которые ищут возможность нанести удар по интересам друг друга.

Кибертерроризм — еще одна политически мотивированная угроза, которая быстро распространяется по всему миру. Распространение современных информационных технологий породило новую форму угрозы — кибертерроризм (киберпреступность). Его суть заключается в

незаконном вмешательстве в работу компьютерных систем и сетей, хищениях и вымогательстве с использованием компьютерной информации. Кибертерроризм — это новая форма терроризма, которая широко использует компьютеры, электронные сети и современные информационные технологии для достижения своих террористических целей. По своему механизму компьютерные преступления имеют свои особенности, обладают высоким уровнем секретности и низким уровнем открытости.

Другая группа угроз национальным интересам имеет экономический аспект и по сути реализуется через аналогичные, т.е. экономические механизмы. Понятно, что экономические интересы также играют важную роль в ранжировании национальных интересов, и именно через них создается основа для защиты других интересов.

Как было сказано выше, организация цивилизованного сельскохозяйственного производства, возрождение и развитие промышленности на основе новейших технологий, обеспечение благосостояния народа и создание благоприятных условий для развития личности в Таджикистане – это направления, которые могут быть реализованы посредством устойчивого экономического развития. В Национальной стратегии развития Республики Таджикистан на период до 2030 года указано: «Конечной целью долгосрочного развития Таджикистана является повышение уровня жизни населения страны на основе устойчивого экономического развития. Для достижения этого определены следующие стратегические цели развития на ближайшие 15 лет: 1) обеспечение энергетической независимости и эффективного использования энергии; 2) выход из коммуникационного тупика и превращение в транзитную страну; 3) обеспечение продовольственной безопасности и доступа населения к качественным продуктам питания; 4) расширение производительной занятости»¹. Помимо этих целей, четвертой стратегической целью объявлена ускоренная индустриализация страны, и в этом направлении предпринимаются серьезные меры.

С точки зрения защиты национальных интересов переход к устойчивому развитию и поддержанию устойчивости экономики является главной долгосрочной возможностью в экономической сфере. Основными возможностями первого этапа перехода страны в экономической сфере являются устойчивость производства и финансов, ускорение радикальных изменений и создание хороших инвестиционных условий, защита интересов отечественных производителей и повышение инвестиционной активности.

Если мы посмотрим на этот вопрос с геополитической точки зрения, то увидим, что реализация поставленных целей зависит как от внутренних, так и от внешних факторов. В связи с этим можно вспомнить геополитическую теорию «Горных регионов», которая воплощает в себе все особенности и важные аспекты воздействия геополитических сил на развитие нашей страны.

¹ Стратегияи миллии рушди Чумхурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030. – Душанбе, 2016. – С.8.

Еще одним аспектом экономической угрозы национальным интересам нашей страны является коррупция. Проблема коррупции и ее характеристик является одной из важнейших и актуальных проблем в системе общественных наук, особенно политологии. Его всестороннее изучение и анализ стали объективной необходимостью, так как это новая глобальная угроза безопасности государств и общественным отношениям.

В современном мире коррупция является одной из общечеловеческих проблем и препятствует успешной реализации прав и свобод человека и национального развития, экономическому росту, улучшению общественного благосостояния, эффективной реализации внутренней и внешней политики в целом.

Меры по борьбе с коррупцией в Таджикистане реализуются на основе укрепления правовых и институциональных норм.

Внешние национальные интересы Таджикистана неразрывно связаны с внешним миром и региональными и международными отношениями страны. Они считаются жизненно важными интересами, и их защита является приоритетом государства.

В Концепции внешней политики Республики Таджикистан по защите национальных интересов во внешней политике говорится: «Концепция представляет национальные интересы Республики Таджикистан в сфере внешней политики, к которым на современном этапе и в ближайшей перспективе относятся:

- защита и укрепление государственной независимости Таджикистана и обеспечение его национальной безопасности, создание полосы (пояса безопасности) безопасности и доброй воли вдоль границ страны;
- развитие отношений доверия, дружбы и сотрудничества со всеми странами мира на основе взаимных интересов;
- создание благоприятных условий для экономического, социального, культурного развития и постепенного повышения уровня жизни населения, обеспечение экономической безопасности страны;
- обеспечение энергетической независимости Таджикистана, достижение продовольственной безопасности и выход страны из коммуникационного тупика;
- обеспечение и защита прав и свобод, интересов граждан Таджикистана внутри и за пределами страны;
- укрепление признания Таджикистана в мире как демократического, светского и правового государства;
- способствование созидательной и законной деятельности таджиков и таджикских общин в других странах»¹.

В контексте данного раздела мы попытались проанализировать национальные интересы политического и экономического характера, а также существующие угрозы. В результате было установлено, что политические и экономические интересы имеют первостепенное значение

¹ Концепсияи сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон / Бо фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 27 январи соли 2015, №332 тасдиқ шудааст.

для существования государства, а глобализация значительно усилила их уязвимость. Также было установлено, что их классификация в зависимости от сфер общественной жизни имеет относительный характер, на самом деле их взаимовлияние проявляется как в вопросе уязвимости, так и устойчивости.

Второй подраздел второй главы называется «**Угрожающие аспекты новой мировой системы национальным интересам Республики Таджикистан**». Национальная безопасность является неотъемлемой частью национальных интересов, и ее обеспечение невозможно без определенной подготовки. Повышение обороноспособности государства, надежная охрана государственной границы, укрепление международного авторитета страны, защита историко-культурных и цивилизационных достижений имеют особое значение в обеспечении безопасности государства. Каждый из этих принципов может потребовать использования определенных методов в публичной практике.

Расположение Таджикистана и защита национальных интересов требуют, чтобы этот вопрос был постоянно в центре внимания политиков и государственных чиновников.

Анализ и выводы позволяют предположить, что обеспечение приоритета национальных интересов Таджикистана может быть связано со следующими вопросами: обеспечение национального единства и стабильности общественно-политической ситуации, обеспечение территориальной целостности Таджикистана и защита нерушимости границ; борьба с местничеством в целях формирования чувства национального единства; обеспечение приоритета национальных интересов, улучшения здоровья населения, защиты прав граждан Таджикистана и поддержки таджиков за рубежом, борьбы с бедностью, развития рыночной экономики и построения гражданского общества, содействия реальной демократии; сотрудничество и отношения с международными организациями и зарубежными странами для свободного вхождения Таджикистана в мировую экономику и политику; обеспечение безопасности страны; недопущение внутренних и внешних угроз и так далее.

Одним из важнейших вопросов повестки дня является обеспечение культурной безопасности страны. Уязвимость этой группы национальных интересов возросла из-за усиления различных культурных агрессий.

Принимая во внимание этот вопрос, Таджикистан как независимое государство признал культурную дипломатию в качестве самостоятельного направления дипломатической деятельности в своей Концепции внешней политики.

Вопросы, обозначенные в рамках настоящей Концепции, являются неотъемлемой частью национальных интересов государства в сложных условиях глобализации. В этом контексте можно сделать вывод, что данные компоненты культуры являются важным фактором обеспечения национальной идентичности и ее защиты на международной арене.

На основе анализа защиты культурных аспектов национальных интересов можно сделать вывод о том, что этот элемент имеет особое

геополитическое значение, и необходимо усиление организационно-институциональных мер в этой сфере.

Обеспечение информационной безопасности в условиях глобализации также является одной из важных задач. Это относительно новое явление и развивается на основе развития информационных технологий и ликвидации информационных границ. Непринятие своевременных мер по укреплению информационной безопасности делает уязвимыми национальные интересы.

Информационная безопасность представляет собой защиту политического имиджа государства. С помощью информации достижения и успехи государства доводятся до мировой общественности и способствуют признанию и представлению государства.

В Республике Таджикистан Интернет широко охватил различные слои населения и подключил страну к глобальному информационному пространству. Информационные технологии превратили информацию в великую силу, сыгравшую решающую роль в развитии современного мира. Новейшие СМИ могут иметь как негативные, так и позитивные последствия. Важно то, в какой степени они могут быть использованы в национальных интересах.

Средства массовой информации, развитие которых напрямую связано с развитием информационных технологий в этой сфере, являются неотъемлемой частью современных политических процессов и используются как ресурс и возможность обеспечения эффективности политической деятельности различных политических групп и слоев.

Еще одной проблемой, которая может сделать страны уязвимыми, является распространение таких заболеваний, как ВИЧ/СПИД, коронавирус и т. д. В частности, распространение коронавируса, то есть пандемия COVID-19, перенесло все человечество в иную реальность. Сегодня при относительно низком риске пандемии аналитики делят развитие стран на два этапа – до пандемии и после пандемии. Это признак формирования и использования новых инструментов воздействия на развитие человеческого общества. История покажет, что эта акция также была частью геополитической борьбы, и заинтересованные силы в этот период достигли определенных целей.

Пандемия запустила полную цепочку негативных последствий для мировой экономики. COVID-19 изменил приоритеты государств, отодвинул на второй план мировые проекты, продемонстрировал национальные интересы, защиту нации и государства.

Третий параграф второй главы называется **«Современная геополитическая ситуация и ее влияние на уязвимость национальных интересов»**. Геополитическая ситуация в современном мире сложна, и отношения между различными акторами по всему миру остаются неясными. Изменение позиций, взаимоотношений, заинтересованные влияния на политику стран, применение силы, вступление в вооруженные конфликты и появление новых конфликтных точек в мире – это политические реалии современности.

В такой сложной и противоречивой ситуации не только развивающимся, но и развитым странам сложно защищать свои национальные интересы. В связи с этим разработка эффективного механизма защиты национальных интересов остается сложной задачей. Ситуация в Афганистане, продолжение спецоперации на Украине и вовлечение в нее европейских стран посредством поставок оружия и военных советников осложнили политическую ситуацию в мире.

В связи со сложившейся геополитической ситуацией Республика Таджикистан стремится определить и укрепить свои позиции в процессе нового мироустройства и принять необходимые меры для защиты национальных и геополитических интересов.

Основные цели – определение геополитического статуса и роли Таджикистана и его всесторонняя защита в мировой политике. В связи с этим государство в настоящее время строит свою внутреннюю и внешнюю политику на основе защиты национальных, геополитических и геостратегических интересов, активно взаимодействует с субъектами мировой политики различного уровня и стремится решать комплексные вопросы¹.

В современном мире политическая независимость является ключевым инструментом защиты геополитических интересов и перспектив развития. Следует отметить, что для защиты политической независимости ключевая роль будет отдана «национальной мощи». «Национальная мощь» — единственный способ избавиться от зависимости. Пока у нас есть «национальная мощь» и возможность ее использовать, мы будем иметь полную политическую независимость и силу защищать ее.

“В настоящее время в рамках политики «открытых дверей» страна сотрудничает с Содружеством Независимых Государств, включая Российскую Федерацию и республики Центральной Азии, Китайской Народной Республикой, Исламской Республикой Иран, Исламской Республикой Афганистан, США, Евросоюзом и др. Установлено и успешно осуществляется взаимовыгодное сотрудничество, прежде всего, с учетом национальных интересов”².

Следует отметить, что в мировой политике мировые сверхдержавы занимают ключевое место в системе геополитических отношений. Мировые сверхдержавы, продвигающие идею либеральной идеологии и действующие под знаменем демократии, должны придерживаться принципов демократии на международной арене. В этом контексте можно упомянуть «волну форсированной демократизации», которая используется в качестве геополитического инструмента в мире. Поскольку этот процесс

¹ Ниг.: Паёми Президенти Чумхурии Тоҷикистон, Пешвои миллат, мухтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Чумхурии Тоҷикистон. 22.12.2016. [Маводи электронӣ]. URL: [http://www.president.tj/node_\(санаи муруҷиат: 17.11.2019\);](http://www.president.tj/node_(санаи муруҷиат: 17.11.2019);)

² Раҳмон, Э.– Бунёдгузори сӣёсати хорҷиҷии Тоҷикистон. (Зери назари Ҳамрохон Зарифӣ). [Текст] / Э. Раҳмон. – Душанбе, 2012. – С. 12.

сфабрикован и спланирован, он осуществляется с помощью различных технологий, включая “цветные революции” и прямое насилие.

В условиях, когда свобода любой страны мира ограничена, а сверхдержавы действуют исключительно в своих интересах, такой подход может негативно сказаться на репутации и стабильности демократии.

Среди ученых и специалистов существуют различные мнения по вопросу повышения уровня противодействия национальным интересам. Одним из них является возрождение Великого Хорасана, известного также как “Доктрина Великого Хорасана».

По их мнению, в нынешних условиях геополитического развития мира «Доктрина Великого Хорасана» рассматривается как фактор, определяющий статус Таджикистана и стран этой цивилизации в современном мироустройстве и представляющий их на соответствующем уровне. На основе геополитической теории развития солидарности между Таджикистаном, Ираном и Афганистаном появляется возможность укрепить потенциал стран по обеспечению своих национальных интересов. Общие культура, язык, территория и религия создадут ситуацию, при которой эти страны в течение десятилетия сформируют национальную державу.

Сегодня Таджикистану необходимо рассматривать защиту национальных ценностей в процессе глобализации как свою главную ось, закрепиться в мировой политической системе и защищать свои геополитические интересы. Завоевание влияния и положения в международной политике невозможно без наличия национальной мощи.

Следует отметить, что национальные интересы, защита и обеспечение жизнеспособности являются жизненно важным элементом общества и играют важную роль в процессе государственного управления. Национальные интересы и развитие их долгосрочных перспектив требуют от нас усердия в их сохранении.

ВЫВОДЫ И ПРЕДЛОЖЕНИЯ

I. Основные научные результаты диссертации

Защита национальных интересов и более глубокое понимание различных вопросов государственности актуальны как никогда. Поэтому важной задачей науки, и особенно политических наук, является обоснованное и объективное исследование национальных интересов. Цель состоит в том, чтобы отдавать приоритет национальным интересам в современных политических процессах и принимать постоянные меры по их защите во внутренних и международных политических отношениях. Особое внимание следует уделять вопросам безопасности государства, а обеспечение политической стабильности следует рассматривать как жизненно важные национальные интересы государства. Поэтому на основе имеющихся исследований, используя разные методологические базы и методы научного исследования, мы попытались достичь цели, поставленной в нашем исследовании.

На основе анализа литературы и политических реалий современного мира относительно защиты национальных интересов, уровня обеспечения

их защиты и использования различных политических механизмов, используемых в этом процессе, можно сделать следующие выводы:

1. Развитие процесса глобализации и модернизации международных отношений поставило человечество на порог вступления в новую фазу мироустройства. Эскалация открытой геополитической борьбы, борьбы за власть, корыстных интересов и милитаризации вызывает серьезные проблемы в существующих международных отношениях. [2-А]

2. Сложные и непредсказуемые вопросы - особенность глобальных политических процессов, в ходе которых многие страны потерпели крах, а их независимость была поставлена под вопрос. Политические процессы современного мира носят напряженный характер, в ходе которых защищаются только интересы сверхдержав. Это доказывает опасность однополярного мира и ставит человечество перед серьезными вызовами безопасности. В мире растет дух агрессивности, а могущественные государства решают свои проблемы и преследуют свои интересы только с позиции «силы». [3-А]

3. В мировой политической системе каждая страна как самостоятельный актор международных отношений должна разработать и реализовать определенную модель международных отношений для защиты своих национальных интересов. Современный этап развития международных отношений, навязывание воли сверхдержав наименее развитым и отстающим странам, отрицая вышеуказанную необходимость, делает все возможное для ограничения их самостоятельности путем различного давления и эффективного контроля над их общественными отношениями и государственной политикой. В результате растет уровень уязвимости защиты их национальных интересов. [6-А]

4. Политическая теория показала, что на протяжении всей истории ученые подходили к вопросу защиты национальных интересов с научной точки зрения, признавая их важным элементом обеспечения существования наций и государств. Национальные интересы состоят из комплекса политических, социальных, экономических и культурных требований для развития национального государства. Глубокое понимание роли и важности его защиты обеспечит сбалансированное и эффективное развитие национального государства. [1-А]

5. Основными элементами национальных интересов являются защита политической независимости, укрепление внутренних и международных связей, защита культурных ценностей и национальных традиций, конституционного строя, обеспечение территориальной целостности и безопасности государства, защита национального единства и самосохранения, экономической самодостаточности и обеспечение политической стабильности. Приоритеты национальных интересов являются показателями мощи и жизненного потенциала государства как внутри страны, так и за ее пределами. [4-А]

6. Новая мировая система и ее политические процессы направлены на влияние и ослабление национальных интересов стран. Это угрожает устойчивому развитию и сохранности национальных государств и требует

принятия контрмер и средств защиты. В связи с этим каждому государству необходимо выработать собственные механизмы противодействия, так как национальные интересы каждого государства требуют особого подхода. [16-А]

7. Исследователи считают вопрос о новом мировом порядке важной угрозой для развивающихся стран. Это связано с тем, что в противоречивых процессах нового миропорядка национальные интересы всех развивающихся и отстающих стран приносятся в жертву интересам могущественных государств, особенно «технологов новой мировой системы». В связи с этим политические процессы, происходящие в мире, по своему характеру и динамике развития являются продуманными и целенаправленными. [15-А]

8. Формирование новой мировой системы является результатом реализации политических доктрин и концепций, разработанных интеллектуальными центрами сверхдержав с целью усиления мер по защите своих геополитических интересов. Формирование новой мировой системы сопровождается распространением пандемии COVID-19, экономическими кризисами, которые трактуются как следствие этой пандемии, эскалацией конфликтов между сверхдержавами и вхождением их в фазу открытого конфликта, тенденцией нейтральных стран к изменению своих позиций и вхождению в военные блоки, например, Швеции, Финляндии и другими крупными структурными изменениями. [12-А]

9. Меры по усилению борьбы с негативными процессами новой мировой системы по защите национальных интересов, в частности, по повышению национального патриотизма, могут служить ключевым элементом защиты национальных интересов в новом миропорядке. Политическое влияние новой мировой системы на национальные интересы обусловлено тем, что это явление направлено на создание единого мирового правительства, уничтожение независимости всех развивающихся наций, создание единой глобальной культуры и обобщение национальной экономики и так далее. [11-А]

10. В этом контексте следует отметить, что защита национальных интересов Республики Таджикистан стала жизненно важным вопросом государственности. Признавая неизбежную историческую необходимость на современном этапе на законодательной основе, выявляются и защищаются национальные интересы для обеспечения прав и свобод человека и гражданина, поддержания общественного согласия и политической стабильности в стране, развития экономики страны, воспитания патриотизма и укрепления национального единства, развития материальных и духовных ценностей общества, незыблемости конституционного строя Республики Таджикистан, в том числе государственной независимости, формы правления, территориальной целостности, нерушимости государственной границы и ее неделимости, стабильного функционирования государственных институтов, укрепления и эффективности деятельности Вооруженных Сил, других войск и воинских формирований Республики Таджикистан, безусловного выполнения

нормативных правовых актов Республики Таджикистан, международно-правовых актов, признанных Таджикистаном, поддержания правопорядка и укрепления международного сотрудничества на основе партнерства. [14-А]

11. Географическое положение и политическая ситуация в Центрально-Азиатском регионе, сложная и непростая, таящая множество потенциальных угроз, таких как распространение экстремизма и терроризма, наркотиков, оружия и отсутствие безопасности, требуют разработки и внедрения эффективных механизмов противодействия. Таджикистан, проводящий политику «открытых дверей» по отношению к зарубежным странам, устанавливает дружественные и партнерские отношения со всеми странами региона и мира. Однако нельзя забывать, что геополитические планы могут пожертвовать любым видом партнерства ради достижения определенных целей. В связи с этим в современном мире, где широко применяются различные технологии, такие как «мягкая сила», «культурная дипломатия» и «цветные революции», нашей стране необходимо принимать действенные профилактические и оборонные меры для защиты своей независимости, территориальной целостности и политической стабильности. [9-А]

12. Анализ сущности национальных интересов позволил классифицировать их не только в соответствии с существующей классификацией, т. е. важными интересами, жизненно важными и интересами, существования но и подлежат анализу и изучению интересы, обладающие политическими, экономическими аспектами, интересы безопасности, культурные и информационные интересы. В результате эти направления были тщательно изучены с учетом их характера и с использованием системных, структурных, логических и перспективных методов при анализе характера этих угроз национальным интересам. [5-А]

13. Анализ показал, что Республика Таджикистан, как неотъемлемая часть мирового сообщества, осознает все угрозы и опасности, существующие в регионе и мире, и с целью определения своей позиции в существующих политических процессах в своей Концепции внешней политики определяет цель и задачи защиты государственных интересов. Данная акция позволит Таджикистану иметь независимую позицию по сложным вопросам современности в контексте двустороннего и многостороннего сотрудничества, а также деятельности в международных организациях и союзах. [8-А]

14. Сложившаяся геополитическая ситуация в регионе требует, чтобы наряду с мерами по обеспечению внешнего противостояния серьезное внимание уделялось и укреплению внутреннего потенциала государства. В связи с этим необходимы и своевременны защита культурной безопасности, укрепление самосознания, национальной и государственной идентичности, решение экономических проблем, обеспечение эффективного использования человеческих ресурсов, природных ресурсов, борьба с коррупцией, развитие горных регионов как геополитического фактора, обеспечение обороноспособности, государственной безопасности, информационного пространства. [7-А]

15. К текущим угрозам нашим национальным интересам в регионе относятся распространение терроризма и экстремизма, безопасность государственной границы, как со стороны Кыргызстана, так и Афганистана, культурные и информационные нападения с целью ослабления уровня национальной идентичности, навязывание чуждых ценностей и попытки внедрения либеральной демократии, о чем свидетельствует опыт Кыргызстана, изменение климата и на этой основе угроза дефицита продовольствия, таяние ледников, нехватка питьевой и поливной воды, истощение водных запасов и так далее. [10-А]

II. Рекомендации по практическому использованию результатов

С учетом обсуждений и выводов диссертации считаем целесообразным следующие рекомендации, необходимые для дальнейшего исследования проблемы национальных интересов в условиях политических процессов новой мировой системы и поиска эффективных путей и механизмов противодействия для предотвращения и устранения новых форм угроз:

1. Изучение национальных интересов как жизненно важного элемента общества не является временным процессом, а требует последовательного, систематического и коллективного исследования. В связи с этим целесообразно создать независимый исследовательский центр по изучению национальных интересов в структуре Национальной академии наук Таджикистана или Академии государственного управления при Президенте Республики Таджикистан.

2. Учитывая актуальность вопроса защиты национальных интересов в новых мировых условиях и развития глобализации, необходимо разработать «Государственную Концепцию защиты национальных интересов в условиях новой мировой системы в Республике Таджикистан». Разработка и принятие настоящего документа позволит укрепить нормативно-правовые, институциональную и организационную основу деятельности в этой области и создать предпосылки для организации регулярной, планомерной и целенаправленной деятельности.

3. Обеспечение активного участия общества в признании и защите национальных интересов, повышение гражданской ответственности, самосознания и национальной идентичности является важным фактором обеспечения национальных интересов. В связи с этим необходима организация информационной, образовательной, научно-практической и пропагандистской деятельности через социальные сети в современных условиях развития информационно-коммуникационных технологий, а создание специальной страницы в таджикском контенте социальных сетей способствует повышению уровня осведомленности общества в данном направлении.

4. Необходимо создать реестр научных исследований отечественных ученых, посвященных проблеме защиты национальных интересов, что даст возможность разрабатывать и представлять обоснованные заключения в уполномоченные государственные органы для принятия необходимых мер в этом направлении. Это действие обеспечит интеграцию науки с политической реальностью и окажет положительное влияние на

эффективность дальнейших решений, связанных с защитой национальных интересов.

5. В целях усиления мер по обеспечению защиты национальных интересов необходимо внести изменения в законодательство страны, определяющие сущность и структуру понятий «важные интересы» и «интересы существования». В настоящее время Закон Республики Таджикистан «О безопасности» определяет понятие «жизненно важные интересы», а другие понятия еще не нашли своего правового толкования. [

6. В целях обеспечения идеологической безопасности общества, что имеет особое значение при признании и защите национальных интересов, целесообразна разработка и принятие соответствующего нормативно-правового документа, реализация которого будет иметь особое значение для обеспечения идеологической устойчивости общества.

ПУБЛИКАЦИИ АВТОРА ПО ТЕМЕ ДИССЕРТАЦИИ

I. Список научных публикаций соискателя на соискание ученой степени.

Статьи, опубликованные в рецензируемых Высшей аттестационной комиссией при Президенте Республики Таджикистан журналах:

1 - **М. Музафарзода, Ф. Таснифи манфиатҳои миллӣ ва моҳияти онҳо** [Матн] / **Ф. Музафарзода, Н. Д. Маҳмадизода** // Ахбори институту фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи Баҳоваддинови Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон. - Душанбе, 2019. - №2. - С. 248-254 ISSN 0235 – 005X

2 - **М. Музафарзода, Ф. Таҳдидҳои нави ҷаҳонӣ ва таъсири онҳо ба манфиатҳои миллӣ** [Матн] / **Ф. Музафарзода, Н. Д. Маҳмадизода** // Идоракунии давлатӣ. – 2020. - №1. (45), - С. 54-61 ISSN 2664-0651 (Print), ISSN 2664-0651(Online)

3 - **М. Музафарзода, Ф. Мақом ва нақши равандҳои сиёсӣ дар низомии нави ҷаҳонӣ** [Матн] / **Ф. Музафарзода** // Идоракунии давлатӣ. – 2020. - №4/1 (48), - С. 252 – 266 ISSN 2664-0651 (Print), ISSN 2664-0651(Online)

4 - **М. Музафарзода, Ф. Патриотизми миллӣ ва мафкураи космополитикӣ** [Матн] / **Ф. Музафарзода** // Идоракунии давлатӣ. – 2020. - №2 (51), - С. 305 – 316 ISSN 2664-0651 (Print), ISSN 2664-0651(Online)

5 - **М. Музафарзода, Ф. Айнияти сиёсӣ: самтҳои асосии ташаккул ва инкишофи он** [Матн] / **Ф. Музафарзода, Абдулҳақов М.М.** // Гузоришҳои Академияи миллии илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон. – 2020. - №3.(011) - С. 120-123 ISSN 2076-2569

6 - **М. Музафарзода, Ф. Таъсири сиёсии низомии нави ҷаҳонӣ ба манфиатҳои миллии давлат** [Матн] / **Ф. Музафарзода.** // Идоракунии давлатӣ. – 2020. - №1 / (50), - С. 246 – 256. ISSN 2664-0651 (Print), ISSN 2664-0651(Online)

7 - **М. Музафарзода, Ф. Амният кафили устувори стратегияи давлатдорӣ** [Матн] / **Ф. Музафарзода** // Гузоришҳои Академияи миллии илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон. – 2021. - №2. (014), - С. 151-155 ISSN 2076-2569

8 - **М. Музафарзода, Ф. Нақши Эмомалӣ Раҳмон дар роҳи субот ва хифзи манфиатҳои миллӣ** [Матн] / **Ф. Музафарзода, Р.Р. Каримов** // Идоракунии

давлатӣ. - 2022. - № 4/2 (54), - С. 325 – 330 ISSN 2664-0651 (Print), ISSN 2664-0651(Online)

9 - М. Музафарзода, Ф. Рисолати Пешвои миллат – Эмомалӣ Раҳмон дар пойдории сулҳ ва барқароршавии манфиатҳои миллӣ [Матн] / Ф. Музафарзода, М.У. Хидирзода // Идоракунии давлатӣ. – 2022. -№ 2 (56), - С. 250 – 260 ISSN 2664-0651 (Print), ISSN 2664-0651(Online)

10 - М. Музафарзода, Ф. Бухрони гидрополитикӣ ва ташаббусҳои байналмилалӣ Тоҷикистон дар сиёсати ҷаҳонӣ. [Матн] / Ф. Музафарзода. // Идоракунии давлатӣ. - 2023. - № 1 (60), - С. 373 – 382 ISSN 2664-0651 (Print), ISSN 2664-0651(Online)

11 - М. Музафарзода, Ф. Таъмини амнияти милӣ ва мудирияти сарҳад, С. Шарифзода [Матн] / Ф. Музафарзода. // Идоракунии давлатӣ. - 2023. - № 2 (61), - С. 312 – 319 ISSN 2664-0651 (Print), ISSN 2664-0651(Online)

II. II. Статӣи в сборниках материалов конференций

12 - М. Музафарзода, Ф. Равандҳои глобализатсионӣ ва таъсири онҳо ба манфиатҳои Тоҷикистон [Матн] / Ф. Музафарзода // “Ҷаҳонишавӣ ва таҳдидҳои нави замони муосир: Маводи мизи гирди ҷумҳуриявӣ илмӣ-назариявӣ (ш. Душанбе, 5 декабри соли 2019)”. – Душанбе, 2019. - С. 354-359.

13 - М. Музафарзода, Ф. Манфиатҳои миллӣ ва хусусиятҳои он дар раванди таҳавулотӣ низоми идоракунии давлатӣ [Матн] / Ф. Музафарзода // Маводҳои конф. байнал. “Ислоҳоти низоми идоракунии давлатӣ ва хизмати давлатӣ: моделҳои муосири самаранокии он” 5-6 март. – Душанбе, 2021. - С. 325-331.

14 - М. Музафарзода, Ф. Қудрати сиёсӣ ва ҳифзи манфиатҳои миллӣ дар раванди идораи давлатӣ [Матн] / Ф. Музафарзода // Маводҳои конф. ҷумх. “Низоми нави ҷаҳонӣ”. 16 апрел – Душанбе, 2021. - С. 93-100.

15 - М. Музафарзода, Ф. Равандҳои сиёсии ҷаҳонӣ ва эҳтимолиятҳои таҳдид ба истиқлолияти Тоҷикистон [Матн] / Ф. Музафарзода. // Маводҳои конф. ҷумх. “Масъалаҳо ва роҳи воситаҳои таҳким ва тақмили истиқлолияти Тоҷикистон”. – Душанбе, 2021с. - С. 284-297. ISBN 978-99985-58-7,5-5

16 - М. Музафарзода, Ф. Манфиатҳои миллӣ ва шаклгирии он дар таҳияи сиёсати давлатӣ [Матн] / Ф. Музафарзода, Х. Маҷонов // Маводҳои конф. ҷумх. “Низоми нави ҷаҳонӣ”. 21-24 апрел. - Душанбе 2021. - С. 281- 285.

17 - М. Музафарзода, Ф. Ҳифзи манфиатҳои миллӣ дар раванди идоракунии бухрони сиёсӣ [Матн] / Ф. Музафарзода, Қуватзода Х. А. // Маводҳои конф. байнал. “Идоракунии зиддибухронӣ: таҳлил, баррасӣ ва ҷустуҷӯи механизмҳои бартарарфосии он” 25-26 ноябр. – Душанбе, 2021. - С. 221-229

18 - М. Музафарзода, Ф. Нақши Пешвои миллат дар татбиқи манфиатҳои миллӣ [Матн] / Ф. Музафарзода // Маводҳои конф. ҷумх. “Нақши Эмомалӣ Раҳмон дар ташаккул ва рӯшди давлатдорӣи миллӣ” 20 сентябр. – Душанбе, 2021. - С. 94-98

19 - М. Музафарзода, Ф. Зарурати таърихӣ ба майдони сиёсӣ ворид гардидани Эмомалӣ Раҳмон: тадқиқи манфиатҳои миллӣ ва дурнамои инкишофи тоҷикистон [Матн] / Ф. Музафарзода// Маводҳои конф. ҷумх. “Нақши идоракунии давлатӣ дар раванди саноатикунони босуръати Ҷумҳурии Тоҷикистон” 22-23 апрел. – Душанбе, 2022. - С. 236-241.

АННОТАТСИЯ

**ба автореферати диссертатсияи Музафарзода Фазлиддин дар мавзуи
“Ҳимояи манфиатҳои миллӣ дар шароити низоми нави ҷаҳонӣ (нигоҳи
геополитикӣ)” барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои сиёсӣ аз рӯйи
ихтисоси 23.00.04 – Проблемаҳои сиёсии муносибатҳои байналмилалӣ:
инкишофи глобалӣ ва минтақавӣ**

Калимаҳои калидӣ: манфиатҳои миллӣ, низоми нави ҷаҳонӣ, равандҳои сиёсӣ, таҳдидҳои нави ҷаҳонӣ, истиклолияти сиёсӣ, ваҳдати миллӣ, вазъи геополитикӣ, амнияти миллӣ, глобализатсия, мондиализм, космополитизм, патриотизм.

Дар таҳқиқоти мазкур моҳият, хусусият ва самтҳои асосии ҳифзи манфиатҳои миллӣ дар шароити низоми нави ҷаҳонӣ таҳқиқ гардида, ҷойгоҳи он дар равандҳои низоми нави ҷаҳонӣ мушаххас нишон дода шудааст.

Ба сифати асосҳои методологӣ дар раванди таҳқиқ методҳои илмҳои сиёсӣ, махсусан аз методҳои таҳлилӣ, таърихӣ, тарҳрезии сиёсӣ, системанокӣ, муқоисавӣ, коммуникатсионӣ, ояндабинӣ ва мушоҳидавӣ истифода бурдааст.

Навгониҳои илмӣ дар таҳқиқот дар муайян намудани моҳияти назариявӣ-методологӣ низоми нави ҷаҳонӣ бо дарназардошти ҳифзи манфиатҳои миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон ифода меёбад. Ҷанбаҳои назариявӣ методологӣ манфиатҳои миллӣ мавриди таҳлил қарор дода шуда, мазмун, моҳият ва хусусияти онҳо муайян карда шуд. Заминаҳои сиёсии механизмҳои ҳифзи манфиатҳои миллӣ зимни бавучудоии ҳафту ҳатарҳои низоми сиёсии олам асоснок карда шуданд. Қонуниятҳои ташаккули таълимоти нав оид ба моҳият ва зарурати низоми нави ҷаҳонӣ муайян карда шуданд. Хусусияти равандҳои сиёсӣ, ҳифзи манфиатҳои миллӣ ва механизмҳои таъмини ҳимояи онҳо дар шароити равандҳои низоми нави ҷаҳонӣ муайян карда шуд. Ҷанбаҳои таҳдидовари низоми нави ҷаҳонӣ ба манфиатҳои миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳқиқ гардида, механизмҳои муқовимат ба таҳдидҳо муайян ва асоснок карда шуданд ва таъсири вазъи геополитикӣ раванҷҳои сиёсӣ ба осебпазирии манфиатҳои миллӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳқиқ гардида, роҳу воситаҳои ҳифзи онҳо дар шароити низоми нави ҷаҳонӣ муайян ва асоснок карда шуданд.

Аҳамияти амалии таҳқиқот аз он иборат аст, ки дастовардҳо ва натиҷаҳои диссертатсия дар доктринаҳои нав баҳри ҳифзи манфиатҳои миллӣ дар шароити низоми нави ҷаҳонӣ, махсусан дар низоми омодаасозӣ ва бозомӯзию тақмили ихтисоси мутахассисони соҳа метавонад муфид бошад.

АННОТАЦИЯ

на автореферат диссертации Музафарзода Фазлиддина на тему «Защита национальных интересов в новой мировой системы (геополитический взгляд)», представленной на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 23.00.04 - Политические проблемы международных отношений, мировое и региональное развитие

Ключевые слова: национальные интересы, новая мировая система, политические процессы, новые глобальные угрозы, политическая независимость, национальное единство, геополитическая ситуация, национальная безопасность, глобализация, мондиализм, космополитизм, патриотизм.

В данном исследовании рассматриваются сущность, особенности и основные направления защиты национальных интересов в условиях новой мировой системы, уточняется их место в процессах нового мироустройства.

В качестве методологических основ в исследовательском процессе он использовал методы политической науки, особенно аналитический, исторический, политико-конструкторский, систематический, сравнительный, коммуникативный, проспективный и наблюдательный методы.

Научные новации в исследовании выражаются в выявлении теоретико-методологической сущности нового мироустройства с учетом защиты национальных интересов Республики Таджикистан. Проанализированы теоретико-методологические аспекты национальных интересов, определены их содержание, характер и особенности. Политические основы механизмов защиты национальных интересов обосновывались наличием опасностей в мировой политической системе. Определены закономерности формирования новых учений о природе и необходимости нового мироустройства. Определен характер политических процессов, защита национальных интересов и механизмы обеспечения их защиты в условиях процессов нового мироустройства. Изучены угрожающие национальным интересам Республики Таджикистан аспекты нового миропорядка, выявлены и обоснованы механизмы противодействия угрозам, а также геополитическая конъюнктура политических процессов, влияющих на уязвимость национальных интересов в Республике Таджикистан. Изучены, определены и обоснованы пути и средства их защиты в условиях нового миропорядка.

Практическая значимость исследования заключается в том, что достижения и результаты диссертации могут быть полезными для использования в новых доктринах защиты национальных интересов в условиях нового мироустройства, а также в системе подготовки, переподготовки и повышения квалификации специалистов в данной области.

ANNOTATION

on the abstract of the dissertation of Muzafarzod Fazliddin on the topic "The protection of national interests in the new world order (geopolitical view)", submitted for the degree of candidate of political sciences in the specialty 23.00.04 - Political problems of international relations, world and regional development

Keywords: national interests, new world order, political processes, new global threats, political independence, national unity, geopolitical situation, national security, globalization, mondialism, cosmopolitanism, patriotism.

This study examines the essence, features and main directions of protecting national interests in the new world system, clarifies their place in the processes of the new world order.

As methodological foundations in the research process, he used the methods of political science, especially analytical, historical, political design, systematic, comparative, communicative, prospective and observational methods.

Scientific innovations in the study are expressed in the identification of the theoretical and methodological essence of the new world order, taking into account the protection of the national interests of the Republic of Tajikistan. Theoretical and methodological aspects of national interests are analyzed, their content, nature and features are determined. The political foundations of the mechanisms for protecting national interests were justified by the presence of dangers in the world political system. The patterns of formation of new doctrines about the nature and necessity of a new world order are determined. The nature of political processes, the protection of national interests and the mechanisms for ensuring their protection in the conditions of the processes of the new world order are determined. Aspects of the new world order that threaten the national interests of the Republic of Tajikistan have been studied, mechanisms for countering threats have been identified and substantiated, as well as the geopolitical conjuncture of political processes that affect the vulnerability of national interests in the Republic of Tajikistan. The ways and means of their protection in the conditions of the new world order have been studied, defined and substantiated.

The practical significance of the study lies in the fact that the achievements and results of the dissertation can be useful for use in new doctrines of protecting national interests in the new world order, as well as in the system of training, retraining and advanced training of specialists in this field.